MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETAS

VIEŠOJO VALDYMO IR VERSLO FAKULTETAS

VADYBOS IR POLITIKOS MOKSLŲ INSTITUTAS

ASTA MALMIGAITĖ

EDUKACINIO TURIZMO PRODUKTŲ PLĖTROS GALIMYBĖS LIETUVOS NACIONALINIUOSE PARKUOSE

Magistro baigiamasis darbas

Vadovė

prof. dr. B. Žuromskaitė

VILNIUS, 2022

MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETAS

VIEŠOJO VALDYMO IR VERSLO FAKULTETAS

VADYBOS IR POLITIKOS MOKSLŲ INSTITUTAS

EDUKACINIO TURIZMO PRODUKTŲ PLĖTROS GALIMYBĖS LIETUVOS NACIONALINIUOSE PARKUOSE

Turizmo sektoriaus valdymo magistro baigiamasis darbas

Studijų programa 6211LX074

Vadovė

(parašas) prof. dr. B. Žuromskaitė

2022

Recenzentas

(parašas)

2022

Atliko

TSVvmis20-1 gr. stud.

(parašas) stud. Asta Malmigaitė

2022

VILNIUS, 2022

TURINYS

ĮVADAS..... 7
1. EDUKACINIO TURIZMO PLĖTROS TEORINIAI ASPEKTAI 10
1.1. Edukacinio turizmo samprata 10
1.1.1. Edukacinio turizmo tikslai..... 12
1.1.2. Edukacinio turizmo produktai..... 14
1.1.3. Edukacinio turizmo vartotojai..... 17
1.1.4. Edukacinio turizmo tendencijos pasaulyje..... 19
1.1.5. Edukacinis turizmas pasaulio botanikos soduose..... 23
2. EDUKACINIO TURIZMO POTENCIALAS LIETUVOS GAMTINIUOSE IŠTEKLIUOSE..... 26
2.1 Edukacinio turizmo infrastruktūra analizė..... 26
2.2. Žmogiškieji ištekliai gamtos infrastruktūroje (gamtinis gidas) 30
2.3. Edukacinio turizmo sezoniškumo įtaka produktų pasiūlai..... 35
3. TYRIMO PRISTATYMAS..... 39
3.1. Tyrimo strategija..... 39
3.2. Kokybinio tyrimo metodologija..... 40
3.3. Esamų edukacinių programų analizė nacionaliniuose parkuose..... 44
3.4. Tyrimo duomenų analizė 49
3.4.1. Edukacinio turizmo produktų teikimo galimybės 49
3.4.2. Susidomėjimas edukacinio turizmo produktais 56
3.4.3. Edukacinio turizmo produktas nacionaliniuose parkuose 57
3.4.4. Edukacinio turizmo produktų pasiūla suaugusiems nacionaliniuose parkuose 60
3.4.5. Vartotojų edukacinio turizmo produktų pasirinkimai 62
3.4.6. Edukacinio turizmo produktų vartotojai 63
3.4.7. Edukacinio turizmo sezoniškumas 66
3.4.8. Pandemijos įtaka edukaciniam turizmui 68
IŠVADOS..... 71
REKOMENDACIJOS..... 72
ANOTACIJA..... 74
ANOTATION..... 75
SANTRAUKA..... 76
SUMMARY..... 78
LITERATŪRA..... 80
PRIEDAI..... 88

LENTELĖS

1 lentelė. Edukacinio turizmo apibrėžimai.

2 lentelė. Tyrimo eiga

3 lentelė. Kodavimo lentelė.

4 lentelė. Lietuvos nacionalinių parkų edukacijų, lankomų objektų, edukacinės infrastruktūros Suvestinė

5 lentelė. Edukacinio turizmo produkto galimybės ir atsiradimo problemos

6 lentelė. Edukacinio turizmo infrastruktūra.

7 lentelė. Edukacinio turizmo perspektyvos / tendencijos per ateinančius 5 metus.

8 lentelė. Edukacinio turizmo plėtros galimybės Lietuvos nacionaliniuose parkuose.

9 lentelė. Rekomendacijos edukacinio turizmo plėtrai.

10 lentelė. Nacionalinių parkų privalumai ir trūkumai

11 lentelė. Susidomėjimas edukacinio turizmo produktais nacionaliniuose parkuose.

12 lentelė. Edukacinio turizmo produkto nauda.

13 lentelė. Edukacinio turizmo kokybė, pasiūla, perspektyvos

14 lentelė. Edukacinio turizmo produkto turinys, TOP 3 produktai nacionaliniuose parkuose.

15 lentelė. Edukacinio turizmo produktų pasiūla.

16 lentelė. Įtaka vartotojų edukacinių produktų pasirinkimui.

17 lentelė. Edukacinio turizmo produktų vartotojų charakteristika.

18 lentelė. Edukacinio turizmo produktų tipinės turistų grupės.

19 lentelė. Vartotojų pasitenkinimo tyrimai nacionaliniuose parkuose.

20 lentelė. Edukacinio turizmo sezoniškumas.

21 lentelė. Pandemijos įtaka edukaciniam turizmui.

PAVEIKSLAI

1 pav. Edukacinio turizmo koncepto struktūra.

2 pav. Edukacijų programos „Jaunieji reindžeriai“ procesas pateikiant lapų pristatymą Cape Cod Canal parke. JAV.

3 pav. Švietimo turizmas ir mokymosi visą gyvenimą kryptys.

4 pav. Edukacinio turizmo proceso modelis.

5 pav. Ekskursijos procesas

6 pav. „Gamtos Gidų tinklo“ žemėlapis

7 pav. Lankytojų skaičius Platelių ežero apžvalgos aikštelėje, 2018 m.

PRIEDAI

1 PRIEDAS. Ekskursijų klasifikacija.

2 PRIEDAS. Parkai dalyvavę seminaruose/tyrime Covid19 poveikiui saugomoms teritorijoms ištirti.

3 PRIEDAS. Lietuvos nacionalinių parkų infrastruktūra.

4 PRIEDAS. Interviu klausimų kategorijos.

5 PRIEDAS. Lietuvos nacionalinių parkų edukacijos ir ekskursijos.

ĮVADAS

Temos aktualumas Šiuolaikinėje visuomenėje mokymasis neatsiejama tobulėjimo dalis. Išsilavinimas dažnai suvokiamas, kaip vertybė, padėsianti siekti karjeros aukštumų. Šiame technologijų amžiuje, naujų žinių poreikis nuolat auga. Mokytojai turi suspėti su nuolatine informacijos kaita bei progresu bei pateikti naujausią informaciją besimokantiems. Tačiau atsižvelgiant į didelius informacijos kiekius sudominti studentus mokymosi procesu ne visada lengva, todėl ieškoma naujų būdų, kaip įdomiai patekti informacija, atsitraukiant nuo formalaus mokymosi klasėje. Ugdymo aplinka sudaro prielaidas asmenybės vystymuisi, fokusuoja visą ugdymo procesą. Vienas iš būdų plėtoti neformalų ugdymą, tam panaudojant edukacinį turizmą. Edukacinės išvykos tikslas šviesti, mokinti, supažindinti, informuoti lankytoją ar edukacijų dalyvį. Šio tipo išvykos puiki priemonė skatinti moksleivius domėtis viena ar kita profesija, tačiau jos dažniausiai vykdomos pradinių klasių moksleiviams. Praktiniai užsiėmimai dažnai padeda geriau įtvirtinti teorines žinias, mat taip labiau įsigilinama į mokomąja medžiagą. Jos puikiai pritaikomos saugomose teritorijose, dėl gamtinių išteklių gausos, gyvūnijos įvairovės ir atviros erdvės pamokoms vykdyti. Edukacijas ir jų naudą analizavo Lietuvos ir užsienio autoriai, tačiau pastebimas tyrimų trūkumas. Dažnai tam įtakos turi tai, jog edukacijų dalyviai yra nepilnamečiai, todėl būtina gauti tėvų sutikimus, o tai apsunkina procesą. Mažiau edukacijų siūloma vyresniems moksleiviams, suaugusiems. Nors visuomenei aktuali mokymosi visą gyvenimą idėja, tačiau edukacijų pasiūlą vidutinio ir vyresnio amžiaus žmonėms netolygi moksleivių švietimui. Suaugusių mokymas prisideda prie moksleivių mokymo, tokiu būdu žinios paskleidžiamos plačiau, tai ypač aktualu mokytojams. Be šviečiamojo tikslo, edukacinės išvykos tai puiki reprezentacinė priemonė vietiniams bei užsienio turistams. Edukacijų metų dalyviai supažindinami su lankomais objektais, tradiciniais amatais, pabrėžiant jų išliekamąją vertę. Tai padeda pritraukti didesnius lankytojų srautus, populiarinanti vietovę, bei palaikyti konkurencingumą tarp saugomų teritorijų ne tik vietinėje, bet ir tarptautinėje turizmo rinkoje. Taip pat edukacinės programos ugdo vietinių turistų pilietiškumą, mat jų metu pabrėžiamas vietovės išskirtinumas. Lietuvoje įkurtas ne vienas nacionalinis parkas, kuris pasižymi skirtinga biosfera, augalijos, gyvūnijos, tradicinių amatų, papročių įvairove, kurie gali būti plačiai pritaikomi neformaliam ugdymui, ne tik moksleiviams, bet ir suaugusiems.

Temos naujumas. Pasaulį užklupus COVID19 pandemijai ir sustabdžius užsienio turizmą, atsiradus galimybei keliauti po savo šalį, iš naujo atrasti vietiniai turistiniai produktai. Išaugo jų paklausa įskaitant ir edukacinius užsiėmimus. Tai rodo ir padidėjęs vietinių turistų su viena ir daugiau nakvynių kelionių skaičius Lietuvoje 2020 m. II – III ketv. nuo 603,0 iki 910,5 tūkst. (Statistikos departamento duomenimis. Vietinio

ir išvykstamojo turizmo statistika 2020 m. III ketv.). Visuomenėje įsivyravo pokyčiai apėmę ir švietimo sistemą. Dėl pandemijos uždarius ugdymo įstaigas, moksleivių mokymas buvo pakeistas nuotoliniu. Tačiau be teigiamų aspektų kaip transportavimo išteklių ir kitų išlaidų ugdymui sumažėjimo, atskleista ir neigiama tokio tipo mokymo pusė. Suprastėjo mokinių rezultatai, ne visi moksleiviai turėjo reikiamas priemones nuotoliniam mokymui, komunikacijos trikdžiai ir pateikiamos informacijos netikslumai, verčia ieškoti ugdymo alternatyvų priimtinų visai visuomenei, ne tik moksleiviams, bet ir studentams, suaugusiems. Todėl šiuo atveju edukacinis švietimas saugomose teritorijose puiki priemonė šiai problemai spręsti. Ugdymas gali būti vykdomas ir natūralioje gamtoje, laikantis nustatytų atstumų. Be to, naudojant edukacijas visuomenė gali būti šviečiama aktualiomis darnaus turizmo, klimato kaitos temomis, tokiu būdu ugdant žmonių sąmoningumą. Mažai dėmesio skiriama suaugusiųjų švietimo skatinimui saugomose teritorijose. Atsižvelgiant į saugomų teritorijų svarba, ir edukacinių programų naudą, šiuo darbu siekiama išsiaiškinti nacionalinių parkų galimybes kurti edukacinio turizmo produktus visoms turistų amžiaus grupėms. Tai padės geriau suvokti vartotojų poreikius, edukacijų trūkumus bei gali pasitarnauti tobulinant saugomas teritorijas, didinat pranašumą, keliant konkurencinę vertę prieš užsienio turizmo produktus. Tam buvo pasirinkti Lietuvos nacionaliniai parkai (išskiriant Trakų nacionalinį parką, kaip istorinio paveldo, o ne gamtinę vietovę), kaip vienos iš labiausiai lankomų saugomų teritorijų Lietuvoje.

Problematika. Bakalaurinio darbo metu atlikto tyrimo (interviu bei apklausos analizės) rezultatai parodė, kad Aukštaitijos nacionaliniame parke trūksta edukacijų vyresnio amžiaus moksleiviams bei suaugusiems. Tai leidžia daryti prielaidą, jog edukacijų suaugusiems gali trūkti ir kitose Lietuvos nacionaliniuose parkuose.

Baigiamojo darbo problema. Kokios edukacinių produktų teikimo plėtros galimybės Lietuvos nacionaliniuose parkuose?

Baigiamojo darbo objektas. Edukacinio turizmo produktų galimybės Lietuvos nacionaliniuose parkuose.

Baigiamojo darbo tikslas. Išanalizuoti Lietuvos nacionalinių parkų potencialą plėtoti edukacinio turizmo produktus.

Baigiamojo darbo uždaviniai:

1. Pateikti edukacinio turizmo teorinius aspektus.
2. Atskleisti galimybes teikti edukacinio turizmo paslaugas gamtiniuose objektuose.
3. Aptarti edukacinio turizmo produktų galimybes ir perspektyvas gamtiniuose objektuose.
4. Ištirti edukacinio turizmo situaciją Lietuvos nacionaliniuose parkuose.

5. Pateikti teorinės analizės ir praktinio tyrimo išvadas ir rekomendacijas.

Baigiamojo darbo metodai. Mokslinės literatūros analizė, statistinių duomenų analizė, dokumentų analizė, kokybinis tyrimas.

1. EDUKACINIO TURIZMO PLĖTROS TEORINIAI ASPEKTAI

1.1. Edukacinio turizmo samprata

Šių dienų edukacinis turizmas tai - naujas turizmo modelis orientuotas į tęstinį mokymą, mokslinių tyrimų veiklą ir žinių įgijimą. Švietimo turizmas taip pat siejamas su darbo, karjeros tobulinimu, savigarbos ir realizacijos patirtimis, neskirstant edukacinio turizmo vartotojų pagal amžių (Attaalla, 2020, p. 58). Šiai turizmo rūšiai vis plačiau pritaikomos naujausios technologijos leidžia praturtinti pradinių ir aukštųjų mokyklų ugdymo procesą, taip pat suaugusiųjų švietimą. Pasaulį užklupusi „Covid19“ pandemija turėjo neigiamos įtakos visam turizmo sektoriui. Tačiau leido iš naujo atrasti edukacinį turizmą, kaip alternatyvą mokymuisi klasėje, kuris yra ribojamas. Edukacinis turizmas vystėsi ne vieną dešimtmetį. Žmonės nuo seniausių laikų siekė išsilavinimo. Tačiau jis ne visiems buvo prieinamas. Išsilavinimą galėjo įgyti tik aukštuomenės nariai. Aristokratai vykdavo mokytis į užsienį, keliaudavo per Europą. XVII a. amžiuje Jungtinėje karalystėje susiformavo kelionės dar kitaip žinomos kaip „Grand Tour“. Jų metu keliautojai lankydavo Prancūziją, Šveicariją, Italiją, Vokietiją, kai kada Graikiją. Būtent su šiomis kelionėmis siejama edukacinio turizmo pradžia, tačiau nors jų tikslas ir buvo šviečiamasis, tai apimdavo susitikimus su iškiliais ir įtakingais žmonėmis, džentelmeninių, socialinių įgūdžių įgijimą, kalbų mokymąsi - kaip pagrindą sėkmingai viešai karjeros pradžiai (Porges, 1981, p. 179-180). Nėra tiksliai žinoma kas pirmasis panaudojo edukacinio turizmo sąvoką, tačiau vieni pirmųjų literatūros šaltiniuose minimi autoriai K. Kalinowski ir B. Weiler edukacinį turizmą suprato kaip organizuoto mokymosi galimybę, kurią gali sudaryti tiek formalus, tiek praktinio mokymosi metodai. (Kalinowski ir Wailer, 1992, cit. iš Ritchie, 2003, p. 18). Formalų mokymą apima struktūrizuota, sumanyta mokymosi patirtis atskirai nuo gyvenimiškos patirties (pvz. mokymasis klasėje). Tuo tarpu praktinis mokymas suprantamas, kaip atsitiktinis mokymasis per patirtį siekiant išplėtoti mokymosi galimybes per realius išgyvenimus. B.W. Ritchie (2003, p. 18) į edukacinio turizmo apibūdinimą įtraukia edukacines ekskursijas bei nakvynę. Edukacinis turizmas - tai turistinė veikla, į kurią įtraukta nakvynė ir edukacinė ekskursija, kur švietimas ir mokymasis yra pirminis ar antrinis kelionės tikslas. Tai gali apimti bendrą švietimo turizmą ir pažintines keliones, tarptautinių ir vietinių universitetų, mokyklų keliones, įskaitant mokyklines ekskursijas ir mainų programas. Analizuojant edukacinį turizmą svarbu įsigilinti ir į edukacinių ekskursijų sąvoką. L. Jovaiša (2007) (cit. iš. Prakapienė, 2011, p. 11) teigia, jog tai mokymo forma, dažniausiai pamoka prie natūraliomis sąlygomis esančio objekto. Edukacinė išvykos

metu gali būti vykdoma kvalifikacijos tobulinimo programa ir įgyjamos, plėtojamos kompetencijos (Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro įsakymas dėl profesijos mokytojų kvalifikacijos tobulinimo nuostatų, 2007).

Edukacinis turizmas gali būti organizuojamas savarankiškai arba oficialiai ir vyksta natūralioje ar žmogaus sukurtoje aplinkoje. Kaip rodo nagrinėta literatūra nėra esminių skirtumų edukacinio turizmo sąvokoje. Švietiamasis turizmas apima tas turizmo rūšis, kurios pirmiausia motyvuoja turisto įsitraukimą ir patirtį mokantis, tobulinant save, intelektą ir ugdant įgūdžius. Švietimo turizmas apima platų spektrą produktų ir paslaugų, susijusių su akademinėmis studijomis, įgūdžių tobulinimo atostogomis, mokyklinėmis išvykomis, karjeros tobulinimo ir kalbų kursais. Siekiant įgyvendinti mokomuosius tikslus organizuojamas edukacinės ekskursijos bei įvairios edukacinės programos. Tai patvirtina UNESCO pateikiama edukacinės programos sąvoka kaip nuoseklus ugdymo užsiėmimų rinkinys arba seka, sukurta ir organizuota tam, kad būtų pasiekti iš anksto nustatyti mokymosi tikslai arba vykdomas konkretus švietimo užduočių rinkinys per ilgalaikį laikotarpį (UNESCO, 2012, p. 7). Pastebima, kad edukacinio turizmo sąvoka nėra aiškiai apibrėžta, tačiau visuomet apima mokymosi patirtį (žr. 1 lent.).

1 lentelė. Edukacinio turizmo apibrėžimai

Edukacinio turizmo apibrėžimai	Autorius
Edukaciniai turistai (studentai, suaugusieji ir senjorai) yra tie respondentai, kurie nurodė dalyvavę mokomosiose ekskursijose arba kurie lankėsi seminaruose, skirtuose išmokti naujų įgūdžių ar patobulinti turimus atostogų metu.	Gibson (1998, p. 32)
Turizmo patirties forma kuria siekiama pateikti struktūrizuotą mokymąsi per aktyvią veiklą, įsitraukiant į intelektualią praktiką. Mokymasis yra aiškus ir esminis produktas pristatant produktą.	Pitman, Broomhall ir Majocha (2011, p. 6)
„Organizuota kelionė, vedama kvalifikuotų gidų, kur laisvalaikio ir kelionių veikla bei mokymosi procesai vyksta vienu metu, bendraujant susijusiems suinteresuotiesiems subjektams (dalyviams, kelionių organizatoriams / lyderiams ir vietos bendruomenei) kaip bendros patirties dalį. Edukacinio turizmo patirtis atsiranda per tam tikrą laiką (mažiausiai 24 valandas nuo namų) ir paprastai atsiranda neformalioje aplinkoje “.	Sie, Patterson ir Pegg (2016, p. 107)

Cituota iš: Tomasi, Paviotti ir Cavicchi, 2020, p. 5

Apibendrinant galima teigti, kad edukacinio turizmo apibrėžimas kito per daugelį metu, tačiau visuomet išlaikė savo pirminį tikslą - švietimą. Edukacinio turizmo sąvoka gana nauja, kaip parodė

literatūros analizė, ne visada aiškiai apibrėžta, dažnai siejama su edukacinėmis ekskursijomis. Į ją taip pat gali būti įtrauktos gido paslaugos bei nakvynė. Pasak edukacinį turizmą nagrinėjusių užsienio autorių, šio tipo turizmas - tai organizuota veikla apimanti teorinius ir praktinius mokymus neformalioje aplinkoje, siekiant įgyvendinti užsibrėžtus tikslus. Pastebima, jog edukacijų dalyvių patirtis suformuojama jau po edukacinės veiklos praėjus nemažiau nei parai. Edukacinis turizmas gali būti kombinuojamas su kitomis laisvalaikio veiklomis. Toks lankstumas leidžia pritaikyti užsiėmimus įvairioms visuomenės amžiaus grupėmis. Pagrindinis jo parduodamas produktas - žinios, leidžiančios įgyti naujų įgūdžių bei praplėsti savo akiratį ne tik įvairaus amžiaus moksleiviams, bet ir suaugusiems.

1.1.1. Edukacinio turizmo tikslai

Edukacinis turizmas dažnai apima ir kitas turizmo rūšis: ekoturizmą, paveldo turizmą, kaimo turizmą bei studentų mainus tarp švietimo įstaigų, užsienio kalbų mokymąsi. Pagrindinis edukacinio turisto tikslas yra sužinoti apie šalies gamtą, kultūrą, istoriją, dalyvauti ekskursijose, tobulinti darbo ir profesinio mokymosi įgūdžius skirtingoje aplinkoje. Autoriai K. Kalinowski ir B. Wailer teigia, kad edukacinis turizmas gali tarnauti įvairiais tikslais, pavyzdžiui, patenkinti smalsumą kitiems žmonėms, jų kalbai, kultūrai, skatinti susidomėjimą menu, muzika, architektūra, sužadinti rūpesti natūraliai aplinka, augmenija, gyvūnija, kultūros paveldu ir istorinėmis vietomis (Kalinowski ir Wailer, 1992, cit. iš Ritchie, 2003, p. 17). Verta paminėti, kad edukologinis turizmas yra aplinkos dalis, kuri veikiama išorinės aplinkos veiksnių: politinių, socialinių, ekonominių, ekologinių, technologinių ir teisinių. Tad besikeičianti išorinė aplinka, vykstantys globalizacijos procesai tiesiogiai veikia ir edukologinio turizmo organizavimą bei plėtrą (Prakapienė, 2011, p. 10) (1 pav.). Šiuolaikiniame gyvenime žmonės ieško kažko naujo, naujos patirties, socialinių normų ir kultūrų. Šalys visame pasaulyje skiria daugiau lėšų švietimui turizmo tikslais; dauguma institucijų yra linkusios pradėti savo programas naudodamos anglų kalbą, kad padidintų savo rinkos dalį (Bhuiyana, Islama, Siwara ir Ismaila, 2010, p. 22). Visuomenės žinių poreikis turi įtakos edukacinio turizmo tikslų formavimui ir rezultatų siekimui.

Pasak edukacinį turizmą analizavusios B.W. Ritchie, šio tipo turizmas skirstomas į formalų ir neformalų. Formaliam mokymui priklausytų universitetų/kolegijų studentai, mokyklos (kalbų mokyklos, mokyklų ekskursijos, mainų programos). Šiems turistams pirminis tikslas yra šviečiamasis. Neformaliam – priklauso edukacinis turizmas bendrai bei suaugusiųjų, senjorų edukacinis turizmas, kuriam mokymasis yra svarbi turisto patirties dalis. (Ritchie 2003, nenurodytas).

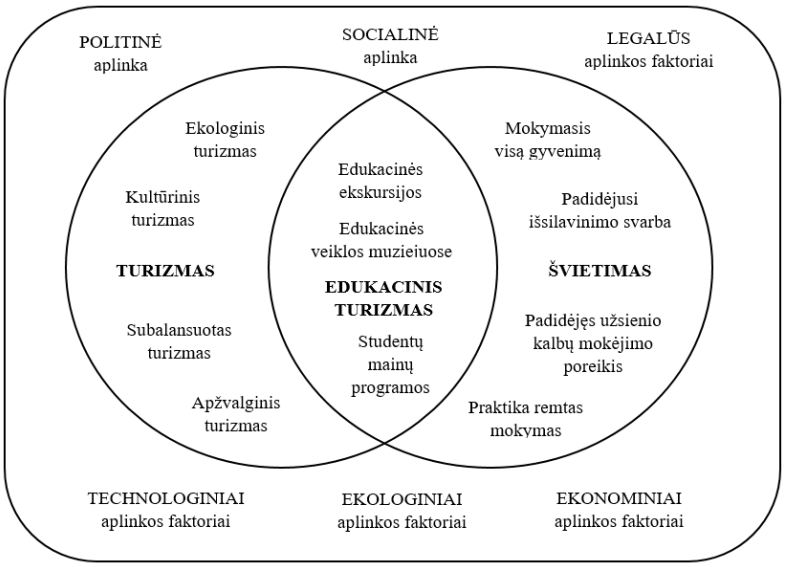

1 pav. Edukacinio turizmo koncepto struktūra

Cituota iš: Prakapienė, 2011, p. 10

Neformalus mokymasis pasižymi tuo, jog apima asmeninį pasitenkinimą ir mokymąsi vienu metu dalyvaujant veikloje. Susidomėjimas ar jaudulys yra vidinių potraukių šaltinis, kuris stimuliuoja dalyvių mokymosi procesą. Dalyvavimui veikloje, mokymosi procesuose ir patirtyje, įgytoje kelionėje, turi įtakos dalyvių, turizmo paslaugų teikėjų, vietos bendruomenių ir supančios aplinkos santykiai ir sąveika, kurie yra susiję su dalyvių pritraukimu ir priėmimu (Sie, Patterson ir Pegg, 2016, p. 107).

Edukaciniam turizmui svarbūs ne tik išsikelti tikslai, bet ir numatomi galimi rezultatai. Šio turizmo procesą sudaro: patirties įgijimas, refleksija, kurios metu peržiūrima įgyta patirtis, vėliau pereinama prie mokymosi iš patirties proceso bei planavimo. Bandoma tai, kas buvo išmokta (pritaikymas) (4 pav.). Tuo tarpu mokymo rezultatai išskirstomi į: pažinimo (kas bus išmokta, matuojama įgytomis žiniomis), emocinius (žiūrima kaip pasikeitė mąstymas/elgesys), elgesio (kokie buvo įgyti įgūdžiai). Rezultatų nustatymas padeda juos išmatuoti ir įvertinti bei tobulinti siekiant didesnio efektyvumo (McGladdery ir Lubbe, 2017, p. 324-325).

Apibendrinant galima teigti, kad edukacinio turizmo pagalba, siekiama šviesti visuomenę įvairiomis temomis, susijusiomis su gamta, kultūra, turimais ištekliais turizme, sužadinti susidomėjimą konkrečia sritimi. Taip pat analizuojamos aktualios problemos ir jų poveikis (pvz. užterštumo problema). Pastebima, kad šviečiamojo tikslo svarba gali kisti priklausomai nuo formalaus ir neformalaus edukacinio turizmo rūšies. Siekiant įgyvendinti išsikeltus tikslus taip pat svarbu apžvelgti visą edukacijų procesą bei numatyti kokių rezultatų siekiama.

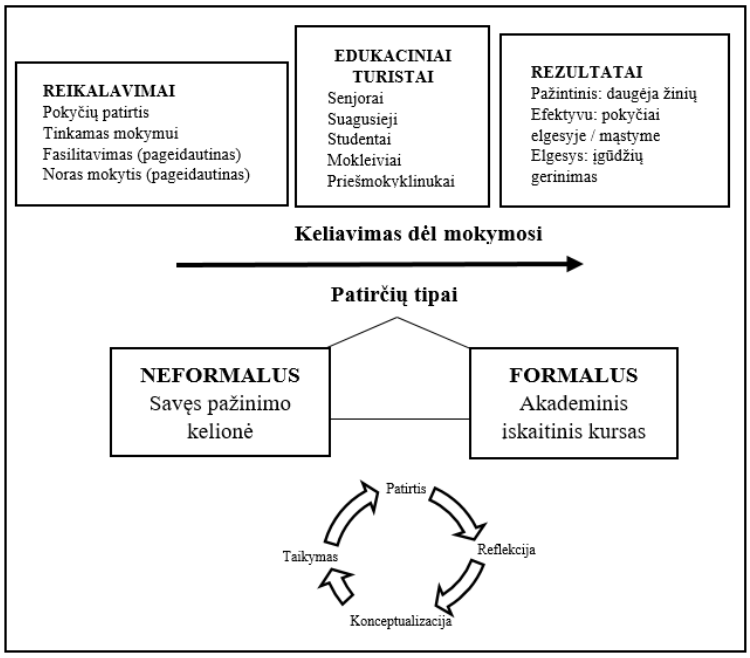

4 pav. Edukacinio turizmo proceso modelis

Cituota iš: McGladdery, Lubbe, 2017, p. 324.

1.1.2. Edukacinio turizmo produktai

Siekiant įgyvendinti edukacinius tikslus dažnai pasitelkiamos edukacinės ekskursijos/programos gana plačiai naudojamos saugomose teritorijose siekiant gamtamokslinio ugdymo. Ekskursija tai ne tik supažindinimo būdas bet ir eksponavimas, kuris atkreipia dėmesį į vietovės paveldo bei išteklių visumą (tai ankstesniųjų visuomenių sukurto materialaus ir nematerialaus kultūrinio paveldo saugojimas ateinančioms kartoms). Ekskursijos skirstomos pagal turinį, ekskursantų kiekį, ekskursantų pobūdį, jų amžių bei vedimo būdą (žr. 1 priedą). Edukacinės ekskursijos – tai visuomenės švietimo priemonė. (Marion, Reid, 2007, p. 5-27). Jos padeda sumažinti turizmo daromą žalą aplinkai. Žmonės yra šviečiami / mokomi apie neigiamą turizmo poveikį gamtai bei kaip galima to išvengti, akcentuojamos ekologinės problemos. Taip sužadinamas turistų sąmoningumas bei meilė gamtai, mokomasi turizmo kultūros. Mokomosios ekskursijos gali būti klasifikuojamos į: ekskursijas, tiesiogiai susijusias su ugdymo procesu, bendrosiomis programomis ir konkrečiu dalyku, tęsiant formalų mokymą, bei ekskursijas, kurios taip pat turi ugdomąją funkciją, bet ji nesusijusi su konkrečia pamoka ar dalyku, dažniausiai organizuojamos neformaliojo ugdymo procese. Pasak D. Prakapienės mokomosios ekskursijos labiausiai tinka gamtamoksliniam ugdymui plėtoti. Jos suteikia galimybes ugdyti stebėjimų, tyrimų gebėjimus; praplečia mokinių patirtį, ugdo mokslinę pasaulėvoką ir

atsakingą požiūrį į aplinką, gamtą, gyvybę (2011, p. 11.). Edukacinis turizmas padeda vaikams suprasti žmogaus veiklos poveikį rūšims, bendruomenėms ir ekosistemoms. Tai plėtoja jų praktinius tarpdisciplininius metodus, kaip apsaugoti ir atkurti įvairovę, kuri skatina ekosistemų apsaugą ir tvarų naudojimą. (Bhuiyana ir kt. 2010, p. 22). Edukacinė veikla taip pat prisideda prie bendruomenės kultūrinės veiklos pokyčių. Kultūrinė veikla stiprina vietos bendruomenę, tarpinstitucinius ryšius, teigiamai veikia bendruomenės tradicijas, poreikius, puoselėja vaikų ir jaunimo kolektyvų kūrybines galias (Petronienė ir Taljūnaitė, 2011, p. 455-465). J. de Beer, N. Petersen, H. Dunhar-Krige (2012, p. 97) studijavę edukacinių ekskursijų naudą švietimo sistemoje išskyrė tokius jų privalumus kaip:

(1) ekskursija suteikia kitą mokymosi aplinką asmeniniam ir profesiniam tobulėjimui;

(2) keičia studento-dėstytojo santykius;

(3) studentai mokosi, kaip bendrauti ir suderinti taisykles tarp kultūriškai įvairių asmenų grupių;

(4) skatinamas jautrumas kultūrų įvairovei;

(5) atrandami skirtingi mokymo ir mokymosi įrankiai (būdai);

Akademinėje bendruomenėje dažnai vis dar galima įžvelgti tarp studentų ir dėstytojų vyraujančią hierarchinę sistemą. Tačiau pasitelkiant edukacijas šį hierarchinį ryšį galima sušvelninti ar visai panaikinti. Dalyvaujant edukacinėse ekskursijose siekiama glaudesnio mokytojo ir mokinio bendradarbiavimo, studentui pasijutus lygiaverčiu lengviau atvirai išsakyti savo nuomonę diskusijų metu. Todėl edukacijų pagalba hierarchinė sistema eliminuojama, o tai taip pat prisideda prie geresnio studento pažinimo ir supratimo dėstytojui. Pastarasis turi galimybę įsigilinti į studento asmenybę, įgyti jo pasitikėjimą bei sukurti nuoširdaus bendravimo atmosferą. Edukacijos prisideda ir prie studentų tolerancijos ugdymo. Įvairios komandinės užduotys bei diskusijos su skirtingų tautybių ar pažiūrų žmonėmis leidžia atrasti naują požiūrį viena ar kita tema, skatina įsiklausyti į pašnekovą. Edukacinės ekskursijos apima trumpalaikius (bendradarbiavimą) ir ilgalaikius tikslus studentų atžvilgiu: plėtojamos žinios ir įgūdžiai leidžia lengviau pasirinkti turizmo sritį, į kurią studentas nori specializuotis bei įgyti pasitikėjimo savimi profesinėje srityje; formuojamas kritiškas požiūris ir sąmoningesnis elgesys aplinkosauginiais klausimais, sukuriamas glaudesnis ryšys su aplankytomis vietovėmis (Sotomayor, 2020, p. 7). Edukacijos padeda atrasti naujus būdus mokomajai medžiagai pateikti, taip padedant ją geriau įsisavinti (įvairūs žaidimai, užduotys, dirbtuvės, išmaniųjų technologijų naudojimas). Mokomosios aplinkos pakeitimas, teigiamai veikia tiek mokinių, tiek ir mokytojo bendradarbiavimą bei visa mokymo procesą. Nauji mokymo metodai ir žinios padeda tobulinti mokytojų kvalifikaciją šiame procese.

Pasak A. Garalio, B. Švagždienės ir O. Liesionienės edukacinės ekskursijos atlieka keletą funkcijų: mokslinės propagandos funkciją, kuomet yra išplečiami politiniai, filosofiniai, meniniai ir kiti požiūriai, idėjos ir teorijos; moksliškumo funkciją - skleidžia mokslo žinias bei plečia akiratį. Priklausomai nuo edukacijų dalyvių segmentinės grupės edukacijos taip pat skirstomos į tokias funkcijas kaip: vaikams ir jaunimui – kultūrinio – techninio akiračio plėtimo funkcija, paaugliams – domėjimosi formavimosi funkcija, užsienio turistams – informacijos funkcija (2008, p. 129).

Užsienio autoriai (Bento-Silva ir kt. 2015, p. 821) atliko tyrimą, kurio metu siekė išsiaiškinti 6, 9 metų Brazilijos kaimo ir miesto moksleivių suvokimą apie saugomas teritorijas. Kaip parodė gauti rezultatai studentai suvokė miškų svarbą, tačiau daugelis neminėjo saugomų teritorijų svarbos arba nurodė, kad nežino. Tai parodo, kad edukacinės ekskursijos, vis dar yra aktuali priemonė mokymui, turinti didžiuli potencialą šviečiant jaunąją kartą. (2 pav.).

2 pav. Edukacijų programos „Jaunieji reindžeriai“ procesas pateikiant lapų pristatymą Cape Cod Canal parke. JAV.

Cituota iš: New England District’s Junior Ranger Programs Teach Environmental Stewardship and Protecting Natural Resources, A. M. R. Harvie (2018).

Ne mažiau svarbus ir muziejų indėlis į edukacinio turizmo populiarinimą. Muziejinę edukaciją galima apibrėžti kaip mokymosi galimybę muziejaus aplinkoje, kurią lydi estetinis pasitenkinimas, naudojant muziejuje saugomus objektus. Pagrindinis tikslas kuriant edukacines programas yra ne perduoti informaciją, bet skatinti ir ugdyti pačių lankytojų supratimą bei aktyvumą (Jarockienė, 2010, p. 33).

Apibendrinant, edukacinės ekskursijos - pagrindinis edukacinio turizmo produktas, supažindina edukacijų dalyvius su saugomomis vertybėmis, padeda vystytis bendravimo įgūdžiams, toleranciją vienas kitam, kuria glaudesnį ryšį tarp mokytojo ir mokinių. Vystomas kritinis mąstymas. Ne tik mokiniai, bet ir

mokytojai įgyja naudingos patirties mokymosi procese, leidžiančios plėtoti turimus įgūdžius. Edukacinės programos mokslinėje literatūroje nėra aiškiai išskirtos kaip edukacinio turizmo produktas ir dažnai apima edukacines ekskursijas.

1.1.3. Edukacinio turizmo vartotojai

Edukacinio turizmo rinkoje, bene didžiausia dalis pasiūlos tenka pradinių bei 5-8 klasių moksleiviams, būtent jie sudaro didžiąją dalį vartotojų. Dažniausiai šviečiami gamtamokslinėmis temomis, plėtojant biologijos, geografijos žinias. Nors gali būti pritaikomi ir kitiems mokomiesiems dalykams. Mažiau dėmesio skiriama vyresnių klasių moksleiviams bei suaugusiems.

Prie edukacinio turizmo vartotojų priskiriami ir mainų programų studentai, kaip edukaciniai turistai jie gali susipažinti su vietine visuomene, skatinanti asmeninį ir profesinį augimą. Be to, tarptautiniai studentai yra turistai, kurie naudojasi galimybėmis aplankyti vietines lankytinas vietas ar keliauti į kitus šalies regionus. Praktinis mokymasis yra studijų užsienyje dalis, o turizmas - visos patirties dalis. Tai yra transformuojantis mokymosi ir asmeninio augimo derinys. Mokantis svetimoje šalyje tobulinami kalbos įgūdžiai, įgyjama žinių apie akademines disciplinas, juntamas socialinis, emocinis asmenybės augimas, studentai tampa labiau savarankiški, subrendę ir pasitikintys savimi bei tobulina savo bendravimo įgūdžius (Tomasi, Paviotti ir Cavicchi, 2020, p. 1-15). Užsienio autoriai pastebi, jog globalus mokymasis ugdo tokias vertybes kaip: atvirumas, tolerancija, pagarba ir atsakomybės jausmas prieš save, kitus ir aplinka. (McGladdery ir Lubbe, 2017, p. 324). Jaunam žmogui edukacinis turizmas, tai ir puiki asmenybės formavimo priemonė, padedanti geriau save pažinti, apsispręsti renkantis profesinį kelią bei skatinanti pilietiškumo jausmą savo šaliai (pažįstant savo kraštą edukacijų pagalba).

Mokymasis neatsiejama žmogaus gyvenimo dalis padedanti jam tobulėti, tai pagrindžia ir visuomenėje plintanti mokymosi visą gyvenimą idėja. Šios idėjos propagavimas glaudžiai siejasi su edukaciniu turizmu, tai rodo ir virtualiame susitikime „Edukacinis turizmas kaip strategija, specializuojantis mokymosi visą gyvenimą srityje“ analizuota schema (3 pav.). Mokymasis visą gyvenimą (MVG) yra "mokymosi veikla, vykdoma visą gyvenimą, siekiant pagerinti žinias, įgūdžius bei kompetencijas, asmeniniu, pilietiniu, socialiniu ir/arba su darbu susijusiu aspektu. (Making a European area of lifelong learning a reality. Communication from the Commission. COM, 2001, p. 9). Bene daugiausiai MGV programa domisi vyresnio amžiaus lankytojai (senjorai / pensijinio amžiaus žmonės), kurie turi daugiau laisvo laiko / santaupų ir leidžia sau didesnę prabangą keliaudami. Dalyvaudami edukacijose jie plečia savo žinias ir įsitraukia į mokymosi procesą.

Daugeliui suaugusiųjų noras derinti keliones su siekiais išplėsti savo žinias yra pagrindinis kriterijus, kuri skatina švietimo turizmo rinką (Sie, Patterson ir Pegg, 2016, p. 129). Suaugusieji dalyvaujantys edukaciniame turizme charakterizuojami kaip gerai išsilavinę. Autorių T. Pitman, S. Broomhall ir E. Majocha tyrimo duomenys parodė, jog didelė dalis edukacinio turizmo suaugusių klientų buvo baigę antrosios pakopos studijas ar turėjo daktaro laipsnį. Užėmė aukštas pareigas ar buvo tokių profesijų atstovai kaip teisininkai, odontologai, gydytojai, psichologai ir buhalteriai. Taip pat pastebėta, kad dalis jų buvo į pensiją išėję universitetų pedagogai, universitetų administratoriai ar teisėjai. Žmonės iš žemesnių socialinių ir ekonominių grupių retai dalyvauja šio turizmo veikloje. Į edukacinius užsiėmimus dažniausiai keliaujama su šeimos nariais, draugais, bendraminčiais. Keliavimas su nepažįstamais daugeliui atrodo nepriimtinas. (Pitman, Broomhall ir Majocha, 2011, p. 12).

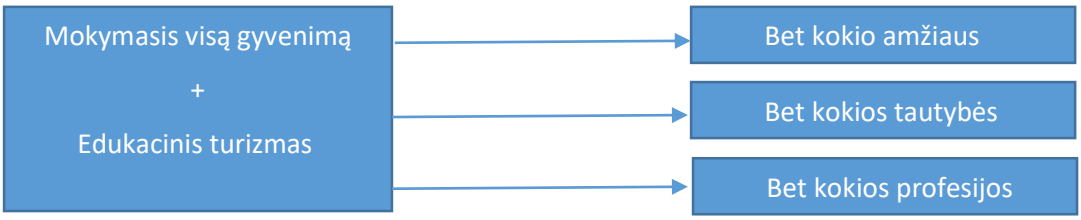

3 pav. Švietimo turizmas ir mokymosi visą gyvenimą kryptys

Cituota iš: Nikolaeva, Maslo ir Pevzner. (2011). Educational Tourism as a Strategy to Professionalization of Lifelong Learning

Kaip rodo moksliniai tyrimai, edukaciniam turizmui teikiama pirmenybė gyvenimo trukmės atžvilgiu. Pastebima tendencija: kuo žmogus vyresnis, tuo labiau auga jo susidomėjimas edukaciniu, masiniu turizmu, taip pat didėja antropologo kaip turisto rolės vaidmuo. Tokio tipo turistai paprastai domisi vietine kultūra, vengia įprasto turistinio maršruto. Jiems patinka susitikti su vietiniais žmonėmis, ragauti maistą ir bendrauti. Tarp 17–27 metų tokia turistine veikla daugiau domisi moterys. Nuo 28 iki 33 tiek vyrai, tiek moterys pasiskirsto tolygiai, tačiau vyrų poreikis šio tipo turizmo tipams nemažėja iki vėlyvo trisdešimtmečio ir susivienodina su moterimis apie 40-45 metus. Pasiekus penktąjį dešimtmetį, vyru polinkis į edukacinį, masinį turizmą sumažėja, o moterų išauga. Apie 60 metus juntamas augimas tiek iš vyrų, tiek iš moterų (Gibson ir Yiannakis, 2002, p. 370). Pasak N. H. Meiners ir B. Seeberger, (2010, p. 293-313) remiantis atliktais tyrimais prognozuojama, penkiasdešimtmečiai ir vyresni, taps svarbiausia turizmo rinkos dalimi, dėl savo finansinės gerovės ir laisvo laiko resursų.

Taigi, kalbant apie edukacinį turizmą reiktų pabrėžti, jog tai apima ne tik mokyklinio amžiaus vaikų, studentų, bet ir suaugusiųjų (įtraukiant ir senyvo amžiaus žmones) mokymą įvairiuose užsiėsimuose.

Siekiant didesnio edukacinio turizmo efektyvumo, teigiama, jog labai svarbu numatyti edukacinės veiklos rezultatus, ko bus siekiama viena ar kita edukacija, bei kokie įgūdžiai, žinios bus tobulinami. Kad mokymas būtų efektyvus dalyviai turėtų patirtį pokytį nuo jiems įprastos veiklos, edukacijos turi būti tinkamos mokymui (tinkamai parengtos), bei turėti norą mokytis. Tačiau pastebima, kad vaikai ne visada gali būti motyvuoti užsiimti edukacijomis, todėl turėtų būti skatinami tėvų, taip pat edukacijas vedantis/sudarantis asmuo turi atsižvelgti į edukacijų palengvinimą, priklausomai nuo dalyvių amžiaus. Taip pat reiktų pabrėžti, jog edukacinis turizmas suaugusiųjų tarpe dažnai suvokiamas kaip išskirtinis, elitinis užsiėmimą. Kaip rodo suaugusiųjų edukacijų dalyvių charakteristikos, dauguma jų turi aukštąjį išsilavinimą (Pitman, Broomhall ir Majocha, 2011, p. 14). Todėl būtina į tai atsižvelgti ir pritraukti žemesnio lygio vartotojus, siūlant jiems aktualius edukacinio turizmo produktus.

Apibendrinant galima teigti, jog edukacinio turizmas plėtojamas moksleivių, užsienio studentų tarpe, tačiau jį taip pat reiktų populiarinti tarp suaugusiųjų. Tinkamas edukacijų parengimas atsižvelgiant į vartotojų amžių skatins domėtis šia turizmo sritimi bei populiarins šią veiklą pataikant mokymosi visą gyvenimą idėja. Svarbu mokomąją informaciją pateikti taip, jog ji būtų prieinama ir suprantama kiekvienam, nepriklausomai nuo išsilavinimo lygio. Tai padės griauti nusistovėjusius stereotipus, edukacinį turizmą įvardijant kaip elitinį užsiėmimą. Tuo tarpu dėl pastebimo motyvacijos trukumo mokytis, mokyklinio amžiaus vaikus reiktų skatinti užsiimti šia veikla, padedant tėvams ir aplinkiniams, sudominant vienu ar kitu dalyku.

1.1.4. Edukacinio turizmo tendencijos pasaulyje

Edukacinis turizmas populiarus visame pasaulyje. Vien JAV kasmet milijonai žmonių dalyvauja rengiamose edukacinėse turizmo programose šalies nacionaliniuose parkuose ir atmintinose vietose prie paminklų, skautų organizacijų remiamuose vasaros stovyklose, Amerikos berniukų ir mergaičių klubuose (Lane ir Stoltman, 2017, p. 119). Gamtinis švietimas yra neatsiejama edukacinio turizmo dalis. Pasak R. B. Stevenson, gamtamokslinis švietimas Šiaurės Amerikoje pradėtas plėtoti apie 1920 m.. Jis buvo įtrauktas į valstybines mokyklas siekiant išsaugoti atskiras rūšis, vėliau teritorijas. Susirūpinta gamtos ištekliais ir jų valdymu. Tačiau pastebėta, kad švietimo programose susijusiomis su aplinkosauginiu švietimu sutelkiamas dėmesys į abstrakčias žinias, bendras pasaulines aplinkos problemos (tokios kaip tarša ir išnykimas, laukinė gamta). Daugelis mokytojų pateikia bendrą žinių spektrą, nesusiejant jų su vietine aplinkosaugine situacija ar bendruomenės patirtimis. (Stevenson, 1997, p. 183-201). Toks atotrūkis, neleidžia įsigilinti į problemas

ir suprasti jų mąstą. Siekiant žinias pritaikyti praktiškai bei įsigilinti į vietines aplinkosaugos problemas pasitarnauja edukacinis turizmas saugomose teritorijose.

Švietimas vienas iš pagrindinių daugelio saugomų teritorijų tikslų. Saugomos teritorijos turi didžiulę vertę, nes žmonės gali sužinoti apie gamtą ir kultūras bei sukurti teigiamą požiūrį į gamtos apsaugą (Leung, Spenceley, Hvenegaard, ir Buckley 2018, p. 55). J. Liu ir Y. Wang, tyrinėję sąsajas tarp švietimo ir šiuolaikinių technologijų pastebi, jog šiuolaikinė švietimo sistema dažnai vis dar orientuota į formalų mokymąsi klasėje. Todėl yra svarbu diegti išmaniąsias technologijas ir jų naudojimą taip praplečiant formalaus mokymosi galimybes. Aptariami ir modernių technologijų (garso, vaizdo įranga prezentacijoms, įrašams, filmams, asmeniniai įrenginiai – kompiuteriai, grotuvai, prieiga prie elektroninių pamokų) privalumai edukaciniai veiklai: dalyvavimas technologijų revoliucijoje, padeda geriau jas suprasti, bei naudoti ateityje, praplečia bei gerina mokymosi būdus, gebėjimus ir įgūdžius, pritaikant juos realioje situacijoje, darbas grupėse moko bendradarbiauti, ugdomi savarankiško mokymosi įgūdžiai ir įpročiai pagal individualų tempą ir laiką, mokomasi su mokytoju, o ne pagal mokytoją (2020, p. 2-6). Šiuolaikines technologijas pritaiko viena JAV saugomų teritorijų - Ugnies salos nacionalinis pajūris (Fire Island National Seashore). Naudojamos planšetės (iPad) praktinėse, lauko mokymosi programose, tokiose kaip orientacinės užduotys, istorijų ir filmų kūrimo, leidžia bet kokio amžiaus lankytojams interpretuoti parką savo žodžiais. Mobiliosios technologijos padeda sužadinti auditorijos susidomėjimo lygį ir įtraukti virtualią patirtį. Ekskursijose „iPad“ vienu metu yra lauko vadovų biblioteka, parko išteklių nuotraukų albumas, tiesioginis ryšys su parko socialinės žiniasklaidos platformomis (Association of National Park Rangers, 2012, p. 3).

Šių dienų patirtis rodo, kad pasaulį apėmusi „Covid 19“ pandemija turėjo poveikį ir edukaciniam turizmui. Gamtamokslinį ugdymą perkėlus į nuotolinę erdvę, edukacinės ekskursijos įgijo kitokį pavidalą. studentai patys pasirinka temas ir tyrinėja aplinką aplink namus, vėliau ją pristatydami nuotoliniu būdu, ir nors toks mokymo būdas leido studentams atlikti pedagogo vaidmenį ir praplėsti akiratį, pasigesta kvalifikuotų pedagogų mokymo įgūdžių kurie pasireikšdavo fizinėje veikloje. Be neigiamų naujų edukacinių ekskursijų aspektų pastebima, kad nauja patirtis leis ateityje studentams suteikti galimybę patiems vesti ekskursijas gamtoje (Quay ir kt., 2020, p. 107). Dėl paplitusio nuolatinio mokymo įžvelgiama vis daugiau jo trūkumų, ir akcentuojami mokymosi „akis į akį“ privalumai, kurie ypač atsiskleidžia gerai suplanuotoje edukacinėje išvykoje: tvirti studentų ir dėstytojų ryšiai, pasinėrimas į turinį ir mokymosi procesą, įsitraukimas į vietinę aplinką, studentai mato santykį tarp to, ką jie mokosi, dabarties bei būsimo gyvenimo. Taip pat pastebėta, kad kai kurios vienos dienos pažintinės kelionės universitetams kainuoja tiek pat kiek ir 20 studentų, dalyvaujančių 7 dienų edukacinėje išvykoje. Todėl išlaidų atžvilgiu universitetai

nepatiria didelio nuostolio. Tačiau nuotolinis mokymas padeda sutaupyti atsisakant patalpų priežiūros išlaidų, todėl jei nuotolinis mokymas bus paliktas kaip veiksminga mokymo priemonė, reiktų akcentuoti socialinį mokymąsi ir naudą psichinei sveikatai (Quay ir kt. 2020, p. 95). 21 amžiaus žmonija dažnai apibūdinama kaip praradusi ryšį su gamta. Tačiau dėl pandemijos žmonės vis daugiau laiko leidžia lauke, domisi aktyvia gamtine veikla, pasak M. Morse, tai skatinant tokiais užsiėmimais, kaip sodininkystė, tvarus samdininkavimas, žmonės įgytų naujos mokymosi patirties (Quay ir kt. 2020, p. 106).

Vietinių lankytojų antplūdį saugomose teritorijose pandemijos laikotarpiu fiksavo dauguma Europos saugomų teritorijų. Užsienio autorių atliktame tyrime Covid19 įtakai saugomos teritorijoms tirti, buvo atrinktos 8 Europos šalys, iš jų 14 saugomų teritorijų, pagal vyriausybių nustatytų apribojimų griežtumą, geografinę padėtį ir parkų populiarumą tarp lankytojų (žr. 2 priedą). Šalyse, kuriose laikytasi griežčiausių apribojimų (UK, Italija, Ispanija), vasarą gerokai padaugėjo lankytojų. Švedijoje pagausėjimas buvo matomas visus metus, nes nebuvo nustatyti judėjimo apribojimai. Vokietijoje, kur žmonių judėjimas tam tikruose regionuose nebuvo žymiai ribojamas – jų daugėjo laipsniškai. Kai kuriuose parkuose lankytojų skaičius tam tikromis dienomis išaugo beveik 100%, palyginti su metų prognozėmis. Tam įtakos turėjo, tai jog žmonės jaučiasi saugiau lauke ir atokesnėse vietose, tokiose kaip nacionalinių parkų ir gamtos draustinių saugomos teritorijos visoje Europoje, palyginti su vidaus ir miesto erdvėmis. Taip pat šiltesnis klimatas vasarą, leidžiantis daugiau laiko praleisti lauke. Siekiant mažinti srautus, buvo uždaryti pagrindiniai objektai, mažinta reklama, mokyklinis ekskursijas ir turus su gidais, pakeitė edukacinės programos internetu; skirta daugiau dėmesio ženklinimui ir informacijos sklaidai siekiant sudrausminti nedrausmingus lankytojus, įtraukta ir vietos policija; mažinant automobilių skaičių, buvo teikiama informacija apie užpildytas parkavimo vietas; išaugusiam konfliktų skaičiui tarp lankytojų ir vietos bendruomenės (užsikrėtimo baimė, vandalizmas) padaugėjo gamtos patrulių informacija teikiama socialinėje erdvėje; pasirūpinta higiena - vienkartinės sistemos sukūrimas populiariuose keliuose, personalo apsauga, reguliarus valymų rėžimas, naudotas organinis stiklas (restoranuose, lankytojų centruose); taip pat ribotas ekskursijų skaičius ir kultūrinė veikla. (Bazhenova ir kt. 2020, p. 4) Manoma, kad ekstremalios situacijos, kaip ši pandemija gali kartotis ir ateityje, ir nors išaugęs lankytojų skaičius saugomose teritorijose buvo ribojamas. Naujų lankytojų pritraukimas leidžia plėsti ir pasiūlyti daugiau įvairių paslaugų atitinkančių kiekvieno poreikius, įskaitant ir edukacinį turizmą.

Edukacinis turizmas mažai ištirta sritis. Tyrimų trūkumui įtakos turi, tai jog gan didelę dalį edukacinių produktų vartotojų sudaro vaikai, (tyrimų srityje paplitusios kitos turistų grupes pvz. Nepriklausomi keliautojai). Šio segmento tyrimams atlikti būtina speciali patirtis atliekant interviu ir

apklausas su vaikais, specifinių technikų naudojimas. Be to būtina gauti tėvų, vyriausybinių agentūrų, etikos komitetų leidimus tyrimams atlikti. Trūksta teorinių žinių apie vaikų elgesį turizmo srityje (Poria ir Timothy 2014, p. 93-95). Be vaikų edukaciniame turizme pastebima kita potencialių edukacijų vartotojų grupė – tarptautiniai studentai. Jie užsienio šalims dažnai būna patrauklus segmentas ekonomikos skatinimui. Pastebima, jog, nors šių studentų pirminis tikslas nėra turizmas, pramonė galėtų kurti papildomus produktus ir paslaugas šiems studentams. Be to, potencialas plėtoti neuniversitetinę tarptautinę edukacinio turizmo veiklą unikalioje ir įvairioje aplinkoje, nėra plačiai ištirtas. Edukacinio turizmo teoretikams ir praktikantams galėtų būti naudingi tyrimai, kylantys iš tarptautinio švietimo (McGladdery ir Lubbe, 2017, p. 329).

Šiuolaikinei visuomenei svarbi tvaraus vystymosi idėja. Tam įtakos turėjo ir „Covid 19“ pandemija. Tvaraus vystymosi idėja plėtojama siekiant spęsti klimato kaitos, taršos problemas pasaulyje. „UNESCO“ viena iš iniciatorių, pasidedančių siekiant informuoti visuomene apie egzistuojančias gamtosaugos problemas. Švietimas - pagrindinis UNESCO prioritetas, kaip pagrindinė žmogaus teisė ir pagrindas, kuriuo remiantis galima kurti taiką ir skatinti tvarų vystymąsi. UNESCO tai specializuota Jungtinių Tautų švietimo agentūra, jos sudaryta švietimo darniam vystymuisi (ŠDV) programa sukurta spręsti augančias tvarumo problemas. 2030 m. ŠDV tiesiogiai prisideda prie 4 tvaraus vystymosi tikslo, susijusio su kokybišku ir patraukliu švietimu (Education for Sustainable Development: A Roadmap, 2020, nenurodytas). ŠDV mokymosi visą gyvenimą procesas, kurį sudaro mokymosi turinys, mokymosi rezultatai, socialinė transformacija, pedagogika bei mokymosi aplinka (3 pav.). Šios programos tikslas ugdyti kompetencijas, kurios įgalina asmenis įvertinti savo pačių veiksmus vietiniu ir pasauliniu požiūriu, atsižvelgiant į jų dabartinį ir būsimą socialinį, kultūrinį, ekonominį poveikį bei poveikį aplinkai (Švietimas darnaus vystymosi tikslams. Mokymosi tikslai, 2017, p. 7). Užsienio autoriai Ö. Yurt, A. Kandir ir N. Cevher Kalburan, taip pat teigia, jog ŠDV siekiama gerinti aplinkosauginį supratimą apie problemas, skatinti sprendimus, didinti sąmoningumą taupiai naudoti išteklius, didinti pagarbą visų gyvų būtybių teisėms ir padėti žmonėms ugdyti teigiamas aplinkos vertybes ir požiūrį (2012, p. 323). ŠDV galima implementuoti į pasaulio paveldą, nematerialų kultūros paveldą, biosferos rezervatų tinklą, geoparkus, mažų besivystančių salų vietos ir vietinių gyventojų žinių plėtojimą. (Education for Sustainable Development: A Roadmap, 2020, p. 63). Švietimas yra neatskiriama gamtos išsaugojimo dalis. Jis visada buvo vertinamas kaip raktas gerinant žmonijos, o ne tik atskirų žmonių gyvenimo kokybę (Tilbury, 2001, p. 388.).

Nepaisant gaunamos naudos, įžvelgiama ir neigiama edukacinio turizmo pusė. Jis dažnai apsiriboja paviršutinišku pažinimu. Mažiau dėmesio skiriama ne taip gerai žinomiems objektams, kurie nėra tokie unikalūs ar autentiški. Tam įtakos turi ir susidarę stereotipai. Taip pat pastebimas ribotas kontaktas su

vietiniais gyventojais, kuomet jie nėra įtraukiami į edukacinį procesą (Baležentis ir Žuromskaitė, 2012, p. 50). Populiarėja tokių turizmo tipų edukacijos, kaip skurdo ir genocido turizmas (pvz., Kelionė į Kambodžos žudymo laukus) (Schaller, 2007, p. 513-515), nerimaujama, kad susidomėjimas gali augti dėl netinkamų priežasčių ir turėti neigiamos įtakos vietos bendruomenei.

Kaip rodo literatūros analizė, ateityje edukacinio turizmo srityje daugiausia dėmesio bus skiriama naujų technologijų pritaikymui, nuotolinio mokymo alternatyviai veiklai, klimato kaitos problemoms (naudojant švietimą) spręsti. Tyrimai rodo, kad edukacinio turizmo paklausa išaugo, atsiranda naujų, skirtingo amžiaus vartotojų su skirtingais poreikiais, todėl galimai plėsis paslaugų saugomose teritorijose spektras. Pasitelkiant gerąją užsienio šalių patirtį, atsižvelgiant į vartotojų poreikius edukacinį turizmą Lietuvoje galima plėtoti ir tobulinti siekiant išsikeltų tikslų bei įgyvendinant ŠDV. Taip pat pastebimi neigiami aspektai, kuriems spręsti, reiktų skirti daugiau dėmesio - skurdo ir genocido turizmo populiarėjimas dėl netinkamų paskatų, kontakto su vietiniais nebuvimas.

1.1.5. Edukacinis turizmas pasaulio botanikos soduose

Edukacinis turizmas gali būti plėtojamas ne tik nacionaliniuose parkuose, bet ir botanikos soduose, tą puikiai įrodo užsienio šalių pavyzdžiai. Vienas svarbiausių botanikos sodo tikslų pranešti apie augalų įvairovės vertę ir puoselėjant augalų apsaugos etiką mūsų bendruomenėse. Nacionalinis Zimbabvės botanikos sodas, įkurtas 1963 m., yra 68 ha saugoma augalų apsaugos teritorija, siekiant išsaugoti originalios natūralios vietovės Highveld Savanna augalijos dalį (kitaip vadinamą „Miombo Woodland“). Mokomoji programa nacionaliniame botanikos parke buvo sukurta su tikslu: didinti sodo svarbą visuomenei, pabrėžti augalų vaidmenį gamtoje, išryškinti augalų vertę žmonijai, ypač atkreipiant dėmesį į vietinę Zimbabvės bendruomenę, skatinti poreikį išsaugoti vietinius augalus ir vietines augmenijos rūšis, tikintis visuomenės vertinimo ir palaikymo. Atlikti tyrimai rodo, jog didžiausią dalį lankytojų sudaro pradinių ir vidurinių mokyklų grupės. Todėl edukacinės programos buvo orientuotos būtent į šią tikslinę auditoriją (pvz., pateikiant medžiagą gamtos, geografijos, biologijos, žemės ūkio temomis). Programa leidžia mokytis per praktinę veiklą natūralios augmenijos sąlygomis. Tai pažintiniai pasivaikščiojimai (gamtos pažinimas ieškant, klausant, liečiant, uostant ir kartais ragaujant), meninės raiškos užsiėmimai (piešimas, tapymas, poezija), diskusijos apie vietinių augalų žinias. Atliekama eksperimentinė veikla tiriant augalų savybes. Botanikos sode taip pat lankosi studentai iš kolegijų, universitetų, bendruomenės organizacijų, vyriausybinių ir nevyriausybinių organizacijų, mokslinių tyrimų įstaigų nariai ir kt. Dienos programos

organizuojamos atsižvelgiant į grupių poreikius, pavyzdžiui, daugiausia dėmesio skiriama ekologijai (augmenijos tipai ir augalų pritaikymas). Pagrindinis tikslas yra patenkinti specifinius grupės reikalavimus tradiciniais pasivaikščiojamais po sodą, pokalbiais, diskusijomis. Siekiant didesnio prieinamumo pavieniams lankytojams, šeimoms, daugumoje sodo skyrių įdėtos aiškinamosios etiketės, keliomis kalbomis, leidžiančios organizuoti savarankiškas ekskursijas. Tokia interaktyvi priemonė pateikia informaciją apie augalus. Taip pat rengiamos brošiūros, skirtos lankytojams naudoti savarankiškose ekskursijose. Botanikos sodo švietimo darbuotojai bendradarbiauja su kitomis aplinkosaugos organizacijomis, rengia mokomąją medžiagą, pvz., Seriją „Pažink savo vietinius augalus“ (apie vietinius Zimbabvės medžius, nuodingus augalus ir kt.) (Makwaeba, 2004, p. 124-127). Afrikoje egzistuoja problema tarp vietos bendruomenių ir saugomų teritorijų, mat daugeliu atvejų pietų Afrikoje parkai ir laukinės gamtos teritorijos buvo kuriamos vietinių bendruomenių sąskaita. Todėl bendruomenės jaučiasi turinčios teisę naudotis ištekliais tokiose vietovėse, kai tuo tarpu saugomų teritorijų vadovybė stengiasi juos išsaugoti. Pasak botanikos parko veiklą tyrinėjusios I. M. Makwaeba, ištekliai turėtų būti padalinti, siekiant sumažinti skurdą. Be to saugomos teritorijos institucijų darbuotojai turėtų prioretizuoti edukacinę veiklą, didinti informacijos sklaidą per masinės informacijos priemones, nes tik taip bus galima skatinti visuomenės supratimą apie botanikos žiemos sodų, parkų, draustinių ir sodų vertę, kad būtų galima geriau įvertinti jų vaidmenį ir plėtoti augalų apsaugos etiką tarp mūsų bendruomenių. (Makwaeba, 2004, p. 124-127).

JAV tai pat veikia Nacionalinis atogrąžų botanikos sodas (NTBG), kuris kaip skelbiama oficialioje svetainėje yra ne pelno siekianti įstaiga, užsiimanti pasaulio tropinių augalų atradimu, išsaugojimu ir tyrimais bei dalijimusi tuo, kas išmokta. Iš viso sodą sudaro 5 botanikos sodai ir draustiniai, todėl tyrimų objektų tinklas apima beveik 2 000 hektarų, Havajuose ir Floridoje. Per lauko ekspedicijas, bendradarbiaujant su kitomis institucijomis ir tyrėjais buvo surinkta tūkstančiai augalų rūšių iš viso atogrąžų pasaulio, kad būtų sukurta gyva kolekcija. Daugeliui rūšių, esančių kolekcijose, gresia išnykimo pavojus. NTBG siekia atkurti buveines ir išgelbėti išnykusius augalus. Sodai ir draustiniai yra gyvos laboratorijos ir kabinetai, skirti personalo mokslininkams, tyrėjams, studentams ir lankytojams iš viso pasaulio. Šiame botanikos sode švietimas skatinamas pasitelkus: K-12 programas (moksleiviams), kolegijų ir universitetų kursus bei profesinį tobulėjimą, Taip pat siūlomi įvairūs kursai, seminarai ir renginiai ištisus metus. Taip plečiamas visuomenės suvokimas apie tropinius augalus ir ekosistemas. Vykdomos vasaros stovyklos bendradarbiaujant su Kaua‘i bendruomenės koledžo pažinimo mokymosi centru, kurios apima gamtos užsiėmimus, aplinkos žaidimus ir sodo tyrinėjimus. „Sodas kaip klasė“ programa suteikia studentams praktinių mokymosi galimybių ir įsitraukimą į natūralią aplinką. galinti patenkinti bet kurios mokyklos

grupės individualius poreikius. Universitetų ir kolegijų studentams - Tropinė botanika yra intensyvus tropinių augalų biologijos studijų kursas, vykdomas bendradarbiaujant su Floridos tarptautiniu universitetu, Tarptautiniu tropinės botanikos centru, Fairchildo tropinio botanikos sodu ir Montgomery botanikos centru (vasarą). Taip pat studentai gali atlikti praktiką. Suaugusiems siūlomas virtualus „Botanikos iliustracijų“ kursas; gamtos mokslų mokytojų programa praturtina mokytojų žinias apie tropinę biologiją ir aprūpina naujoviškomis metodikomis; aplinkos žurnalistikos programa teikia šiems specialistams labai reikalingą informaciją apie atogrąžų ekosistemas, supažindina su atogrąžų ekologijos pagrindais, kad būtų galima pranešti tikslesnę informaciją apie mokslą ir aplinką (National Tropical Botanical Garden).

Kaip rodo užsienio šalių praktika, edukacinis turizmas plataus spektro sfera, naudojamas ir botanikos soduose, šviečiant lankytojus apie augalus ir jų svarbą, tokiu būdu taip pat prisidedant, prie tvaraus turizmo skatinimo. Plati edukacinių programų įvairovė ir naujausia metodika leidžia prisitaikyti prie kiekvieno lankytojo poreikių ir pateikti jiems aktualiausią informacija.

2. EDUKACINIO TURIZMO POTENCIALAS LIETUVOS GAMTINIUOSE OBJEKTUOSE

2.1 Edukacinio turizmo infrastruktūros analizė

Siekiant teikti turizmo paslaugas svarbu turėti reikiamą infrastruktūrą. Turizmo infrastruktūra pasak D. Blazeska, Z. Strezovski ir A. M. Klimoska (2018, p. 85) yra daugybė prietaisų ir įstaigų, sudarančių materialinį ir organizacinį turizmo plėtros pagrindą. Reikalinga infrastruktūrą, skatina turizmo paslaugų integraciją, išlaiko lankytojų skaičių ir paskatina svečius ilgiau pabūti, aplankyti papildomas vietas ir padidinti savo išlaidas. Pagrindinė turizmo infrastruktūros funkcija yra padėti lankytojui suteikti siūlomas paslaugas. Turizmo infrastruktūra išskirstoma į 3 elementus (Panasiuk, 2008, p. 258):

1. Tipinė turizmo infrastruktūra - apgyvendinimo įstaigos, kitos atvykimo aptarnavimo priemonės, turistų informacija, takai);
2. Paraturistinė infrastruktūra (dalinai susijusi su turizmu, kuria gali naudotis ir ne turistai) - transporto priemonės – keliai; vietinės priemonės, įskaitant viešąjį transportą; prekybos ir paslaugų objektai (amatai);
3. Elementai, kurie negali būti vienareikšmiškai klasifikuojami, jų funkcija ir rezultatai padeda įgyvendinti tikslą, kuriam jie buvo sukurti - gastronomija, papildomos priemonės, sportas ir laisvalaikis, kultūra, pramogos.

Pagal pateiktą suskirstymą kaip turizmo infrastruktūros sudedamosios dalys išryškėja apgyvendinimo paslaugos, su išoriniu susisiekimu susijusi infrastruktūra (traukinių, autobusų stotys), turistų informavimo objektai (pvz. turizmo informacijos centrai), turistinių objektų ženklinimas. Infrastruktūrą, dalinai susijusi su turizmu – keliai, viešojo transporto stotelės vietinės bendruomenės kultūros centrai, mažmeninė prekyba, paslaugos, amatai. Infrastruktūrą, nesusijusi su turizmu gali būti maitinimo įstaigos, sporto, laisvalaikio, kultūros renginių, pramogų infrastruktūrą. Be to infrastruktūra taip pat gali būti išskirstoma pagal finansavimą (Panasiuk, 2008, p. 258):

1. Komercinė: viešbučiai, maitinimo įstaigos, atvykstančių turistų aptarnavimas.
2. Vieša: keliai, bendruomeniniai objektai, takai.
3. Mišri (viešasis-komercinis): informacijos teikimas, kita vietovės infrastruktūra.

Edukaciniam turizmui infrastruktūra svarbi proceso dalis, siekiant sėkmingo rezultato. Saugomose teritorijose šiai sričiai galima priskirti muziejus, ekspozicijos, gamtos mokyklas, lankytojų, amatų centrus,

etnografinius kaimus, infrastruktūrą neįgaliesiems, interaktyvius stendus, pažintinius, pėsčiųjų takus, susisiekimo infrastruktūrą. Kaip rodo literatūros analizė daugelyje saugomų teritorijų užsienyje, edukacinio turizmo infrastruktūrą yra išplėtota, veikia klubai vaikams, naudojamos naujausios technologijos, kiti inovatyvūs būdai edukaciniai medžiagai pateikti, lankytojų laukia nemažas pažintinių takų pasirinkimas, informacija pateikiama įvairiomis kalbomis, kad būtų kuo prieinamesnė klientams. Siekiant išanalizuoti edukacinio turizmo infrastruktūrą Lietuvoje, buvo taip pat atsižvelgta į saugomas teritorijas ir jų veiklą. Edukacinės infrastruktūros analizei pasirinkti Lietuvos nacionaliniai (išskyrus Trakų istorinį nacionalinį parką) parkai (žr. 3 priedą).

Aukštaitijos nacionaliniame parke – seniausiame Lietuvoje, galima rasti Kretuonykščio kompleksą, gausų archeologiniais radiniais. Kultūriniai draustiniuose saugomi Aukštaitijos paežerių ir miškų kaimų etalonai (Salų, Varniškių). Iš viso parke galima aplankyti 6 etnografinius kaimus (Kretuonių, Salos II, Strazdų, Šuminų, Vaišnorišių, Varniškių II). Šioje saugomoje teritorijoje aptinkamas vienas didžiausių Lietuvoje Rėkučių istorinių gynybinių įtvirtinimų bei Paversmio pilkapynų archeologinis kompleksas, Kaltanėnų miestelio planinė – erdvinė struktūra. (Valstybinė saugomų teritorijų tarnyba, 2019, p. 113-115). Iš viso sudaryti 6 pėsčiųjų maršrutai ir vienas botanikos takas (7 informaciniai stendai), 2 pėsčiųjų takai; 7 dviračių ir vandens maršrutai, 4 automobilių maršrutai su naudingomis nuorodomis ir ženklinimu keliaujantiems savarankiškai ir ne tik. Lankytojams pateikiami ANP vadovai su interaktyviomis nuorodomis, padėsiančiomis keliauti (tačiau jas pabandžius praktiškai paaiškėjo, jog nuorodos nėra aktyvios). Parke veikia Senovinės bitininkystės, medžioklės ir žvejybos, plaktukų, etnokosmologijos, Tauragnų krašto muziejai, Nalšios visuomeninio muziejaus Reškutėnų filialas, Salų entoarchitektūrinio kaimo sodyba, Akmens amžiaus būsto ir pilkapio ekspozicijos Palūšėje (iš viso parke 12 ekspozicijų). Be to, įrengti Šiliniškių (60 m.), Lygumų (180 m.), Rudesos (35m.) apžvalgos bokštai, Paukščių stebėjimo bokšteliai: Žemaitiškės, Pagilūtės; Ladakalnio ir Kaukiškės apžvalgos aikštelės. Čia taip pat gausu kultūrinio paveldo objektų: 7 bažnyčios, 5 paminklai (memorialinės vietos), 2 dvarvietės (Pakiaunio, Kaltanėnų) ir 4 vandens malūnai (Pakaso, Ginučių, Gaveikėnų, Pakretuonės), Antalksnės skulptūrų ansamblis ir medinių skulptūrų takas. (autorius ir metai nenurodyti, Keliaukime po Aukštaitijos nacionalinį parką, p. 5-55). Palūšės lankytojų centre veikia interaktyvus žemėlapis, ANP gamtos ir kultūros vertybių ekspozicija, virtualus malūno ratas, galima virtualiai pažvejoti (Valstybinė saugomų teritorijų tarnyba, 2015, p. 4-98). Parke veikia gamtos mokykla su 50 vietų konferencijų sale, laboratorija, 35 miegamosios vietomis, virtuve, lauko kepsnine. Kompleksas pritaikytas neįgaliesiems. Žaliosioms pamokoms parengti specialūs leidiniai „Mokytoja – gamta“. Apsistoti taip pat galima 46 kaimo turizmo sodybose ar 2 svečių namuose.

Veikia 8 maitinimo įstaigos. Parką pasiekti galima autobusu ar traukiniu atvykus į Ignaliną, tačiau iki parko dar teks įveikti 5 km, žemėlapis ir detalesnė informacija kaip atvykti į ANP nenurodyta oficialioje svetainėje, tik pateikti taksi ir pavežėjų kontaktai (Aukštaitijos nacionalinis parkas). Europos teritorinio bendradarbiavimo programos projekto metu „Gamtinio turizmo pritaikymas visiems“ infrastruktūra ANP pritaikyta neįgaliesiems: įrengti universalaus dizaino (be slenksčių) privažiavimo takeliai į pavėsines ir prieplaukas, informaciją apie lankomus objektus yra pateikta ir Brailio raštu. (Mukulys, 2019). Taip pat pasirūpinta elektroninės aplinkos prieinamumu (pakankamai didelis raštas, išdėstymas) (Turizmo infrastruktūros produktų ir paslaugų pritaikymas žmonėms su specialiais poreikiais). Verta pastebėti, jog oficialiame nacionalinio parko puslapyje pateikta informacija apie lankytinus objektus bei maršrutus nėra struktūrizuota bei pateikiama kartu su Labanoro regioninio parko. Didelis informacijos kiekis apsunkina aktualios informacijos prieinamumą lankytojams. Todėl pateikti duomenys gali būti ne visiškai tikslūs.

Žemaitijos nacionaliniame parke išskiriama edukaciniam turizmui reikalinga infrastruktūra: su Žemaite susijusi sodyba kaip memorialinis muziejus, kuršių genties I tūkstantmečio–II tūkstantmečio pradžios archeologinių paminklų kompleksas, sodybų etnoarchitektūros elementai ir želdiniai, žemaičių kultūros tradicijos ir papročiai, tautodailininko Stanislovo Riaubos gimtosios sodybos vieta. Lankytojų centre Plateliuose veikia ekspozicija, pristatanti nacionalinio parko vertybes. Šaltojo karo muziejus – militarizmo ekspozicija, Platelių dvaro sodybos, Platelių dvaro arklidėje - Užgavėnių ekspozicija. Taip pat veikia Poeto Vytauto Mačernio, Reginos ir Justino Jonušų tautodailės ir etnografijos muziejai, kūrybinės dirbtuvės Babrungėnų kaime, pristatoma drožinių ekspozicija, galima apžiūrėti vandens malūną (Valstybinė saugomų teritorijų tarnyba, 2019, p. 143-144). Platelių lankytojų cente veikia šiuolaikinė ekspozicija su liečiamais ekranais, garso efektais, gamtiniais žaidimais, įvairių maršrutų ir lankytinų vietų aprašymais, trimačiu Platelių ežero modeliu. Parke sudaryti 11 pažintinių takų ir trasų, 3 dviračių takai, su stendais, ženklinimu ir atokvėpio vietomis, dalis jų pritaikyta neįgaliesiems, įrengta infrastruktūra skatinanti vaikus pažinti gamtą, sukurti audio gidai, Valstybinis Germanto kraštovaizdžio draustinis priklausantis ŽNP, taip pat gausus edukaciniams turizmui pravarčios infrastruktūros: įrengta, nužymėta 12,4 km pažintinių ir dviračių takų: paklota 650 m pažintinių takų su medine danga; beveik 5 km (4,7 km) pažintinių sutvirtinto grunto pėsčiųjų takų; beveik 6 km dviračių takų. Susiorientuoti pažintiniuose takuose padeda 5 dideli informaciniai stendai, 15 informacinių rodyklių, objektiniai stendai, 300 vnt. ženklų ant medžių kamienų su dviratininko, pėsčiojo siluetais ar basomis pėdomis. Germanto ežero pakrantėje įrengta vandens pojūčių zona, maudykla, vaikų žaidimų aikštelė, atokvėpio vietos, sūpynės, skulptūros. Taip pat čia galima rasti lauko akmenų energetinį labirintą, 3 medinius meditacijos namelius, 5 ugnies pojūčių vietas, gamtos pažinimo įrenginius

„Paukščio lizdas“, „Vabalų viešbutis“, „Medžių pažinimas“, „Miško klasė“ ir kitus. ŽNP veikia gamtos mokykla, tradicinių amatų centras, įrengtos 5 patalpos edukaciniams užsiėmimams: amatų mokymo salė, kulinarinio paveldo virtuvė, audimo salė, stalystės dirbtuvės, 7 poilsio kambariai, vienas jų pritaikytas žmonėms su judėjimo negalia. Centre veikia liftas. Parko teritorijoje – 28 kaimo turizmo sodybos, 7 poilsio namai, žirgynas. Lankytojai gali aplankyti Siberijos, Barstytalių, Jogaudų apžvalgos bokštus, 7 paukščių stebėjimo vietas, Platelių ežero apžvalgos aikštelę, Platelių dvaro sodybą, Platelių Šv. apaštalų Petro ir Pauliaus bažnyčią, energetinius labirintus ir geometrinių figūrų parką, Kazio Striaupos klėtelę su medžio drožiniais, tautodailės ekspozicijas, meno galeriją. Pasiekti ŽNP galima autobusu, traukiniu, automobiliu (Žemaitijos nacionalinis parkas).

Didžiausiame Lietuvoje Dzūkijos nacionaliniame parke, lankytojai gali atrasti infrastruktūros elementus edukacinio turizmo naudojimui: Margionių etnografinį kaimą, akmens amžiaus titnago kasyklų vietą, Liškiavos mitologinius akmenis, piliakalnį ir dvarvietę, Liškiavos bažnyčios ir vienuolyno ansamblį, šilinių dzūkų kaimus su archeologinėmis vertybėmis, istorine žemėnauda ir etnokultūros tradicijomis, etniniais papročiais ir tradicine gyvensena (Zervynų, Mančiagirės, Žiūrų, Trakiškių ir Paūlių, Musteikos, Žiogelių), akmens ir ankstyvųjų metalų laikotarpio stovyklavietes, V. Krėvės-Mickevičiaus sodyba - muziejų ir kitus su rašytojų susijusius objektus, Merkinės urbanistiniame draustinyje saugoma istorinio, senojo Merkinės miestelio istorinės dalies planinę ir erdvinę struktūra, vieną žinomiausių Lietuvos piliakalnių, unikalius kultūrinius sluoksnius, kitas istorines, memorialines ir architektūros vertybes. Taip pat parke įrengti: Drevinės bitininkystės bitynas, Gamtos mokykla, Lietuvos totorių buities muziejus, Merkinės krašto muziejus, memorialas Dainavos apygardos partizanams Merkinėje, Čepkelių gamtos muziejus, etnografinė sodyba Marcinkonyse, Margionių klojimo teatras, (Valstybinė saugomų teritorijų tarnyba, 2019, p. 123-125), 3 apžvalgos bokštai (Merkinės, Puvočių, Čepkelių). Dzūkijos nacionalinio parko lankytojų centre įrengtos ekspozicijos, supažindinančios su nacionalinio parko vertybėmis. Norintys gali išmokti tradicinių amatų apsilankę pas tautodailininkus, o sužinoti daugiau apie paukščius – ornitologinio turizmo centre. Į parką atvykti galima automobiliu, autobusu ar traukiniu. Čia taip pat įrengti 10 patogių maršrutų dviračiams ir 3 pėsčiųjų su poilsio vietomis. Iš viso parke galima rinktis iš keleto takų: 1 istorinio, 1 mokomojo ir 6 pažintinių takų. Kad pažintis su parku būtų įdomesnė, galime naudotis audio gidu, įrengtais informatyviais stendais. Vandens turistai gali rinktis iš vienos ar dviejų dienų maršrutų, jiems įrengtos stovyklavietės. Keliaujantiems automobiliu – 5 maršrutai. (Dzūkijos nacionalinis parkas).

Kuršių nerijos nacionalinis parkas Įtrauktas Į UNESCO paveldo sąrašą, taip pat svarbus objektas edukaciniam turizmui su reikiama infrastruktūra. Čia gausu muziejų: Gintaro muziejus – galerija, Nidos

žvejo etnografinė sodyba, Vėtrungių galerija, Lietuvos Jūrų muziejus ir delfinariumas, Hermano Blodės muziejus, Kuršių nerijos istorijos muziejus, Rašytojo Thomo Manno memorialinis muziejus, Miniatiūrų muziejus. Taip pat galima pamatyti kultūros vertybių: Nidos, Žirgų rago švyturius, Juodkrantės bažnyčią, Nidos evangelikų – liuteronų bažnyčia, Akmens skulptūrų parką, Vilų kvartalą Juodkrantėje, Gintaro įlanką, Raganų kalno medinių skulptūrų ekspoziciją, Laivų-veteranų ekspoziciją, Pajūrio žvejo etnografinės sodybos kompleksą, keletą paminklų (L. G. Rėzai ir užpustytam Karvaičių kaimui, nerijos apželdintojų vadovui L. Hagenui, sklandytojams, skulptūrą maestro V. Kernagio atminimui). Lankytojai gali rinktis iš kelių takų: Parnidžio pažintinio tako, pažintinio dendrologinio tako (Take yra 16 stotelių, su stendais, medžių aprašymais, piešiniais, nuotraukomis), edukacinio pažintinio tako "Gamtos mįslės", Naglių gamtinio rezervato mokomojo tako (maršrutą nurodo mediniai stulpeliai su informaciniais stendais, kuriuose trumpai aprašyti verti dėmesio objektai). Kraštovaizdžiu galima pasigrožėti nuo apžvalgos aikštelė ant Avikalnio ar Parnidžio kopos su saulės laikrodžiu. Dviratininkams sudaryti 3 maršrutai su trumpalaikio sustojimo vietomis. Informacija apie šalia esančius lankytinus objektus ir vietoves pateikta informaciniuose stenduose, kurie išdėstyti visų gyvenviečių prieigose. Parke veikia orientavimosi – sporto parkai (įrengti specialūs žemėlapiai, kortelių žymėjimo komposteriai), jachtų klubas, taip pat sudaryti 2 šiaurietiško ėjimo ir 2 pėsčiųjų maršrutai su vaizdingais kraštovaizdžiais, įrengti 6 paukščių stebėjimo bokšteliai. Žiemos sezonu veikia 4 slidinėjimo trasos. Kuršių nerijos nacionalinio parko direkcijos lankytojų centre galima sužinoti daugiau apie parkos vertybes, rengiami edukaciniai užsiėmimai, čia taip pat siūloma įsigyti leidinį apie parko maršrutus, įkurta jaunojo gamtininko laboratorija. (Kuršių nerijos nacionalinis parkas). Parką galima pasiekti automobiliu, traukiniu, keltu.

Infrastruktūra svarbi turizmo dalis. Pateikta Lietuvos nacionalinių parkų informacija rodo, jog jie yra gausūs įvairia infrastruktūra, tinkama edukacinės veiklos skatinimui saugomose teritorijose. Jos pritaikymas lankytojams leidžia pritraukti didesnius lankytojų srautus ir populiarinti vietoves.

2.2. Žmogiškieji ištekliai gamtos infrastruktūroje (gamtinis gidas)

Saugomų teritorijų veikloje svarbų vaidmenį atlieka gidai. Jie supažindina su vietove ir jos ištekliais, moko, suteikia aktualią informaciją ir kitaip šviečia lankytojus. Lietuvos turizmo įstatyme gidas apibrėžiamas kaip nustatytus reikalavimus atitinkantis ir gido pažymėjimą turintis fizinis asmuo, kuris ekskursijų metu suteikia specialią informaciją apie lankomus muziejus, meno galerijas, gamtos, kultūros, mokslo, parodų ar kitus objektus arba vietoves. (Lietuvos Respublikos turizmo įstatymo Nr. VIII-667

pakeitimo įstatymas, 2018). Gidų tarpe išskiriami gamtos gidai, kurie orientuojasi į gamtamokslines žinias ir jų pateikimą, gamtos objektų pristatymą, aktualių gamtos problemų akcentavimą. Jie kaip ir žygių, safarių, nuotykių gidai glaudžiai siejami su ekologinių kelionių gidais. Todėl gamtos gidas, kaip ir ekologinis gidas apibrėžiamas kaip asmuo, kuris dirba samdomu ar savanorišku pagrindu, bendrauja ir interpretuoja aplinkos svarbą, skatina minimalų poveikio praktiką, užtikrina gamtos ir kultūrinės aplinkos tvarumą ir motyvuoja tuos turistus atsižvelgti į savo gyvenimą atsižvelgiant į didesnes ekologines ar kultūrines problemas (Black, Ham ir Weiler, 2010, p. 149). Gamtinio gido funkcijos glaudžiai siejasi su bendru gido apibrėžimu, tačiau yra labiau akcentuotas į gamtinį švietimą ir išsaugojimą, tvarumą. Užsienio literatūroje į gido sąvoką dažnai įtraukiami kelionių vadovai, tačiau jų funkcija skiriasi. Kelionių vadovai lydi turistą kelionės metu, kai tuo tarpu gidas pasitinka turistus lankytinoje vietoje. Vietovės lankymas dalyvaujant gidui pasak J. Stulpinaitės (2015, p. 135) – tai procesas, apimantis:

- tikslingą judėjimą tarp objektų (sustojimų), link (artyn) objektų, aplink objektus, į objektus, po objektus;
- savaiminį aplinkos stebėjimą – ekskursantai orientuojasi aplinkoje ir vertina turimą įvaizdį;
- metodiškai organizuotą stebėjimą, kai gidas rodo temos plėtojimui atrinktus objektus jų natūralioje aplinkoje, nustatytos trukmės išvykos metu, taikydamas specifinius įvaizdinimo, piešimo žodžiu metodus, derindamas parodymą ir paaiškinimą.

Gidai dažniausiai dirba su turistinėmis grupėmis (suaugusiųjų ir moksleivių). Pagrindinės gidų veiklos sritys yra įkvepiantis ir linksmas aplinkos aiškinimas, veikla aiškiai apibrėžtoje kultūrinėje / geografinėje vietovėje ir specialios kalbinės žinios. Tačiau be to gido rolė apima tokias pozicijas kaip lyderio, galinčio prisiimti atsakomybę; pedagogo, padedančio svečiui suprasti vietas, kuriose jie lankosi; ambasadoriaus, kuris išplečia svetingumą ir pristato vietovę taip, kad lankytojai norėtų grįžti; šeimininko, galinčio sukurti svetingą aplinką lankytojams; vedėjo, kuris žino, kaip ir kada papildyti ankstesnius vaidmenis. (Pond, 1993, cit. iš Ap ir Wong, 2001, p. 521- 522). Šiek tiek kitaip gido roles apibrėžė E. Cohen (1985, p. 11-14). Pasak jo, jas sudaro:

(1) Instrumentinis vaidmuo: sklandumo užtikrinimas veiklos metu. Pagrindinis dėmesys skiriamas laiko ir krypties nustatymui, navigacijai, patekimui į teritoriją ir saugumui;

(2) Socialinis vaidmuo: daugiausia dėmesio skiriama įtampos valdymui, socialinei integracijai ir humoro bei pramogų naudojimas grupės moralei palaikyti ir ugdyti;

(3) Sąveikos vaidmuo: sutelktas dėmesys į organizuotą teritorijos atstovavimą sekėjams; bendradarbiavimą su vietiniais gyventojais, kitais turizmo atstovais teikiant paslaugas edukacijų dalyviams.

(4) Komunikacinis vaidmuo: sutelkiant dėmesį į grupei įdomių vietų pasirinkimą, teisingos informacijos platinimą, interpretaciją, fabrikacija (kaip netinkama praktika).

Daugiausia dėmesio skiriama komunikaciniam vaidmeniui, kaip pagrindinei gido vaidmens sudedamajai daliai. Šiam komponentui teikiama pirmenybė ir gidų mokymuose, nes jis turi tiesiogine priklausomybę darbo rezultatams. Н. М. Хуусконен ir Т. М. Глушанок teigia kad gidas yra tas asmuo, kuris padeda pamatyti objektus, atskleisti temą, analizuoti, apmastyti ir įvertinti. Tinkamai atlikus šiuos veiksmus gaunamas grįžtamasis ryšys, ekskursijų dalyviai įsitraukia į diskusijas, išsako savo nuomonę (5 pav.) **(**Хуусконен ir Глушанок, 2008, cit. iš Prakapas ir Prakapienė, 2016, p. 21).

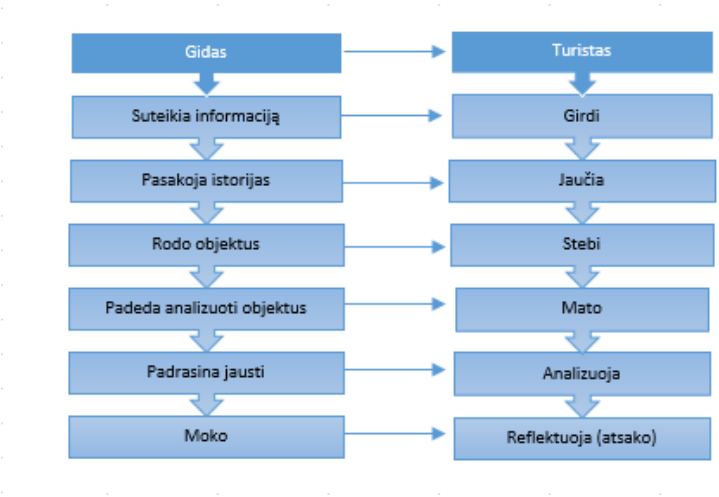

5 pav. Ekskursijos procesas

Cituota iš: pagal Хуусконен, Н. М. ir Глушанок, Т. М. (2008)

Dalyvių gebėjimui pamatyti įtakos turi ir jo susidomėjimas tema, turimas žinių lygis. Todėl gidui yra svarbu pateikti reikalingą struktūrizuotą informaciją apie objektą, kad dalyvis turėtų galimybę jį suprasti ir reflektuoti gautą informaciją. Iš turisto perspektyvos geras gidas apibūdinamas kaip tas, kuris užtikrina klientų pasitenkinimą, dalinasi autentiška patirtimi, turi aukštą žinių lygį, gali daryti įtaką klientams, siunčia teisingą žinutę turistams bei kuriam svarbus procesas ir aptarnavimas. (Randall ir Rollins, 2009, p. 358-359). Kaip parodė J. Ap, K. K. F. Wong tyrimo duomenys, paslaugos gavėjų (turistų) gido suvokimas nesiskiria nuo pateikto mokslinėje literatūroje. Jų nuomone, gidas turi pasižymėti geromis žiniomis apie produktą, gerais bendravimo įgūdžiais, įskaitant ir kalbos; teisingu požiūriu į darbą, noru dirbti, pagalba, pagarba, empatija ir kt. Profesionalaus gido išryškini įgūdžiai - gebėjimas pradžiuginti dalyvius, padėti turistams susidaryti teigiamą įspūdį apie lankomą vietovę, patenkinti turistus gido paslaugomis, kad būtų

skatinamos pakartotinės kelionės / vizitai; įsipareigojimas teikti kokybiškas paslaugas ir patenkinti svečių lūkesčius; reikalingos, atnaujintos ir tikslios informacijos teikimas. (Ap ir Wong, 2001, p. 555).

Gamtinis gidas gana naują nišinė gidų rūšis Lietuvoje. Jos atsiradimą paskatino Lietuvos įsitraukimas į tarptautinį projektą „Pietų Baltijos gamtos gidų tinklas“ („Nature Guide network“, kitap dar žinomas kaip „South Baltic Nature Guide Network“), kuriame taip pat dalyvauja Vokietija (šiaurės rytų regionas) ir Lenkija (šiaurės) (6 pav.). Projektas pradėtas 2018 m. sausį ir tęsis iki 2021 m. birželio ir finansuojamas ES lėšomis. Dalyvauti gali gidai, valdžios institucijos, saugomos teritorijos, NVO, vietos įmonės ir aktyvūs piliečiai, kurie domisi gamtos turizmo plėtra savo regione.

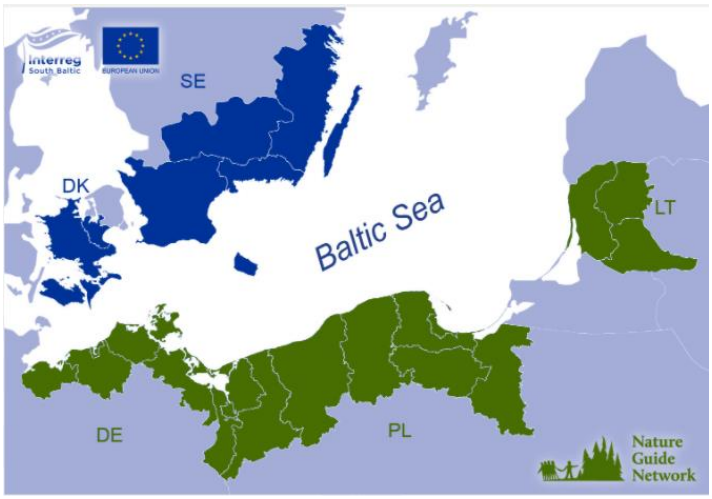

6 pav. „Gamtos Gidų tinklo“ žemėlapis

Cituota iš: Projektas. https://nature-guide-network.eu/projektas/

Projektu siekiama:

1) Sukurti gamtos gido profesiją – remiantis projekto partnerių ir kitų šalių patirtimi sukurti gamtos gido profesijos aprašą ir mokymus, grįstus bendromis vertybėmis ir poreikiais bei atsižvelgiant į kiekvienos šalies ypatumus.
2) Gamtos turizmo tinklų kūrimo ir stiprinimo – tai padės patiems gamtos gidams kaip platforma, kurioje jie skelbs informaciją, dalinsis patirtimi, bus sudarytos bendradarbiavimo galimybes. Taip pat turės teigiamos įtakos kaimiškųjų regionų vystymui: bus gerinamos galimybės bendradarbiauti savivaldos institucijoms, turizmo asociacijoms, nevyriausybinėms organizacijoms, gamtos gidams ir aktyviems piliečiams.

3) Gamtos turizmo sektoriaus stiprinimo gamtos gidų paslaugomis - gamtos gidų siūlomos paslaugos atliepia didėjantį poilsiautojų poreikį netradicinėms patirtims gamtoje. Be to, gamtos gidų paslaugos didina poreikį kitoms lokalioms turizmo paslaugoms (pvz., apgyvendinimui, maitinimui, transportui). Šių paslaugų tinklaveika ir gyvas ryšys yra svarbiausi veiksniai, formuojantys subalansuotą gamtos turizmą.

Dėl naujos koncepcijos gamtinio gido sąvoka nėra aiškiai apibrėžta. Tai kvalifikuoti savo srities žinovai, kurie prisideda prie ekonomiškai silpnesnių regionų ateities kūrimo. Jie mezga vietinius ryšius su kitais turizmo verslo atstovais. Taip stiprinamas gamtos turizmas regione, didėja vietinių gyventojų pajamos bei mažėja emigracija (Nature guide network). Gamtos gidai gali dirbti individualiai arba pagal darbo sutartį. Tai leidžia praplėsti siūlomų paslaugų spektrą. Be ekskursijų pėsčiomis ar baidarėmis, žygių, paukščių stebėjimo, siūloma gamtos fotografija ar poilsis gamtoje, važiavimas dviračiu su gamtos gidu.

Gamtinis gidas, kaip ir kiti gidai turi turėti tam tikras kompetencijas: sugebėti analizuoti ir vaizdžiai mąstyti, turėti ekskursijos dalyvio psichologijos suvokimą, sugebėjimą valdyti grupę, mokėti naudotis pedagoginėmis priemonėmis, siekiant ugdymo tikslų ir pan. (Garalis, Švagždienė ir Liesionienė, 2008, p. 130). Taip pat svarbios tokios asmeninės savybės kaip entuziazmas, mokėjimas bendrauti, atsakingumas, kantrybė. Būtinos gamtamokslinės žinios, užsienio kalbų įgūdžiai. Gido darbo specifika, priklauso ir nuo žmonų su kuriais dirba amžiaus grupės, priklausomai nuo to informacija turi būti pateikiama skirtingai, dalyviams suprantamu būdu. Edukacine veikla užsiimant su jaunimu svarbu pasidomėti, kokiais kriterijais remiantis jie renkasi rekreacinę vietovę, nes jaunimą ne visada pavyksta sudominti edukaciniu turizmu. Tai tokia segmentinė grupė, kuriai pritraukti reikia pasitelkti kūrybiškumą, atsižvelgti į nuolat kintančius jų troškimus, fizinio ir dvasinio tobulėjimo prioritetus. Vienas iš svarbiausių veiksnių, pagal kuriuos jaunimas renkasi rekreacinę vietovę, tai aktyvios pramogos. Taip pat svarbu, kad pasirinktoje turistinėje aplinkoje būtų galima pabendrauti su bendraminčiais, dalintis įspūdžiais, suderinti aktyvias ir pasyvias veiklas. Be informacijos perdavimo gamtamokslinėmis temomis funkcijos, gamtiniai gidai turi įtakos lankytojų gamtosaugos problemų suvokimui ir elgesio pokyčiams. Kaip teigia C. Randall and R.B. Rollins (2009, p. 358), kelionių organizatoriai ir gidai gali atlikti svarbų ir įtakingą vaidmenį teikiant informaciją, ją aiškinant ir kaip gamtos išteklių valdymo būdus. O tai gali skatinti visuomenės sąmoningumą ir prisidėti prie tvaraus gyvenimo būdo propagavimo ateityje.

Norintiems įgyti gido kvalifikaciją, būtina baigti specialiai parengtus mokymus. Gamtinių gidų mokymai Lietuvoje pradėti organizuoti 2019 m. ir šiuo metu vykdomi tik Kuršių nerijos nacionalinio parko direkcijoje (gamtinio gido paslaugomis jau galima pasinaudoti ir Aukštaitijos, Žemaitijos nacionaliniuose

parkuose). Mokymu metu lavinami gidavimo gamtoje įgūdžiai, susipažindinama su gamtinių buveinių pažinimo principais, saugomų teritorijų vertybėmis, vyksta gamtininkų, mokslininkų ir praktikų paskaitos. (Valstybinė saugomų teritorijų tarnyba prie aplinkos ministerijos. Nauji gamtos gidai, 2020). Siekiant plėsti turimas žinias mokymai gidams gali padidinti supratimą apie ekoturizmo poveikį aplinkai ir sociokultūrinį poveikį. Šis supratimas gali padėti vadovui tvarkyti saugomas teritorijas, užtikrinant minimalų nepakenkiamą elgesį ir įgyvendinant parko taisykles.

Apibendrinant galima teigti, jog gamtinis gidas nauja gidų rūšis, turinti potencialo populiarėti Lietuvoje ir pasaulyje, kaip tvaraus turizmo produktas, padedantis visuomenei geriau susipažinti su gamta ir jos teikiama nauda, prisidėti sprendžiant klimato kaitos problemas aktualias šių dienų pasaulyje.

2.3. Edukacinio turizmo sezoniškumo įtaka produktų pasiūlai

Sezoniškumas opi turizmo sektoriaus problema visame pasaulyje, dažniausiai pasireiškianti lankytojų srautų, turistinių paslaugų paklausos sumažėjimu tam tikrais laikotarpiais metuose. Užsienio literatūroje šis reiškinys apibūdinamas kaip turizmo fenomeno disbalansas laikui bėgant, kuris gali būti išreikštas tokių elementų kaip lankytojų skaičius, lankytojų išlaidos, eismas greitkeliais ir kitomis transporto formomis, užimtumas ir priėmimas į lankytinas vietas (Butler, 1998, p. 5). C. Cooper (2005, p. 114) sezoniškumą apibrėžia kaip turizmo paklausos modelio svyravimą tik dėl metų laiko. Jis ypač pasireiškia kurortuose, kurie yra paklausūs dėl karšto klimato ir paplūdimių, tačiau taip pat paveikia ir slidinėjimo kurortus bei kitas turistines vietoves. Toks paklausos sezoniškumas kelia didelių problemų: mažina darbuotojų užimtumą, gali grėsti uždarymas dėl pajamų stygiaus. Taip pat sezoniniu metu šis reiškinys gali turėti įtakos turistinių įmonių pertekliui, kainų augimui, taip siekiant kompensuoti patirtą žalą. Kaip neigimas veiksnys pastebima ir aplinkos tarša, per didelis turistų kiekis tam tikrą laiko tarpą. Sezoniškumui įtakos turi trys pagrindiniai veiksniai (Petrevska, 2013, p. 88).

(1) Gamta (saulėtos dienos, sniegas, insoliacija (saulės radiacijos) ir kt.));

(2) Institucinis veiksnys (religinės ir piligriminės kelionės, darbuotojų, studentų atostogos, festivaliai, renginiai ir kt.);

(3) Kiti veiksniai (socialinis spaudimas, asmeniniai pageidavimai, inertiškumas (neveiklumas) ir kt.)).

Sezoniškumą ir jo įtaką analizavę autoriai C. Lee, S. Bergin-Seers, G. Galloway, B. O'Mahony ir A. McMurray (2008, p. 6-7) savo darbe pateikia strategijų suvestinę. Šiai problemai spręsti siūloma naudoti

kainų diferencijavimą. Siūlyti nuolaidas, pasitelkiant reklaminę kainodarą, teikti grupinius pasiūlymus (pvz. pensininkams). Tai leis padidinti lankomumą ne sezono metu, prailgins viešnagės laiką. žemais laikotarpiais. Norint sumažinti veiklos išlaidas kaip alternatyvą galima pasirinkti veiklos sustabdymą sąstingio metu. Taip pat reiktų atsižvelgti į produkto pasiūlos ir patrauklumo didinimą organizuojant renginius, festivalius, siūlyti nišinius turizmo produktus (pvz. edukacijas), papildomas paslaugas ar mišrių produktų pasiūlymus (pvz. renginys + apgyvendinimas), atostogų paketus ne sezono metu. Paklausai didinti keisti reklamos kampanija skirtingais sezonais bei bendradarbiauti su kelionių organizatoriais parduodant produktą. Aptartos tokios strategijos kaip, kreipimasis paramos iš valstybės, bendruomenės iniciatyvų rėmimas ne sezono metu, tobulinimas ir išplėtimas regioninės infrastruktūros, taip sudarant galimybę pasiekti kaimo ir atokias vietoves; aplinkos atkūrimo iniciatyvų skatinimas, eliminuojant žalą padarytą piko metu; partnerystės su vietos verslu tokiu būdu didinant rinkodaros išteklius ir infrastruktūros plėtros paramos galimybes.

Verta paminėti, jog be neigiamų aspektų įžvelgiama ir teigiama sezoniškumo pusė, kuomet ne piko metu, gamta turi laiko atsigauti, o vietiniai pailsėti nuo turistų šurmulio. Kaip rodo „Klondike Gold Rush“ nacionalinio istorinio parko (Aliaskoje, JAV) pavyzdys, kartais saugomose teritorijose turizmui reikalingas tik sezoninis užimtumas. Parkas orientuotas tik į vasaros turizmą. Žiemą daugelis žmonių išvažiuoja, o bendruomenė, mėgaujasi ramybe (Eagles, McCool ir Haynes. 2002. p. 32).

Sezoniškumo veikiami ne tik kurortai, bet ir nacionaliniai parkai. Išanalizavus Japonijos parkų sezoniškumą, tyrimai parodė, jog įtakos jam turi besikeičiantis peizažai (vyšnių žydėjimas) ir sezoniniai renginiai (Guan ir kt., 2021, p. 7). Tai rodo, jog sezoniškumui sumažinti, galima pasitelkti įvairias veiklas lankytojams pritraukti, pasiūlant jiems platesnę turizmo produktų įvairovę. Tam puikiai tinka ne tik renginiai, bet ir edukacinio turizmo plėtojimas saugomose teritorijose. Žuvinto rezervate lankytojų statistika rodo, kad dėl biosferos rezervato darbuotojų rengiamų edukacinių ekskursijų antradieniais ir kitomis dienomis lankytojų skaičius padidėdavo būtent šiomis dienomis (Turizmo plėtros institutas, 2009, p. 32). Edukacijos gali būti vykdomos ištisus metus, tiek lauke, tiek ir patalpose, bei skatinti atvykti lankytojus rudens, žiemos sezonais, kuomet lankytojų yra mažiau. Pamokos, užsiėmimai gali vykti per mokslo metus, kuomet moksleiviai ir suaugusieji dažnai neatostogauja. Įvairių renginių organizavimas, muziejų veikla, parodos, taip pat prisideda prie sezoniškumo mažinimo šiose vietovėse.

Sezoniškumui daug įtakos turi parko lokacija. Ispanijos nacionalinius parkus tyrę autoriai C. Barros, B. Moya-Gómez ir J. C. García-Palomares (2019, p. 13), pastebėjo, jog kalnų parkai, (tokie kaip Aigüestortes ir Picos de Europa), ir parkai šalia pakrantės (Archipiélago de Cabrera ir Atlánticas de Galicia salos),

pasižymi aukštu sezoniškumu. Parkuose, kurių sezoniškumas yra vidutinis, natūrali parko aplinka gali būti sezoniškumo faktoriumi ne vasaros sezono metu. Pavyzdžiui, Doñana nacionaliniame parke didžiausias lankomumas yra gegužę (paukščių perėjimo metu), o tai reiškia, kad lankytojai turi daugiau galimybių stebėti paukščius. Nedidelį sezoniškumą kai kuriuose Ispanijos nacionaliniuose parkuose galimai lėmė išoriniai veiksniai. Arti didelių miestų esančių parkų sezoniškumas buvo mažesnis, kurį nulemti galėjo didesnis gyventojų skaičius. Parkams, esantiems turistų lankomose vietose, turinčiose didelę paklausą, įtakos gali turėti reguliarūs turistų srautai, kai turistai atostogų metu nusprendžia apsilankyti nacionaliniuose parkuose. Panašus lankytojų pasiskirstymas užfiksuotas analizuojant ir Kanados nacionalinių parkų sezoniškumą. Daugiausia lankytojų Kanados parkuose sulaukiama vasaros mėnesiais: liepą ir rugpjūtį, kuomet vyksta moksleivių/darbuotojų atostogos (t. y. institucinis sezoniškumas), mažiausiai žiemos mėnesiais. Point Pelee nacionaliniame parke (Ontarijas), apsilankymų daugiausia gegužę dėl paukščių migracijos (Jones, Scott, 2006, p. 48). Lietuvos Žuvinto rezervato lankytojų statistika, Buktos pažintiniame take, 2009 m. rodo, kad pikas tai pat pasiekiamas gegužės, birželio mėn. (Turizmo plėtros institutas, 2009, p. 34.). Gamtos veiksniai daro įtaką sezoniškumui Lietuvos saugomose teritorijose, jose dažniausiai lankosi turistai mėgstantys praleisti laiką gryname ore, ir tuomet oro sąlygos stipriai įtakoja jų galimybes (Turizmo plėtros institutas, 2009, p. 31). Lankytojų pasiskirstymas Platelių ežero apžvalgos aikštelėje, taip pat rodo didesnį srautą vasaros sezonu (liepos mėn. – 6095 lankytojai), kuomet vyksta įvairūs renginiai, moksleivių atostogos, vyrauja geri orai, skatinantys pabuvoti gamtoje, tuo tarpu žiemą lankytojų drastiškai sumažėja (gruodis – 245 lankytojai) (7 pav.).

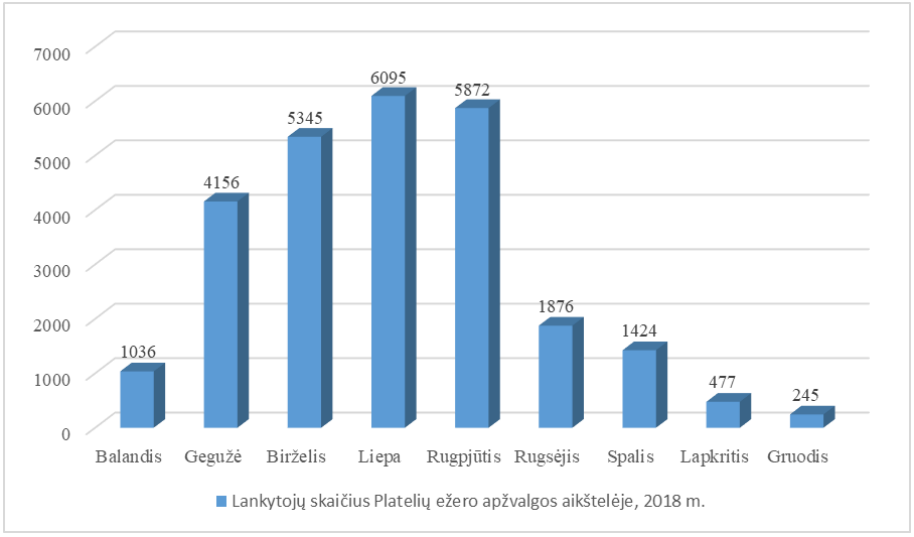

7 pav. Lankytojų skaičius Platelių ežero apžvalgos aikštelėje, 2018 m.

Cituota iš: ŽNP 2018 m. lankytojų monitoringo ataskaita, p. 14.

Sezoniškumui saugomose teritorijose veikia ir ten vykstantys natūralūs gamtos procesai, dėl kurių žmonių lankymas yra ribojimas. Pavyzdžiui Čepkelių rezervate nuo balandžio 1 d. iki liepos 1 d. pažintiniais tikslais lankytis rezervato mokomajame take leidžiama tik lydint Direkcijos darbuotojui arba licenciją turinčiam gamtos gidui. Šiuo laikotarpiu per dieną gali būti organizuojama ne daugiau 2 ekskursijų ne didesnėms nei 20 žmonių grupėms. (Čepkelių valstybinis gamtinis rezervatas).

Turizmo paslaugų sezoniškumo mažinimas Lietuvos turizmo plėtros 2014–2020 metų programoje nurodytas kaip vienas iš tikslų (Nutarimas dėl Lietuvos turizmo plėtros 2014–2020 metų programos patvirtinimas, 2014). Kaip teigiama programoje: „sezoniškumas - viena pagrindinių Lietuvos turizmo sektoriaus problemų, lemianti netolygų turistų srautų pasiskirstymą skirtingais metų laikais, ypač spalio–balandžio mėnesiais, ne tik kurortuose, bet ir visoje Lietuvoje. Sezoniškumas daro neigiamą įtaką turizmo paslaugų teikėjams, neleidžia optimaliai panaudoti turimos infrastruktūros ir žmogiškųjų išteklių“. Jam mažinti buvo numatyta kurti viešąją infrastruktūrą bei aktyviai remti projektus, kurie savo paslaugų įvairove prisideda prie sezoniškumo mažinimo bei didinti kultūrinių renginių ir pramogų, kaimo turizmo paslaugų, aktyvaus žiemos poilsio turizmo paslaugų pasiūlą. Be to buvo atsižvelgta ir į kulinarinio paveldo, etnokultūros regionų tradicijų, tradicinių amatų plėtrą ir edukacinių, taip pat gamtos pažinimo programų kūrimą Lietuvoje, jų inicijavimą ir rėmimą. Tai rodo, jog edukacinis turizmas turi potencialą plėtotis turizmo sektoriuje, ir pasitarnauti kaip priemonė sezoniškumui mažinti ne tik saugomose teritorijose, bet ir kituose objektuose.

3. TYRIMO PRISTATYMAS

3.1. Tyrimo strategija

Tyrimo problema. Šiuo tyrimu siekta sužinoti bendrą dabartinę edukacinio turizmo situaciją iš skirtingų rinkos dalyvių perspektyvos bei numatyti tobulintis sritis atsakant į klausimą kokios edukacinio turizmo plėtros galimybės egzistuoja Lietuvos nacionaliniuose parkuose. Ankstesnis bakalauro tyrimas parodė, jog ANP trūksta edukacijų suaugusiems. Tačiau šis probleminis aspektas galimai egzistuoja ir kitose Lietuvos nacionaliniuose parkuose, todėl svarbu išsiaiškinti kaip šios saugomos teritorijos galėtų vystyti ir plėtoti edukacinį turizmą pritraukdami ir sudomindami didesnes auditorijas ateityje. Poilsis bei mokymasis gamtoje populiarėja šiuolaikinėje visuomenėje, spendžiamos globalios gamtos problemos, todėl ši edukacinio turizmo plėtros tema bus aktuali ir ateityje.

Tyrimo tikslas. Atsižvelgiant į gautus tyrimo duomenis pateikti išvadas ir rekomendacijas Lietuvos nacionaliniams parkams dėl tolimesnės edukacinio turizmo plėtros krypties, siekiant populiarinti edukacinį turizmą ir sudominti potencialius klientus.

Tyrimo uždaviniai:

1. Ištirti Lietuvos nacionalinių parkų atstovų nuomonę apie edukacinį turizmą Lietuvos nacionaliniuose parkuose.
2. Ištirti gamtos gidų nuomonę apie edukacinį turizmą Lietuvos nacionaliniuose parkuose.
3. Ištirti saugomų teritorijų nacionalinio lankytojų centro atstovų nuomonę apie edukacinį turizmą Lietuvos nacionaliniuose parkuose.
4. Palyginti gautus susistemintus rezultatus iš Lietuvos nacionalinių parkų atstovų, gamtos gidų ir saugomų teritorijų nacionalinio lankytojų centro atstovų apie edukacinį turizmą Lietuvos nacionaliniuose parkuose.

Tyrimo hipotezė. Edukacinis turizmas Lietuvos nacionaliniuose parkuose nėra pakankamai išvystytas.

Tyrimo metodai:

1. Edukacinių programų analizė pagal pateiktą informaciją oficialiose nacionalinių parkų svetainėse.
2. Individualus, pusiau standartizuotas interviu**.**

Nagrinėjant edukacinį turizmą teoriniu aspektu, pastebėta, jog ši turizmo rūšis nėra plačiai ištirta, tačiau kai kurie mokslinių darbų autoriai, tokie kaip: C. A. McGladdery ir B. A. Lubbe; J. de Beer, N. Petersen, H. T. Dunhar-Krige, T. Pitman, S. Broomhall ir E. Majocha; J. Fien, W. Scott ir D. Tilbury; A. Garalis, B.

Švagždienė, O. Liesionienė, domisi šias sritimi ir pateikia savo tyrimų išvadas. Šių ir kitų darbe minimų autorių darbai turėjo įtakos atliekant šį tyrimą siekiant plačiau ištirti edukacinį turizmą nacionaliniuose parkuose.

Siekiant išsamiai išnagrinėti edukacinį turizmą darbas buvo išskirstytas į keletą etapų, kurių metu pasitelkti tokie metodai kaip: mokslinės literatūros analizė, edukacinių programų analizė, Lietuvos nacionalinių parkų, gamtos gidų, saugomų teritorijų lankytojų centro interviu (žr. 2 lent.).

2 lentelė. Tyrimo eiga

I etapas	Mokslinės literatūros analizė	Edukacinis turizmas teoriniais aspektais
II etapas	Edukacinių programų analizė	Lietuvos nacionalinių parkų turimi edukaciniai produktai
III etapas	Lietuvos nacionalinių parkų, gamtos gidų, saugomų teritorijų lankytojų centro interviu	Tyrimo rezultatai
IV etapas	Tyrimo rezultatų analizė	Išvados, rekomendacijos

Prieš atliekant tyrimą buvo atlikta literatūros analizė, kuri leido įsigilinti į edukacinio turizmo teorinę sampratą ir išanalizuoti su edukacijomis susijusius aspektus. II etapu išanalizuotos Lietuvos nacionalinių parkų edukacinės programos, tai leido geriau suprasti esamą edukacinio turizmo situaciją šiose saugomose teritorijose. III etape atlikti interviu su nacionalinių parkų atstovais, gamtos gidais ir saugomų teritorijų lankytojų centro atstovais padėjo atsižvelgti į kiekvieno tiriamojo nuomonę edukacinio turizmo klausimais, geriau juos suprasti, įžvelgti privalumus ir trūkumus. Paskutiniame etape atlikta gautų turizmo rezultatų analizė pateikiant išvadas ir rekomendacijas nacionaliniams parkams Lietuvoje.

3.2. Kokybinio tyrimo metodologija

Siekiant sužinoti ekspertų nuomonę apie edukacinių produktų plėtros galimybes Lietuvos nacionaliniuose parkuose, buvo pasirinkta atlikti kokybinį tyrimą. Tai sistemingas, nestruktūruotas atvejo, individo ar individų grupės, situacijos ar įvykio tyrimas natūralioje aplinkoje, norint geriau suprasti žmonių patirtis ir tarpusavio sąveikas, socialinius reiškinius ar problemas (Aleknevičienė, Pocienė, Šupa, 2020, p. 46). Kokybiniai tyrimai skirstomi į interviu, stebėjimą ir dokumentų rinkimą. Šiuo atveju buvo naudotas

interviu metodas (informantų klausinėjimas ir klausimasis), kuriuo siekiama sužinoti informantų patirtį ir jų nuomonę tiriamuoju klausimu (edukacinių produktų plėtra Lietuvos nacionaliniuose parkuose), kurią jie išsako savais žodžiais. Interviu metu gilinamasi į nuomones, nuostatas, patirtis, motyvus, jausmus ir pan. Tai ko negalime matyti ir perprasti, bandoma sužinoti užduodant klausimus. Interviu pasižymi sąveika tarp pokalbio dalyvių, neformaliu lanksčiu pokalbiu, siekiant interpretuoti gautą informaciją, reaguoti į pokalbio dalyvio atsakymus, tikintis gauti naujos, nežinomos informacijos. Kokybinio interviu pagrindas – atviri klausimai, į juos tikimasi gauti kiek įmanoma platesnius, išsamesnius, atviresnius atsakymus, suformuluotus ir pateiktus paties tyrimo dalyvio, atspindinčius jo perspektyvą (Gaižauskaitė, Valavičienė, 2016, p. 15 - 16). Būtina tyrimo sąlyga – savos terminologijos ir išankstinių schemų neprimetimas, rėmimasis informantų vartojamais terminais (Bitinas, B. ir kiti. 2008). Šio tyrimo interviu buvo individualus, pusiau standartizuotas, kuomet klausimai yra numatomi iš anksto, o informantų atsakymai yra laisvi, be pasiūlytų atsakymo variantų.

Tyrimo dalyvių atrankai naudota kokybiniams tyrimams būdinga tikslinė atranka, siekiant apklausti informatyviausius dalyvius, pasirenkant juos iš anksto. Ji taip pat pasižymi lankstumu, dėl galimybės keisti atrenkamų dalyviu tipus. Kokybinių tyrimų atrankos taip pat skirstomos pagal skirtingus jų būdus. Vienas jų, patvirtinančių ar paneigiančių atvejų atranka, kuomet atlikus pirminių atvejų analizę, toliau ieškoma atvejų, kurie patvirtintų arba, priešingai, prieštarautų, paneigtų susidarytą vaizdą (Gaižauskaitė, Valavičienė, 2016, p. 45). Atlikus bakalauro rašto darbo tyrimą, buvo prieita išvados, jog Aukštaitijos nacionaliniame parke trūksta edukacinių produktų vyresnio amžiaus mokiniams ir suaugusiems. Todėl šiuo tyrimu siekiama išsiaiškinti edukacinių produktų plėtros galimybes Lietuvos nacionaliniuose parkuose ir patvirtinti ar paneigti prielaidą, jog galimai edukacijų suaugusiems trūksta ir kitose Lietuvos nacionaliniuose parkuose.

Kokybiniuose tyrimuose imtis nėra aiškiai apibrėžta, priešingai, nei kiekybiniuose, kur renkami statistiniai duomenys. Interviu metodo dalyvių skaičius gali svyruoti nuo vos kelių iki šimtų apklaustųjų. Jos dydis gali priklausyti nuo tyrimo tikslo ir tiriamojo reiškinio pobūdžio, tyrimo apimties ir svarbos, tyrėjo patirties imant interviu, ankstesnių tyrimų pavyzdžių, norimų įtraukti skirtingų pogrupių, tyrimo dalyvių tipų skaičiaus, turimų išteklių (Gaižauskaitė, Valavičienė, 2016, p. 41-42). Atliekant tyrimą taip pat svarbu numatyti didesnį potencialių tyrimo dalyvių skaičių, kuris leistų sėkmingai atlikti tyrimą neatsakius kai kuriems dalyviams. Kokybiniame tyrime tyrėjas pasirenka vieną arba kelis generalinės aibės vienetus (konkretų atvejį, organizaciją, reiškinį, subkultūrą) ir siekia juos visapusiškai suprasti (Rupšienė, 2007, p. 11). Nustatant tyrimo imtį svarbi įvairovė, jog tyrimo dalyviai būtų susiję su tiriamu reiškiniu ir atrinkti

atsižvelgiant į nustatytus kriterijus. Kriterijų pasitelkimas atrankos metu padeda surinkti kokybiškų duomenų. Įvairių patirčių spektras tiriant vieną ar kitą sritį leidžia plačiau apžvelgti esamą situaciją, lyginti gautą informaciją bei pateikti išsamesnius tyrimo rezultatus. Kokybinio tyrimo imtis taip pat unikali savo laipsniškumu, kuris leidžia keisti tyrimo imtį, nustačius, jog atsirado poreikis įtraukti atvejus, kurie nebuvo numatyti. Interviu rekomenduojama atlikti tol, kol gaunama informacija nepradeda kartotis. Kokybinio tyrimo imtis galutinai baigiama formuoti duomenų rinkimo ir analizės procesų metu (Gaižauskaitė, Valavičienė, 2016, p. 38-41).

Šiam tyrimui atlikti buvo atrinktos ekspertų grupės, kurios yra susijusios su edukaciniu turizmu kasdienėje veikloje ir kuriems tenka bendrauti su edukacinio turizmo vartotojais. Dėl rašomo darbo specifikos, pirmiausia buvo išskirti Lietuvos nacionalinių parkų edukacinio turizmo atstovai, kurie gali suteikti reikiamos informacijos apie edukacines veiklas, jų plėtojimą, vartotojus nacionaliniuose parkuose. Taip pat buvo nuspręsta atsižvelgti į gamtos gidų, kaip tiesiogiai bendraujančių su klientais bei dirbančių su edukacijų produktais ekspertų nuomonę edukacijų klausimu. Dar viena svarbi dalyvių grupė, tai nacionalinio saugomų teritorijų lankytojų centro atstovai, kurie taip pat susiduria su edukacinio turizmo vartotojais savo veikloje bei glaudžiai bendradarbiauja su Lietuvos nacionaliniais parkais. Todėl jų įžvalgos taip pat svarbios šiam tyrimui. Taip pat atliekant tyrimą buvo siekta atsižvelgti ir į kelionių organizatorių (atvykstamojo ir vietinio turizmo) nuomonę edukacijų plėtros nacionaliniuose parkuose klausimu. Ši atstovų grupė parduoda edukacinio turizmo produktus ir gali pateikti naudingos informacijos apie edukacinio turizmo pasiūlą ir paklausą rinkoje. Su šia tiriamųjų grupe buvo susisiekta el. paštu, telefonu/ gyvai, tačiau nesulaukus atsakymų jos buvo atsisakyta. Su kitais tyrimo dalyviais komunikuota el. paštu / telefonu dėl riboto laiko ir pandeminės situacijos sukeltų kliūčių. Laiškai el. paštu buvo pateikti laikantis visų konfidencialumo reikalavimų, nurodant jog, šis klausimynas yra anoniminis. Laiške pristatomas atliekamas tyrimas ir jo svarba, išreiškiama padėka už sugaištą laiką.

Tyrimo imtis apibrėžta 8-9 ekspertais (iš kiekvienos grupės bent po 2), siekiant gauti išsamesnę objektyvesnę informaciją, kurią būti palyginti, galbūt sulaukti prieštaringos nuomonės, kuri leistų diskutuoti ir pažvelgti į tyrimo objektą iš skirtingų perspektyvų. Tyrimo dalyvių ekspertiškumas buvo įvertintas mažiausiai 2 metų darbo stažu. Tokia darbo patirtis leidžia darbuotoją laikyti ekspertu (žr. 3 lent.). Tyrimas atliktas spalio – vasario mėnesiais.

Tyrimo dalyviams pateikto klausimyno pradžioje pristatomas tyrimas ir pasiteiraujama koks tyrimo dalyvio darbo stažas bei užimamos pareigos / darbovietė. Tai padėjo atskirti skirtingų grupių dalyvius bei įvertinti jų ekspertiškumą. Pateiktus klausimyno klausimus, kurie gali būti suskirstyti į keletą kategorijų (žr.

4 priedą). Interviu klausimynas buvo parengtas remiantis minėtomis tyrimo dalyvių grupėmis. Kiekvienai grupei buvo pateikti 9 bendri klausimai, aktualūs visiems dalyviams, bei atskiri kiekvienai grupei į kuriuos išsamiai atsakytu galėjo tos srities ekspertai. Šių klausimų skaičius grupėms buvo skirtingas. Bendrieji klausimai leido geriau suprasti kiekvieno eksperto požiūrį į edukacinį turizmą Lietuvos nacionaliniuose parkuose, tuo tarpu grupėms skirti klausimai leido gilintis į kiekvieno rinkos dalyvio (grupės) požiūrį ir bendrą situaciją šiuo klausimu. Verta pastebėti, jog nors klausimai buvo paskirstyti skirtingoms grupėms vis dėlto jie glaudžiai susiję, nes apimą tą patį tyrimo objektą.

3 lentelė. Kodavimo lentelė

Tyrimo dalyvis	**Darbo stažas**	**Užimamos pareigos**	**Kodas**
Edukacijų atstovas nacionaliniame parke 1	4 m.	Lankytojų aptarnavimo skyriaus vedėja.	A2
Edukacijų atstovas nacionaliniame parke 2	6 m.	Neformalaus ugdymo specialistė.	A4
Edukacijų atstovas nacionaliniame parke 3	2 m.	Lankytojų aptarnavimo skyriaus vedėjas.	A3
Edukacijų atstovas nacionaliniame parke 4	25 m.	Lankytojų aptarnavimo skyriaus vedėjas.	A1
Gamtos gidas 1	6 m.	Gamtos gidas ir fotografas.	G1
Gamtos gidas 2	14 m.	Gamtos gidas. (gido licencija 14 m.)	G2
Nacionalinio saugomų teritorijų lankytojų centro atstovas 1	3 m.	Nacionalinio ST lankytojų centro vyriausioji specialistė bei “Saugomų vertybių pažinimas ir informacijos sklaida” projekto specialistė**.**	L1
Nacionalinio saugomų teritorijų lankytojų centro atstovas 2	35 m.	Valstybinė saugomų teritorijų tarnyba prie AM (pareigos nenurodytos).	L2

Vienas iš tyrimo ribotumo aspektų šiame tyrime – tai gamtos gidų ekspertiškumas. Ši gidų rūšis pakankamai nauja, atsiradusi 2020 metai, todėl apklausti gidai neturi 2 metų stažo būtent gamtos gidų srityje. Taip pat tyrėjas negali būti užtikrintas, jog visi respondentų pateikti interviu atsakymai yra sąžiningi, nes tyrėjas tiesiogiai nedalyvauja interviu metu (klausimynai pateikti el. paštu bei vykdyti pokalbiai telefonu) gautos informacijos patikimumą galima tik nuspėti, nėra galimybės įvertinti apklaustųjų kūno kalbos kaip kontaktinio interviu metu bei užduoti papildomų klausimų tiesiogiai interpretuojant gautus atsakymus.

Apibendrinat galima teigti, jog atliekant kokybinį interviu svarbu tikslingai atrinkti potencialius interviu dalyvius bei numatyti griežtai neapibrėžtą imties dydį. Interviu procesui tyrimo iniciatorius turi būti iš anksto pasiruošęs gaires, kuriomis vadovausis užduodant klausimus, paruoštas klausimynas leidžia apgalvoti ir pateikti svarbiausius klausimus, tikintis sulaukti išsamių atsakymų, bei gauti naujos tyrimui praversiančios medžiagos.

3.3. Esamų edukacinių programų analizė nacionaliniuose parkuose

Lietuvos nacionaliniuose parkuose lankytojai gali rinktis iš įvairaus pobūdžio edukacijų, ekskursijų bei kitų pramogų. Siekiant išsiaiškinti esamą pasiūlą edukacinio turizmo rinkoje nacionaliniuose parkuose, buvo surinkta ir apibendrinta informacija iš oficialių Lietuvos nacionalinių parkų puslapių apie siūlomas edukacinio turizmo paslaugas (žr. 5 priedą).

Edukacinės programos dažnai būna įtrauktos į edukacinę ekskursiją, kaip programos dalis, todėl siekiant išsamesnės analizės buvo atsižvelgta ir į siūlomų ekskursijų skaičių bei turinį. Taip pat didesnis dėmesys skiriamas mokomosioms (gamtinėms) ekskursijoms ir jų teikiamam gamtamoksliniam švietimui, kaip vienam iš saugomų teritorijų (valstybinių parkų) užduočių: plėtoti aplinkosauginį švietimą (Lietuvos Respublikos saugomų teritorijų įstatymas, 2001).

Seniausias Lietuvos Aukštaitijos nacionalinis parkas lankytojams siūlo didelę pramogų įvairovę: ekskursijos, Gamtos mokykla, žygiai (baidarėmis, dviračiais, slidėmis), gamtos stebėjimas, žūklė, sudaryti maršrutai (pėsčiomis, automobiliu). Šioje saugomoje teritorijoje gausu lankytinų vietų: gamtos, istoriniai, archeologiniai, architektūriniai paminklai, muziejai, etnografiniai kaimai, gatviniai kaimai, senieji vandens malūnai, Šimkūnų dubeniuotieji akmenys, Akmeniškių alkas, paukščių stebėjimo bokštelis.

Parko svečiai gali rinktis iš keleto ekskursijų, kurių metu su gido pagalba sužinos apie dominantį gamtos ar istorijos paminklą ir praplės turimas žinias, taip prisidėdamas prie edukacinio turizmo vystymo. Iš viso parke suskaičiuojamos 2 pažintinės ir 1 teminė-mokomoji ekskursijos. Ekskursijų trukmė apima nuo 1 iki 4 val., dalyvių amžius nėra ribojamas. Jų metu supažindinama su pagrindiniais lankomiausiais nacionalinio parko objektais, žmonių gyvensena, laidosenos tradicijomis, kaimo istorija, archeologinėmis vertybėmis, architektūra. Prie ekskursijų taip pat priskiriama edukacija „Pažink bites saldžiai“, kurios metu supažindinama su bitininkystės paslaptimis. Visos išvardintos ekskursijos yra kultūrinio tipo. Oficialioje Aukštaitijos nacionalinio parko svetainėje lankytojai taip pat gali rinktis ekologinius žygius kaip ekskursijos alternatyvą, kurių iš viso siūlomi keturi:

- Ekskursijos po Aukštaitijos nacionalinį parką.
- Ekologiniai žygiai po Ažušilės kraštovaizdžio draustinį.
- Ekologinis žygis Antalksnė – Salos II – Ginučiai.
- Ekologinis žygis Palūšė – Botanikos takas – Meironys – Palūšė.

Šio tipo žygius/ekskursijas galima priskirti mišrių tipui, nes jie supažindina ne tik su kultūros vertybėmis lankant įvairius kaimus, bet ir su gamtos paveldu susipažįstant su botanikos taku, Ažušilės kraštovaizdžio draustiniu. Tačiau ekskursijų orientuotų tik į gamtinį parko aspektą šioje saugomoje teritorijoje nepateikta. Tai leidžia daryti prielaidą, jog parko potencialas nėra pakankamai išnaudotas turimų saugomų gamtos objektų atžvilgiu.

Edukacinių programų pasirinkimas parke kur kas platesnis. Iš viso 22. Iš jų 6 siūlo parke esanti gamtos mokykla. 2 edukacijos skirtos 1-4; 2 - 5-8 klasių moksleiviams, supažindinančios su augalijos ir paukščių įvairovę. Taip pat gamtos mokykloje galima daugiau sužinoti apie skudučius ar tautinį kostiumą pasirinkus atitinkamą edukaciją skirtą visoms amžiaus grupėms. Lankytojai nuo 6 iki 99 metų amžiaus gali aplankyti visą parką žaisdami stalo - grindų žaidimą „Aukštaitijos perliukai“. 3-6 ir 2-7 klasių moksleiviai praplečia akiratį apie saugomas teritorijas, gamtosauginę veiklą dalyvaudami neformaliojo švietimo programose „Jaunieji reindžeriai – pirmieji gamtos saugotojai“ ir „Genialumo mokykla“. Jų metu įgyjamos ne tik teorinės, bet ir praktinės žinios apie biologijos pagrindus, gyvybės žemėje atsiradimo teorijas, gamtoje vykstančius procesus, išgyvenimo gamtoje, orientacinius įgūdžius. Renkami empiriniai duomenys, atliekami eksperimentai. Be jau minėtų programų, lankytojams siūlomos net 8 edukacijos susijusios su bitininkystę, viena iš jų skirta tik 1-6 moksleiviams, supažindinanti su bičių vašku. Suaugusieji ir ne tik gali išmokti vilnos vėlimo, žvakių gamybos, sudalyvauti relaksacinėje kvapų programoje, padegustuoti medaus ar paragauti žuvienės. Tačiau svarbu pastebėti jog beveik visos edukacijos suaugusiesiems – kultūrinio tipo (viena iš jų mišri – stalo-grindų žaidimas „Aukštaitijos perliukai“). Tik viena iš jų - „Paukščių kaime“, supažindina su naminiais paukščiais. Tai verčia daryti išvadą, jog reikia didesnį dėmesį skirti Aukštaitijos nacionalinio parko gamtamoksliniam ugdymui, sudarant sąlygas šviestis ne tik vaikams, bet ir suaugusiems. Vyresnių nei mokyklinio amžiaus žmonių įtraukimas į gamtines edukacijas, padėtų jiems artimiau susipažinti su gamta bei suvokti jos svarbą bei palikimą vėlesnėms kartoms. Suaugusieji gautas žinias galėtų ne tik panaudoti praktiškai tausodami gamtą, bet ir perduoti jas jaunesniems, taip užtikrindami tęstinumą ir gamtinių išteklių išsaugojimo svarbą (Aukštaitijos nacionalinis parkas).

Žemaitijos siūlomų edukacijų įvairovė gana plati. Moksleiviams siūlomos edukacijos apie parko gamtą, šikšnosparnius, bei kitus parko gyvūnus, jų pėdsakus ir kaip juos atpažinti, pažindinamasi su kultūros

paveldu. Tradicinių amatų centre vyksta edukacijos, skirtos įvairaus amžiaus grupėms, kurių metų liejamos bičių vaško žvakės, veliama iš vilnos, atliekami kiti rankdarbiai, kepami pyragai. Lankytojai supažindinami su Užgavėnių tradicijomis. Čia veikia ir „Drožimo iš medžio klubas“, taip pat siūloma edukacija supažindinanti su Žemaičių buitimi, skirta 4-12 klasių moksleiviams. Daugelį sudomina žemaitiškų valgių degustacija Platelių dvaro sodybos tradicinių amatų centre. Šios edukacijos pritaikomos tiek vaikams, tiek suaugusiems. Taip pat vykdomi tradicinių amatų mokymai pagal Žemės ūkio ministerijos sertifikuotas tradicinių amatų mokymo programas. Vienos populiariausių Šaltojo karo ekspozicijoje vykdomos edukacijos/ekskursijos „R12U“ (skirta moksleiviams, suaugusiems) ir „Žaidimai ir atradimai raketinėje bazėje“ (skirta moksleiviams), kurių metu sprendžiamos įvairios matematinės užduotys, šifruojami kodai, aktyviai dalyvaujama pažinimo procese. Iš viso kultūrinių edukacijų – 13. Gamtinių edukacijų – 6, tačiau visos jos skirtos tik įvairaus amžiaus moksleiviams ir ikimokyklinukams (Jaunasis pėdsekys, Bebro trobelė ir kt.). Viena iš edukacijų „Atrask Žemaitijos žemės slėpinius“ priskiriama mišrių tipui, nes jos metu aptariamos tiek gamtinės, tiek kultūrinės nacionalinio parko vertybės.

Taip pat Žemaitijos nacionaliniame parke siūloma sudalyvauti gamtinėse ar kultūrinėse ekskursijose. Iš viso pateikiamos 3 gamtinės, 5 kultūrinės ir 8 mišrios ekskursijos. Jos supažindina su Platelių ežero pakrante ir Plokštinės miškais, Šeirės tako įdomybėmis, liepijų mišku, Platelių dvaro sodyba, Mačiūkių, Mikytų archeologiniu-mitologiniu paveldu, Gegrėnų, Pūčkorių, Jazdauskiškių archeologiniu paveldu, Žemaitijos nacionalinio parko menininkais, „Senaisiais Plateliais“. Bene daugiausia lankytojų pritraukia ekskursija katamaranu po Platelių ežerą (pasakojamos istorijos, legendos apie Platelių ežerą bei kiti įdomūs faktai). Norintys parką apžiūrėti savarankiškai gali rinktis iš 3 maršrutų specialiai dviratininkams, nuo 1,5 iki 5 val. trukmės bei 10 pėsčiųjų takų, leidžiančių pamatyti įvairius parko lankytinus objektus. Aktyvaus poilsio mėgėjams siūlomos tokios pramogas kaip žvejyba, nardymas, vandens transporto ar dviračių nuoma, pasijodinėjimą žirgais sodyboje-žirgyne „Virš ąžuolų“.

Svarbu pastebėti, jog Žemaitijos nacionaliniame parke taip pat didesnis dėmesys skiriamas kultūrinio tipo edukacijoms/ekskursijoms. Tik nedidelė dalis jų gamtinės. Tokio tipo edukacijos skirtos moksleivių akiračiui plėsti, neįtraukiant suaugusiųjų kaip potencialių klientų. (Žemaitijos nacionalinis parkas).

Didžiausios Lietuvos saugomos teritorijos (daugiau nei 55 000 ha) - Dzūkijos nacionalinio parko darbuotojai lankytojams yra paruošę 14 gamtinių bei 7 kultūrines bei 2 mišrias edukacijas apimančias tiek gamtinius, tiek kultūrinius aspektus. Iš jų net 9 gamtinės edukacijos skirtos įvairios amžiaus moksleiviams. Renkant informaciją apie siūlomas parko edukacijas, prie gamtinių taip pat buvo priskirtos ir 4 gamtos pamokos vedamos gamtos mokykloje. Jų priskiriama po vieną kiekvienai amžiaus grupei išskyrus 11-12

klasių moksleivius. Darželinukai ir 1 klasių moksleiviai dalyvauja gamtos pamokoje „Genys“ - susipažįsta su geniu, jo maitinimosi ir gyvenimo ypatumais bei medžiais. Vyresnių moksleivių (5-8 klasių) tarpe populiari edukacija apie pelkes, jų sandarą, augaliją – „Pelkė“. Be to moksleiviai kviečiami pažinti upes ir šaltinius, matuoti upės nuotėkį (edukacija „Upės ir šaltiniai“ - 9-10 klasių) ar stebėti pušis, tirti kankorėžius, pušų sėklas (edukacija „Visada žalia pušis“ - 2-4 klasių). Gamtinės edukacijos supažindina su Dzūkijos miškais, pelkėmis, upėmis, gyvūnija, augalija, paukščiais. Tuo tarpu kultūrinių edukacijų metu sužinoma apie vietinių kaimų gyvenimą, dervinę bitininkystę. Vyksta amatų mokymai, kurių metu dalyviai mokinami rišti šiaudinius sodus, lieti žvakes, gaminti tradicinius krašto patiekalus ar išgauti ugnį titnago pagalba. Šio tipo edukacijų ir mokymų siūloma mažiau lyginant su gamtinėmis, tačiau jos skirtos visoms amžiaus grupėms, tokiu būdu į veiklas įtraukiant ir suaugusius parko lankytojus. Moksleiviai taip pat gali rinktis vieną iš mišraus tipo edukacijų - Ruduo gamtoje: derliaus metas ir pasiruošimas žiemai, o visi lankytojai gali susipažinti su ugnies išgavimu titnago pagalba kitoje mišraus tipo edukacijoje. Kaip rodo surinkta informacija, gamtinių edukacijų suaugusiems parkas nesiūlo, apsiribodami kultūrinėmis/mišriomis.

Tuo tarpu ekskursijų pasirinkimas palyginus su edukacijomis DNP skurdesnis. Galima rinktis iš 5 kultūrinių ekskursijų, skirtų supažindinti su senovine bitininkyste, krašto kaimais, bažnyčiomis, koplytstulpiais, juodąja keramika. Verta pastebėti, jog, kai kurios edukacijos taip pat įtraukia ekskursiją, kaip edukacinio užsiėmimo dalį. Tačiau gamtinių ekskursijų nebuvimas leidžia plėtoti šią sritį ateityje, pasiūlant tokio tipo produktus įvairaus amžiaus lankytojams. Norintys parką apžiūrėti savarankiškai turi galimybę keliauti pažintiniais takais, ar pasirinkti vieną daugelio pėsčiųjų, automobilių, vandens maršrutų ir taip plėsti pažinimo ribas apie DNP (Dzūkijos nacionalinis parkas).

Labiausiai lankoma saugoma teritorija Lietuvoje Kuršių nerijos nacionalinis parkas lankytojus šviečia pasitelkdami 7 gamtines ir 3 kultūrines edukacijas. Dalyvių amžius nėra ribojamas. Tačiau verta pastebėti, jog gamtinės edukacijos yra labiau orientuotos į ikimokyklinio ir mokyklinio amžiaus vaikaus (4-14 m.), šeimas, vaikų grupes. Tuo tarpu kultūrinės - suaugusius, šeimas ir mokyklinio amžiaus vaikus. Gamtinės edukacijos supažindina su pėdsekystės paslaptimis; jūros ir marių vandenų savybėmis, vandenų gyvūnija; medžių, kopų įvairove; šiukšlių gamtoje keliamomis problemomis; skruzdžių gyvenimu; moliuskų pasauliu. Edukacijų dalyviai ne tik įgauna teorinių žinių, bet ir patys atlieka įvairius laboratorinius tyrimus jaunojo gamtininko laboratorijoje, padedančius geriau įsisavinti medžiagą. Su kultūriniu paveldu susipažįstama edukacijų „Kaip kaukas žvejo name slėpėsi“, „Smiltynės vilos“ ir „Pradingusi Nida“ metu. Edukacija “Kaip kaukas žvejo name slėpėsi” supažindina su pamario žvejo sodybomis, unikaliais jų puošybos elementais, jų atsiradimo istoriją. Pasakojamos legendos, žaidžiami komandiniai žaidimai. Dalyvaujant “Smiltynės vilos”

edukacijoje apžiūrimos išlikusias XX a. pradžios Smiltynės vilos, sužinoma jų istoriją, o „Pradingusi Nida“ – pasakojama apie buvusius Nidos pastatus, užpustytus kaimus.

Apžvelgiant KNNP ekskursijas pastebima, jog oficialioje svetainėje pateikiamos 3 ekskursijų rūšys (pažintinės, mokomosios, gamtinės), tačiau jos nėra detaliau išskirstytos. Taip pat prie ekskursijų minimi ir gidų rengiami žygiai, kurių metu susipažįstama su nacionalinio parko augalais. Pažintinių ekskursijų metu pasak pateiktos informacijos tinklapyje, supažindinama su geriausiai Kuršių nerijos gamtos ir kultūros paveldą atspindinčias vietomis. Tuo tarpu mokomosios ekskursijos susipažindina su Naglių arba Grobšto gamtiniu rezervatu, jame vykstančiais procesais, baltosiomis ir pilkosiomis kopomis, kopų flora ir fauna. Gamtinių ekskursijų metu supažindinama su kuršių nerijos gamtos specifika, kopų įvairove, smėlyje augančiais augalais, paukščiais ir kitais gyvūnais (Kuršių nerijos nacionalinis parkas).

Apibendrinant surinktą medžiagą ir siekiant įvertinti nacionalinių parkų išsivystymo lygį edukacijų srityje informacija susisteminta bendroje lentelėje. (žr. 4 lent.).

4 lentelė. Lietuvos nacionalinių parkų edukacijų, lankomų objektų, edukacinės infrastruktūros suvestinė

	ANP	ŽNP	DNP	KNNP
Gamtinės edukacijos	7	6	14	7
Kultūrinės edukacijos	16	13	7	3
Mišrios edukacijos	1	1	2	-
Gamtos mokyklos	X	-	X	-
Kita edukacinio turizmo infrastruktūra	-	X	-	X
Lankomų objektų skaičius	62	48	56	91

Šaltinis: sudaryta autoriaus, pagal nacionalinių parkų oficialių svetainių pateiktus duomenis

Kaip rodo gauti rezultatai, daugiausia edukacijų siūlo ANP, tačiau didesnė dalis jų kultūrinės. Didžiausią potencialą plėtoti edukacinį turizmą turi KNNP, nes siūlo vos 10 edukacijų, tačiau didesnė dalis jų, gamtinės. Platesnis edukacijų pasirinkimas galimai pritrauktų daugiau potencialių lankytojų. DNP siūlo platų spektrą gamtinių edukacijų, tačiau jos orientuotos į įvairaus amžiaus moksleivius, tuo tarpu kultūrinės skirtos ir suaugusiems. ŽNP parkas kaip ir ANP lankytojams siūlo didesnį kultūrinių edukacijų pasirinkimą. Pagal lankomų objektų skaičių išsiskiria ANP ir KNNP parkai, tai gali turėti įtakos didesniam lankytojų skaičiui ir susidomėjimui edukacinėmis paslaugomis minėtuose parkuose. Be to tai leidžia pasiūlyti

įvairesnių edukacijų sudominant įvairaus amžiaus lankytojus gamtos ir kultūros vertybėmis nacionaliniuose parkuose.

3.4. Tyrimo duomenų analizė

Tyrimo duomenų analizei buvo pasirinktas kokybinio turinio analizės metodas. Kokybinio turinio analizė yra metodas, kuriuo gilinamasi į objektą ir kontekstą, domintis pranašumais ir skirtumais tarp kategorijų ir kodų (Bitinas Rupšienė ir Žydžiūnaitė. 2008. p. 228). Šio metodo tikslas įsigilinti į tekstą atsižvelgiant į žmogaus įžvalgas, sampratas. Taikant šį metodą naudojamas tekstas, kuris buvo gautas interviu būdu (gali būti ir kiti teksto gavimo būdai). Rezultatai pateikiami pasitelkiant pasitelkiant lentelę su suskirstytomis kategorijomis ir subkategorijomis. Šiuo atveju buvo išskirtos 8 kategorijos:

1. Edukacinio turizmo produktų teikimo galimybės
2. Susidomėjimas edukacinio turizmo produktais
3. Edukacinio turizmo produktas
4. Edukacinio turizmo produktų pasiūla suaugusiems nacionaliniuose parkuose
5. Vartotojų edukacinio turizmo produktų pasirinkimai.
6. Edukacinio turizmo produktų vartotojai
7. Edukacinio turizmo sezoniškumas
8. Pandemijos įtaka edukaciniam turizmui

Pastarosios išskirstytos į smulkesnes subkategorijas pagal pateiktus ir nagrinėjamus interviu klausimus. Vienai kategorijai priklauso po keletą skirtingos tematikos subkategorijų, tačiau visos jos priklauso tai pačiai subkategorijai. Taip pat kiekvienam respondentui buvo priskirtas kodas padedantis atskirti kuriai tyrimo dalyvių grupei jis priklauso: G – gamtos gidai; A – nacionalinių parkų atstovai; L – saugomų teritorijų lankytojų centro atstovai. Dėl didelio subkategorijų skaičiaus turinio analizė ir jos rezultatai bus pateikiama pagal kategorijas ir nagrinėjant kiekvieną iš jų atskirai.

3.4.1. Edukacinio turizmo produktų teikimo galimybės

Šiai kategorijai buvo priskirta subkategorija apimanti edukacinio turizmo produktų teikimo galimybes. Pirmuoju klausimu tyrimo dalyvių buvo klausta: „Kaip vertinate Lietuvos nacionalinių parkų galimybes teikti edukacinius produktus?“ Gauti atsakymai išskirti į dvi subkategorijas susijusias su ETP galimybėmis ir problemomis (žr. 5 lent.).

Kaip rodo gauti rezultatai dauguma respondentų įžvelgia galimybes teikti edukacinio turizmo produktus ir teigė, jog vertina teigiamai, teikti šio tipo produktus nėra sudėtinga. Vienas iš respondentų paminėjo, jog galimybės gali priklausyti ir nuo edukacijoms skirtų erdvių (gamtos mokyklų) turėjimo. Gamtos gidas atsiliepė neigiamai, jo nuomone darbuotojai neturi reikiamų kompetencijų, motyvacijos darbui, o saugomos teritorijos savo darbe atsižvelgia tik į tai kiek iš to uždirba.

5 lentelė. Edukacinio turizmo produkto galimybės ir atsiradimo problemos

Kategorija	Subkategorija	Įrodantis teiginys
Edukacinio turizmo produktų teikimo galimybės	ETP galimybės	„KNNP yra galimybės teikti savo produktus. Nėra sudėtinga“. (G1)
		Gerai. Lietuvos nacionalinių parkų direkcijos, kur dirba profesionalai, veda gamtines edukacijas. (L1).
		Nacionaliniai parkai puikiai atlieka savo darbą teikdami edukacines paslaugas. (L2)
		Teigiamai. Nacionalinių parkų, kaip ir visų saugomų teritorijų direkcijų galimybės yra didelės todėl, kad pati tematika yra specifinė. (A1)
		Tai, nu, galimybės tikrai yra ir nemažos. Ir patys turim tų edukacijų, tai , nu, tikrai yra, tų galimybių teikti ir tik reik fantazijos. (A2)
		Teigiamai (A3)
		Edukacinių paslaugų teikimas didžia dalimi priklauso nuo edukacijoms skirtų erdvių. Tie nacionaliniai parkai, kurie turi Gamtos mokyklas, turi ir daugiau galimybių teikti edukacines paslaugas. (A4)
	ETP atsiradimo problemos	„30% teigiamai, kitus neigiamai. Saugomos teritorijos nori pasipinigauti, dirba valdiškai. Darbuotojai neturi reikiamų kompetencijų, jiems trūksta motyvacijos darbui, kurį dirbą.“ (G2)

Respondentų teirautasi kaip jie vertina pagal kiekį ir būklę, prieinamumą/pritaikymą vartotojams, panaudojimo dažnį, inovatyvumą edukacinio turizmo infrastruktūrą Lietuvos nacionaliniuose parkuose. Priskirtos trys subkategorijos: ET infrastruktūros nacionaliniuose parkuose nepakankama, ET infrastruktūra nacionaliniuose parkuose tinkama ir neturi nuomonės.

Interviu dalyvių atsakymuose galima įžvelgti nuomonių išsiskyrimą, nors net 4 tyrimo dalyviai pritaria nuomonei, kad edukacinio turizmo infrastruktūra tinkama nacionaliniuose parkuose paslaugoms teikti ir yra nuolat atnaujinama, tačiau 3 respondentai nesutiko ir teigė jog ji nėra pakankama ir būtų galima patobulinti, esama infrastruktūra nėra operatyviai sutvarkoma dėl to prarandami klientai bei tinkamiausia infrastruktūrą turi tik tie parkai, kuriuose veikia gamtos mokyklos. Vienas nacionalinio parko atstovas negalėjo atsakyti į šį klausimą, nes nėra pakankamai susipažinęs su kitų nacionalinių parkų teikiamomis

edukacinio turizmo paslaugomis. Įdomu tai, jog neigiamai apie edukacinio turizmo infrastruktūrą atsiliepė abu gamtos gidai, kurie turi bene dažniausiai ją naudoją savo kasdieniame darbe.

Su infrastruktūra susijęs dar vienas klausimas buvo pateiktas tik nacionalinių parkų atstovams norint sužinoti kokie numatyti planai 5 metų laikotarpyje, susiję su infrastruktūros atnaujinimu nacionaliniuose parkuose (žr. 6 lent.). ANP atstovas teigė, jog neseniai įgyvendintas lauko informacinės infrastruktūros atnaujinimo ir išplėtimo projektas, todėl artimiausiu metu, kitų planų nėra numatyta, tačiau atnaujinimai vyks. ŽNP atstovė taip pat pritarė, jog atnaujinimai nuolatos vyksta. DNP – teigė, jog atnaujinimai vyks pagal tvarkymo planą, o KNP – paminėjo gamtos mokyklos atidarymą.

6 lentelė. Edukacinio turizmo infrastruktūra

Kategorija	Subkategorija	Įrodantis teiginys
Edukacinio turizmo produktų teikimo galimybės	ET infrastruktūros nacionaliniuose parkuose nepakanka	Infrastruktūros yra, bet man kaip gamtos gido tai nepakankamai ir nesuderinta su gamtą. Galima padaryti žymiai geriau, jei tik kreiptųsi į tos srities specialistus. (G1)
		Yra sunykusių takų. Nacionaliniai parkai operatyviai nesutvarko, todėl lankytojai negali pasinaudoti paslaugomis, prarandamos pajamos. (G2)
		labiausiai edukaciniam turizmui pritaikytą infrastruktūrą turi tie parkai, kuriuose veikia Gamtos mokyklos. (A4)
	ET infrastruktūra nacionaliniuose parkuose tinkama	Infrastuktūra nuolat atnaujinama (L1)
		Infrastruktūra tinkama edukacinėms paslaugoms teikti. (L2)
		Iš tikrųjų gerai vertinam. Visur žiūrim, kad, dažniausiai kreipiam dėmesį į neįgalius tarkim lankytojus. Viską susitvarkom, viskas yra pritaikyta ir kaskart tobulėja. (A2)
		Teigiamai (A3)
	Neturi nuomonės	Negaliu atsakyti į šį klausimą, nes nesu pakankamai susipažinęs su kitų nacionalinių parkų teikiamomis edukacinio turizmo paslaugomis. (A1)
	Infrastruktūros atnaujinimas 5 metų laikotarpyje	Neseniai baigėme lauko informacinės infrastruktūros atnaujinimo ir išplėtimo projektą, todėl manau, kad artimiausiu metu panašūs projektai nebus vykdomi. Kita vertus, esamos infrastruktūros palaikymui ir priežiūrai veiklos bus per akis (A1)
		Kaskart vis atnaujinam, skiriam dėmesį dalykams, kur sunkiau prieinami ir projektai, kurie vyksta irgi žiūrim, kad pritaikytų tam lankytojui, kad pamatytų svarbiausius esminius dalykus. (A2)
		Pagal tvarkymo planą. (A3)
		Gamtos mokyklos atidarymas Nidoje bei Smiltynėje, kas suteiks sąlygas priimti didesnes grupes ir pateikti įvairesnių edukacinių produktų su tam pritaikyta infrastruktūra (A4).

Taip pat klausta kokias perspektyvas / tendencijas respondentai įžvelgia edukacinio turizmo rinkoje per ateinančius 5 metus Lietuvos nacionaliniuose parkuose (žr. 7 lent.). Pateikti atsakymai rodo, jog gamtos gidų nuomone tikimasi didesnių investicijų į gamtos gidų ugdymą, kurių trūkumas yra pastebimas, be to manoma, kad vertėtų atsisakyti perteklinio kulinarinio turizmo edukacijų ir kurti daugiau produktų draugiškų gamtai. Dauguma nacionalinių parkų ir saugomų teritorijų lankytojų centro atstovų pritaria nuomonei, jog edukacinis turizmas ateityje dar labiau išpopuliarės, žmonės vis labiau atsigręžia į gamtą, todėl šiuo atveju populiarės ir gamtos mokyklos, edukacijas bus galima teikti ir nuotoliniu būdu, didės jų poreikis. Tačiau vienas parkų atstovų teigia, kad edukacinis turizmas 5 metų laikotarpyje nebebus prioritetas, bus atsisakoma šių paslaugų, o paslaugų teikimą galimai perims privatus sektorius. Respondentas nepagrindė tokios savo nuomonės, todėl sunku daryti išvadas, kodėl būtent edukacinio turizmo paklausa mažės.

7 lentelė. Edukacinio turizmo perspektyvos / tendencijos per ateinančius 5 metus

Kategorija	**Subkategorija**	**Įrodantis teiginys**
Edukacinio turizmo produktų teikimo galimybės	ET perspektyvos / tendencijos per ateinančius 5 metus	Manau parkai turi didelę perspektyvą. Gamtos gidų tikrai trūksta ir labai tikiuosi parkai investuos į gidų ugdymą ir ateityje bus daugiau gamtos gidų kursų ir rengimą tų pačių parkų darbuotojams. (G1)
		Kai kurių paslaugų reiktų atsisakyti, pavyzdžiui kulinarinio paveldo. Daugiau viešinti turimas paslaugas, ieškoti kažko naujo, draugiško aplinkai, ką būtų galima pasiūlyti turistams. (G2)
		Kai kurių paslaugų reiktų atsisakyti, pavyzdžiui kulinarinio paveldo. Daugiau viešinti turimas paslaugas, ieškoti kažko naujo, draugiško aplinkai, ką būtų galima pasiūlyti turistams. (G2)
		Edukacinis turizmas turėtų populiarėti, žmonės atsigręžia į gamtą. (L1)
		Populiarėjant tvarioms idėjoms visuomenėje, edukacinis turizmas galimai taip pat ims populiarėti turistų tarpe. (L2)
		Edukacinis turizmas saugomose teritorijose nebebus prioritetas, bus atsisakoma didžiosios dalies teikiamų paslaugų, ... didelė tikimybė, kad tokių paslaugų teikimą perims privatus sektorius. (A1)
		Tai vat tos perspektyvos būtų tada labiau į edukacinius dalykus žiūrėt ir gamtos mokyklas. (A2)
		Edukacinio turizmo poreikis didės. (A3)
		Pagrindinė tendencija edukacinio turizmo rinkoje yra vis didėjantis susidomėjimas gamta ir edukaciniu turizmu. Taip pat, pandeminiu laikotarpiu, galimybė edukacijas gauti nuotoliniu būdu (A4)

Nacionaliniams parkams svarbu ieškoti naujų produktų, kuriuos galėtų pateikti klientams, domėtis naujovėmis, įžvelgti tobulintinas vietas būtent mūsų šalies saugomoms teritorijoms. Nacionalinių parkų ir saugomų teritorijų lankytojų centro atstovų nuomone nacionaliniai parkai turi plėtros galimybių (žr. 8 lent.). Jų teigimu didžiausią potencialą turi gamtos gidai, gamtos mokyklos, pažintinis gamtinis turizmas. Šiose sritys galėtų būti plačiau vystomos ateityje siekiant saugomų teritorijų populiarinimo. Gamtos gidams klausimas apie ET plėtros galimybes Lietuvos nacionaliniuose parkuose nebuvo užduotas, orientuojantis į labiau specifinius klausimus susijusius su jų darbo pobūdžiu.

Interviu dalyvių pasiteiravus kokios jų rekomendacijos edukacinio turizmo plėtrai Lietuvos nacionaliniuose parkuose, sulaukta įvairių nuomonių (žr. 9 lent.). Gamtos gidai siūlė atsisakyti masinio turizmo, įtraukti vietines bendruomenes, skatinti esamų produktų viešinimą, ieškoti naujų būdų klientams pritraukti.

8 lentelė. Edukacinio turizmo plėtros galimybės Lietuvos nacionaliniuose parkuose

Kategorija	Subkategorija	Įrodantis teiginys
Edukacinio turizmo produktų teikimo galimybės	ET plėtros galimybės Lietuvos nacionaliniuose parkuose	Plėtros galimybių yra (L1)
		Nacionaliniai parkai turi galimybių tobulinti edukacinio turizmo produktus ir plėtotis šioje srityje. (L2)
		Gamtos gidai vis dar yra naujovė ir manau, jog tai yra didžiausias potencialas. Mano manymu, jokios infrastruktūros nereikalaujantis pažintinis gamtinis turizmas yra perspektyviausias (A1)
		Turim tų edukacijų virš 10 bent jau gamtinių, ne gamtinių turim dar antra tiek, tai kuriam galvojam kaskart ką galėtu patobulinti. (A2)
		Teigiamas. (A3)
		Didžiausią perspektyvą edukacinio turizmo rinkoje turės, be abejo, Gamtos mokyklos atidarymas, kas suteiks sąlygas priimti didesnes grupes ir pateikti įvairesnių edukacinių produktų su tam pritaikyta infrastruktūra. (A4)

Be to interviu metu vieno iš gidų išsakyta nuomonė, jog lankytojų centrai turėtų glaudžiau bendradarbiauti su gamtos gidais ir pasidalinti klientais. Saugomų teritorijų lankytojų centro atstovai pastebėjo jog vertėtų daugiau dėmesio skirti nacionalinių parkų gamtos ir kultūros vertybėms, tobulinti ir plėtoti turimus edukacinius produktus. Tuo tarpu nacionalinių parkų atstovai rekomendavo plėsti gamtos gidų tinklą, aktyviau bendradarbiauti su privačiu sektoriumi, organizuoti mokymus edukacijų specialistams,

vykdyti integruotą švietimą bendradarbiaujant su mokyklomis. Vienas iš nacionalinio parko atstovų detalesnių rekomendacijų nenurodė, bet siūlė toliau sėkmingai plėtoti edukacinį turizmą.

9 lentelė. Rekomendacijos edukacinio turizmo plėtrai

Kategorija	Subkategorija	Įrodantis teiginys
Edukacinio turizmo produktų teikimo galimybės	Rekomendacijos ET plėtrai	Atsisakyti masinio turizmo, organizuoti gamtos gidų kursus ir įtraukti vietines bendruomenes. (G1)
		Skatinti savo produktų ir paslaugų viešinimą, pasidalinti turistais su gamtos gidais skatinant bendradarbiavimą su lankytojų centrais, ieškoti naujų paslaugų ir būdų turistams pritraukti. (G2)
		Labiau reiktų orientuotis į nacionalinių parkų gamtos ir kultūros vertybes (L1)
		Tobulinti ir plėtoti turimus edukacinius produktus. (L2)
		Plėsti gamtos gidų tinklą ir aktyviau bendradarbiauti su privačiu sektoriumi. (A1)
		Rekomendacijos būtų, kad atsirastų tarkim kažkas kas organizuotų mokymus labiau patiems specialistams. Padėtų nukreipti, motyvuoti. (A2)
		Toliau sėkmingai plėtoti edukacinį turizmą. (A3)
		Bendradarbiauti su mokyklomis, sujungiant pamokas bendrojo lavinimo mokyklose ir Gamtos mokyklose, vykdant integruotą švietimą. (A4)

Nacionalinių parkų atstovams buvo pateiktas klausimas, kuris turėjo padėti sužinoti Lietuvos nacionalinių parkų privalumus ir trūkumus. ŽNP atstovas mano, kad parkas yra strategiškai geroje vietoje, turi giliausią Žemaitijoje ežerą, šiuos aspektus įvardijo kaip privalumus. Trūkumų neįžvelgė. DNP atstovas kaip privalumą paminėjo gausų etnokultūrinį paveldą, trūkumų taip pat nepastebėjo. KNP - įtrauktas į UNESCO pasaulio paveldo sąrašą. Kaip trūkumas buvo paminėta, jog parkas vis dar neturi gamtos mokyklos. ANP atstovas į šį klausimą atsakyti negalėjo.

Taip pat parkų atstovų teirautasi kokie geros praktikos Lietuvos ir užsienio atvejai buvo įgyvendinti nacionaliniame parke (žr. 10 lent.). ANP – negalėjo įvardinti įgyvendinto gerosios praktikos pavyzdžio, tačiau paminėjo, jog parke veikianti gamtos mokykla buvo nusižiūrėta iš kitų šalių. ŽNP taip pat nepaminėjo konkretaus pavyzdžio tačiau teigė, jog žiūri į didesnę patirtį turinčius „kolegas“ bei perimant jų patirtį produktus stengiasi pagerinti. KNP atstovas teigė, jog dėl gamtos mokyklos projekto buvo konsultuotasi su kitais Lietuvos nacionaliniais parkais, o užsienio nacionalinių parkų patirtis padeda rengiant metodinę medžiagą ar įrengiant lankytojų centro ekspoziciją, siekiant sudominti ir pritraukti lankytojus.

Apibendrinant interviu dalyvių nuomonę apie edukacinio turizmo produktų teikimo galimybes, daugumos nuomone Lietuvos nacionaliniai parkai puikiai atlieka savo darbą šioje srityje ir turi puikias galimybes toliau ją plėtoti. Infrastruktūros klausimo nuomonės nebuvo vieningos. Gamtos gidų nuomone infrastruktūrą būtų galima patobulinti. Parkų atstovai taip pat pasisakė dėl infrastruktūros atnaujinimo planų 5 metų laikotarpyje – infrastruktūra nacionaliniuose parkuose nuolat atnaujinama.

10 lentelė. Nacionalinių parkų privalumai ir trūkumai

Kategorija	Subkategorija	Įrodantis teiginys
Edukacinio turizmo produktų teikimo galimybės	NP privalumai ir trūkumai	Negaliu atsakyti į šį klausimą. (A1)
		Iš tikrųjų mes esam strategiškai geroj vietoj. Mes turi patį gražiausią, giliausią, nuostabiausią Žemaitijoje ežerą. Nežinau, jeigu taip trūkumų kažkokių tai, čia galėtų labai gilintis, bet kažkokių per daug nėra. (A2)
		Galimybė pristatyti gausų etnokultūrinį paveldą. (A3)
		Pagrindinis privalumas lyginant su kitais nacionaliniais parkais, be abejo yra tai, kad esame įtraukti į UNESCO pasaulio paveldo sąrašą, todėl teritorija turi ypatingą patrauklumą. Na o trūkumas galbūt tas, kad iki šiol neturėjome Gamtos mokyklos, sezoniškumas. (A4)
	Įgyvendinta geroji Lietuvos ir užsienio praktika	Negalėčiau įvardinti nei vieno pavyzdžio apie tiesiogiai įgyvendintus gerosios praktikos pavyzdžius. Mūsų parke įsteigta gamtos mokykla yra tik viena iš kelių visoje Lietuvoje saugomose teritorijose įsteigtų gamtos mokyklų. Šis pavyzdys buvo nusižiūrėtas nuo kitų šalių. (A1)
		Atsižvelgiam, žiūrim, nagrinėjam ir stengiamės kažką, netgi ne nukopijuoti, o pagerinti. Jeigu taip, labai jau nekopijuojam, tų idėjų pasigaudom. Taip mes žiūrim į didesnę patirtį turinčius „kolegas“. (A2)
		Lietuvos mastu yra plėtojamas Gamtos mokyklų tinklas, konsultuotasi su kitais parkais, kaip „įveiklinti“ Gamtos mokyklą ir pan. Užsienio parkų gerąja patirtimi remiamasi rengiant metodinę medžiagą ar įrengiant lankytojų centro ekspoziciją, siekiant sudominti ir pritraukti lankytojus (A3)
		Nepateikė atsakymo (A4)

Manoma, kad edukacinis turizmas ateityje populiarės, o parkai galės daugiau dėmesio skirti gamtos gidams, gamtiniam pažintiniam ugdymui, gamtos mokykloms. Tarp rekomendacijų buvo paminėtas bendradarbiavimas su mokyklomis, produktų viešinimas, mokymų vedimas edukacijų specialistams. Parkų atstovai įžvelgė saugomų teritorijų privalumus, taip pat paminėjo, jog semiasi patirties iš savo „kolegų“. Vienas iš tokių pavyzdžių buvo gamtos mokyklos.

Tačiau nepaisant teigiamų atsiliepimų taip pat svarbu įsigilinti ir į neigiamus aspektus. Kai kurie respondentai pastebėjo, ,jog ne visi nacionalinių parkų darbuotojai yra motyvuoti darbui, jiems trūksta kompetencijų, todėl mokymai šioje srityje būtų naudingi. Lankytojų centrai sulaukia klientų, tačiau retai pasidalina jais su gamtos gidais. Turima infrastruktūra nėra operatyviai tvarkoma, todėl prarandami klientai. Nacionaliniai parkai Lietuvoje turi potencialo teikti edukacinius produktus, tačiau jis nėra pakankamai išnaudotas atsižvelgiant į tobulintinas sritis.

3.4.2. Susidomėjimas edukacinio turizmo produktais

Nagrinėjant Lietuvos nacionalinių parkų edukacinio turizmo plėtros galimybes svarbu atkreipti dėmesį į žmonių susidomėjimą šia turizmo rūšimi. Tai vienas esminių kriterijų nulemiančių sėkmingą edukacinio turizmo gyvavimą saugomoje teritorijoje. Nesant pakankamai susidomėjimui būtina atkreipti dėmesį kokie yra klientų poreikiai, juos patenkinus galimai būtų galima sulaukti didesnio susidomėjimo. Žmones taip pat domina naujovės ir tendencijos todėl jų panaudojimas gali būti efektyvus būdas sudominti tam tikrą grupę potencialių klientų.

Vienu iš bendru klausimų (2 klausimas) respondentai išsakė savo nuomonę apie susidomėjimą edukacinio turizmo produktais pagal turistų skaičių (žr. 11 lent.). Daugumos nuomone susidomėjimas yra. Lankytojai domisi edukacijomis, susidomėjimas didėja. Dažniausiai tai būna moksleiviai, aktyviausiai pasireiškia vasaros laikotarpiu, pasitaiko pavienių turistų, šeimų. Vienas gamtos gidų pastebėjo jog nacionaliniame parke, kuriame jis dirba susidomėjimas sumažėjo, tačiau manoma, kad tai pandemijos pasekmės. ŽNP atstovas atsakė, jog susidomėjimo pagrinde sulaukia tik iš mokyklų.

11 lentelė. Susidomėjimas edukacinio turizmo produktais nacionaliniuose parkuose

Kategorija	Subkategorija	Įrodantis teiginys
Susidomėjimas ETP (pagal turistų skaičių).	Nedidelis susidomėjimas.	Kol kas menkai, bet manau tai ne NP problema, o laiko stokos, pandemijos pasekmės ir manau šį situaciją tik geryn bus ateityje (G1).
		Tai susidomėjimas yra iš mokyklų „pagrindinai“, iš pavienių tarkim vaikų kažkokių susidariusių grupių nebūna. Tai realiai, susidomėjimas yra pagrinde mokyklų (A2).
	Susidomėjimas yra.	Susidomėjimas yra - šiais metais 2000 turistų. Galbūt būtų didesnis, jei būtų perleidžiami lankytojai ir gamtos gidams. Nesidalinama turistais. Dabartiniais duomenimis lankytojų centras sulaukia apie 20 000 turistų (G2).

lentelės tęsinys kitame puslapyje

lentelės tęsinys

Kategorija	Subkategorija	Įrodantis teiginys
Susidomėjimas ETP (pagal turistų skaičių).	Susidomėjimas yra.	Lankytojai domisi ir gausiai dalyvauja (L1).
		Sulaukiame lankytojų susidomėjimo. Į lankytojų centrą atvyksta moksleivių grupės, būna ir pavienių turistų, bet mažiau (L2).
		Susidomėjimas didėja (A3).
		Susidomėjimas edukaciniais produktais Kuršių nerijos nacionaliniame parke ypač pastebimas vasaros sezono metu, kai į parką poilsiauti atvyksta šeimos su vaikais. Šaltojo sezono metu edukaciniais produktais didžiąja dalimi domisi mokyklos ir darželiai (A4).
		– įvairios edukacinės programos tapo itin populiarios ir paklausios (A1).

Apibendrinant galima teigti, jog susidomėjimo stoka pastebima iš pavienių asmenų, šeimų, suaugusiųjų, tačiau respondentai atsižvelgdami į turistų skaičius teigia jog susidomėjimas yra. Dažniausi edukacijų klientai – moksleiviai. Didesnis dėmesys kitoms lankytojų grupėms edukacijų atžvilgiu galimai padidintų pandemijos laikotarpiu sumažėjusi lankytojų skaičių. Mažesnis susidomėjimas edukacijomis tam tikrose saugomose teritorijose gali būti susijęs būtent su to nacionalinio parko edukacinių produktų prieinamumu, pateikimu, todėl būtina atsižvelgti ir šiuos aspektus analizuojant susidomėjimą pagal turistų skaičių.

3.4.3. Edukacinio turizmo produktas

Interviu dalyviams buvo pateikti klausimai susiję su edukaciniu produktu siekiant jį detaliau išnagrinėti. Pirmasis tokio pobūdžio klausimas visiems apklaustiesiems buvo susijęs su edukacinio produkto nauda (žr. 12 lent.). Dauguma apklaustųjų teigė, kad edukacinis produktas teikia pažintinę naudą. Lankytojai turi galimybę susipažinti su nacionalinio parko gamtos ir kultūros vertybėmis, krašto kraštovaizdžiu, palikimu, papročiais, tradicijomis. Vykdomas gamtamokslinis, aplinkosauginis švietimas, suteikiamos istorines ar gamtines žinias. Taip pat išryškėjo ir kita nuomonė, kuria remiantis edukacinis produktas tai priemonė žmonėms atstatyti sąsają su gamta, gerinti gyvenimo kokybę, turiningai praleisti laisvalaikį, pažintinį edukacijų aspektą suvokiant tik kaip pridėtinę vertę.

Gamtos gidai tiesiogiai dirba su edukaciniais produktais bei galimai įžvelgia jų privalumus ir trūkumus. Todėl buvo įdomu sužinoti būtent gidų nuomonę apie edukacinio produkto kokybę, pasiūlą ir perspektyvas (žr. 13 lent.). Tačiau vienas iš gidų (KNNP) susilaikė nuo atsakymo argumentuodamas, jog tai sunku

vertinti. Kito gido nuomone (DNP), kai kurių edukacijų būtų galima atsisakyti, o edukacinio turizmo darbuotojų kompetencijų tobulinimas prisidėtų prie edukacijų tobulinimo.

12 lentelė. Edukacinio turizmo produkto nauda

Kategorija	Subkategorija	Įrodantis teiginys
Edukacinio turizmo produktas	ET produktų nauda – gerina gyvenimo kokybę / turiningas laisvalaikis ar prasminga pramoga	Gerina gyvenimo kokybę, teikia naujų patirčių bei atstato sąsają su gamta, kas labai svarbu (G1).
		Galbūt ir susidaro toks įspūdis, kad įvairios edukacijos ir panašios paslaugos yra švietimo ar ugdymo dalis, tačiau iš tikrųjų visų pirma jų paskirtis yra turiningas laisvalaikis ar prasminga pramoga. Edukacinis aspektas yra daugiau kaip pridėtinė paslaugos vertė (A1).
	ET produktų nauda – pažintinis aspektas	Lankytojai daugiau sužino apie nacionalinių parkų gamtines ir kultūrines vertybes. Kas ir kodėl saugojama nacionaliniuose parkuose (L1).
		Susipažįstama su saugomų teritorijų gamta, kultūros vertybėmis. Žmonės turi galimybę iš naujo pažinti skirtingus Lietuvos kraštus (L2).
		Didelę naudą. Susipažįstama su tam tikro krašto kraštovaizdžiu, palikimu, gamtos ir kultūros vertybėmis (G2).
		Tai vat, lavinamieji grynai, kažkokie, akiračiui plečiamieji, pažintiniai. Tai ta pati nauda yra nemaža iš tikrųjų (A2).
		Suteikia žinių apie gamtą, papročius ir tradicijas (A3).
		suteikiamos netik istorinės ar gamtinės žinios, bet kartu ugdomas kritinis ir analitinis mąstymas, vykdomas aplinkosauginis švietimas, padedama suvokti tvarumo ir gamtos išsaugojimo ateinančioms kartoms reikšmė (A4).

Svarbu paminėti, jog minėti gidai kiekvienas atstovauja savo nacionalinį parką (DNP ir KNNP), tačiau nuomonė apie ANP ir ŽNP edukacinių produktų kokybę, pasiūlą ir perspektyvas taip pat lieka neaiški ir reikalauja platesnio tyrimo, jog būtų galima daryti išvadas.

13 lentelė. Edukacinio turizmo kokybė, pasiūla, perspektyvos

Kategorija	Subkategorija	Įrodantis teiginys
Edukacinio turizmo produktas	EP kokybė, pasiūla ir perspektyvos	Labai sudėtinga būtu vertinti, tai susilaikysiu nuo atsakymo (G1).
		Kai kurių edukacijų būtų galima atsisakyti. Darbuotojų kompetencijų tobulinimas prisidėtų prie pačių edukacijų tobulinimo ir didesnio patrauklumo klientams (G2).

Edukacinio produkto turinys galimai lemia lankytojų vienų ar kitų edukacijų pasirinkimą. Nacionalinių parkų atstovams buvo užduotas klausimas kaip yra pasirenkamas edukacijų turinys iš kurio sukuriamas naujas produktas bei kokios TOP 3 edukacijos yra populiariausios jų atstovaujame parke (žr. 14 lent.). Pateikti atsakymai teigia, jog renkantis edukacijų turinį atkreipiamas dėmesys į išskirtinę parko vertę, gamtinius, kultūrinius dalykus, kraštovaizdį, tradicijas, saugomas vertybes, parko specifiką. Taigi kiekviena edukacija siekiama parodyti kuo parkas yra unikalus, parodant didžiausias vertybes.

14 lentelė. Edukacinio turizmo produkto turinys, TOP 3 produktai nacionaliniuose parkuose

Kategorija	Subkategorija	Įrodantis teiginys
Edukacinio turizmo produktas	ETP turinio pasirinkimas	Nacionaliniai parkai, turi tam tikrą išskirtinę vertę, su kuria ir siejama edukacinių produktų turinys ir tematika (A1).
		Pasirenkama atsižvelgiant į šiai vietai būdingus, tuos visus, net tik objektus, bet ir tarkim gamtinius, kultūrinius tuos visus dalykus, kraštovaizdį. Tai va taip ir kuriam. Jeigu pasirenkam gamtinį, tai ir žiūrim kas būtent čia yra svarbiausia (A2)
		Pagal vietos tradicijas ir gamtinę aplinką (A3).
		Derinamas prie vietos specifikos ir prie parke saugomų vertybių propagavimo (A4)
	TOP 3 edukaciniai produktai Jūsų nacionaliniame parke	1. Edukacinė programa „Pažink bites saldžiai“ 2. Edukacinė programa „Bitininkauti smagu“ (kultūros paso finansavimas) 3. Edukacinė programa „Iš kur, iš kur tos spalvos“ 1–4 klasių mokiniams 4. Edukacinė programa „Paukštis Rytų Aukštaitijos tautosakoje ir folklore“ 1–4 klasių mokiniams (A1).
		„Pažink Lietuvos nacionalinį parką žaisdamas“ yra tokia bendra edukacija apie gamtą, gyvūniją, augaliją, apie visą parką. Apie medžių pažinimą yra iš tikrųjų labai populiari. Žvakių liejimas – kitokios formos edukacija apie žvakes kaip ten kas atsiranda. 4 vietoj būtų Užgavėnės. (A2)
		Žvakių liejimas, ugnies skėlimas titnago pagalba, gamtos pamokos (A3).
		Tai yra gamtinės ir kultūrinės edukacijos vaikams bei suaugusiems, gamtiniai žygiai ir ekskursijos po KNNP bei ekskursijos su vietiniu, atskleidžiančios vietos istorinį bei kultūrinį koloritą (A4).

Tai atsispindi ir populiariausiose parkų edukacijose. ANP parkas orientuotas į bitininkystės populiarinimą. Čia galima rasti daug edukacijų susijusių su bitininkystę, kurių populiariausios: „Pažink bites saldžiai“; „Bitininkauti smagu“ (kultūros paso finansavimas); „Iš kur, iš kur tos spalvos“ 1–4 klasių mokiniams. ŽNP populiariausi užsiėmimai: „Pažink Lietuvos nacionalinį parką žaisdamas“ - apie gamtą, gyvūniją, augaliją bei visą parką; apie medžių pažinimą; žvakių liejimą. Pirmoji ŽNP edukacija taip pat

padeda susipažinti su parko vertybėmis. Edukaciją apie medžių pažinimą – atlieka gamtinio švietimo funkcija, o edukacija apie žvakių liejimą galima priskirti ir prie gamtinio ir prie kultūrinio švietimo. DNP populiariausios edukacijos lankytojų tarpe taip pat apima žvakių liejimą bei ugnies skėlimą titnago pagalba, gamtos pamokas. KNNP atstovas neįvardijo konkrečių edukacijų, tačiau paminėjo, jog tai gamtinės ir kultūrinės edukacijos, gamtiniai žygiai ir ekskursijos padedančios susipažinti su parko gamtos ir kultūros vertybėmis ir pačios saugomos teritorijos išskirtinumu.

Edukacinio produkto apžvalga leidžia daryti išvadą, jog jo pagrindinė paskirtis supažindinti lankytojus su nacionaliniu parku ir suteikti žinių edukacijų metu nagrinėjamomis temomis. Taip pat edukacijos gali pasitarnauti ir kaip laisvalaikio praleidimo, žmogaus ryšio su gamta atkūrimo priemonė. Paltus šio produkto funkcionalumas leidžia pritaikyti šį produktą tiek pažintiniam, tiek laisvalaikio turistui. Platus šio produkto funkcionalumas leidžia pritaikyti šį produktą tiek pažintiniam, tiek laisvalaikio turistui. Gamtos gidai neišsakė išsamios nuomonės apie edukacinio turizmo produkto kokybę, pasiūlą ir perspektyvas.

Tačiau vienas gidų pastebėjo, jog pašalinus perteklinių edukacijų skaičių, būtų galima daugiau dėmesio skirti likusioms edukacijoms jas išgryninant. Susirūpinta ir nacionalinio parko darbuotojų kompetencijos kėlimu, kas leistų tobulinti edukacijas. Ši nuomonė tėra subjektyvi, todėl siekiant išsamesnės informacijos reikėtų atlikti platesnio mąsto tyrimą. Edukacinio turizmo produkto turinys dažnai atspindi nacionalinio parko unikalumą ir išskirtinumą lyginant su kitomis šalies saugomomis teritorijomis. Šią tendenciją galima pastebėti ir tarp populiariausių nacionalinio parko edukacijų. Lankytojų tarpe taip pat populiarios ir edukacijos prisidedančios prie moksleivių ugdymo gamtos pamokų metu.

3.4.4. Edukacinio turizmo produktų pasiūla suaugusiems nacionaliniuose parkuose

Nacionaliniai parkai dažnai siūlo gausų spektrą edukacijų moksleiviams, kaip pagrindiniams edukacijų vartotojams. Tačiau daug mažiau dėmesio skiriama suaugusiųjų edukacijoms. Suaugusieji tai potenciali lankytojų grupė, kurią būtų galima sudominti gamtamoksliniu švietimu ar supažindinti su parko vertybėmis. Tai gali būti įvairaus amžiaus suaugusieji, tačiau tikėtina, jog atsižvelgus būtent į šios lankytojų grupės poreikius edukacijų klausimu, būtų galima sulaukti nemažai pensijinio amžiaus žmonių, kurie propaguoja mokymosi visą gyvenimą idėja. Prie galimo populiarumo suaugusiųjų tarpe galimai prisidėtų ir visuomenėje plintančios gamtosauginės idėjos. Siekiant išsiaiškinti esamą situaciją parkuose, interviu dalyviams buvo užduotas klausimas ar jų nuomone Lietuvos nacionaliniuose parkuose trūksta edukacijų suaugusiems. Gauti atsakymai pateikti lentelėje (žr. 15 lent.). Didžioji dalis apklaustųjų mano, jog edukacijų

nacionaliniuose parkuose pakanka. Tam pritarė vienas gamtos gidų, saugomų teritorijų lankytojų centro atstovai bei Žemaitijos ir Aukštaitijos nacionalinių parkų atstovai.

15 lentelė. Edukacinio turizmo produktų pasiūla

Kategorija	Subkategorija	Įrodantis teiginys
ETP pasiūla suaugusiems nacionaliniuose parkuose	ETP pakanka	DNP paslaugų paketas neblogas. Iš saugomų teritorijų populiarinimo trūksta. (G2)
		Pakankamai. (L1)
		Manau, kad nacionaliniu parkų siūlomų edukacijų suaugusiems pakanka. (L2)
		Manau, kad edukacijų suaugusiems netrūksta. (A1)
		Jeigu sugalvojus kažką tokio įdomesnio, gal ir pritrauktume tų suaugusių, bet mano manymu netrūksta. (A2)
		Iš dalies. Tačiau visgi edukacinis formatas labiau tinka jaunesnei auditorijai – t.y. vaikams ir paaugliams, o suaugę mieliau renkasi žygius arba ekskursijas. (A4)
	ETP nepakanka	Manau, kad galėtų būti ir geriau. Mano patirtis ir Aliaskoje ir net Vengrijoje rodo, kad ten žymiai geriau susitvarko ir teikia daug daugiau ir įdomesnių edukacijų savo svečiams. (G1)
	Neturi nuomonės	Atsakymas nebuvo pateiktas. (A3)

Žemaitijos nacionalinio parko atstovas taip pat pasisakė, kad būtų galima sugalvoti įdomesnių edukacijų, kurios pritrauktų daugiau susidomėjusių suaugusiųjų. Tačiau atsirado ir priešingų nuomonių – jog edukacijų suaugusiems nepakanka. Kuršių Nerijos nacionalinio parko atstovas teigė, jog parke siūlomos edukacijos orientuotos į jaunimą, nepaliekant didelio pasirinkimo vyresnio amžiaus žmonėms, todėl manoma, jos edukacijų pakanka tik iš dalies.

Dar vienas prieštaringas atsakymas buvo sulauktas iš kito gamtos gido. Įdomu, tai jog šis gidas yra užsienietis dirbantis Lietuvoje ir per savo darbo patirtį turėjo galimybę pabuvoti ir kitų šalių nacionaliniuose parkuose, juose dirbti. Pasak jo Lietuvos nacionaliniams parkams dar yra kur tobulėti kalbant apie edukacijų pasiūlą, kaip pavyzdžius jis pateikė savo patirtį Aliaskoje ir Vengrijoje, kur siūloma daug daugiau ir įvairesnių edukacijų.

Atsižvelgiant į užsienio rinką, tai rodo ir Austrijos nacionalinių parkų pavyzdžiai su daug platesne pasiūla suaugusiems. Nors nacionalinių parkų skaičius Austrijoje sąlyginai didesnis (7) nei Lietuvoje, tačiau dauguma edukacijų vedamos nuotoliniu būdu seminarų ar mokymų pavidalu. Vyksta klimato kaitos, gamtos pažinimo, biologinės įvairovės nacionaliniuose parkuose seminarai, edukatorių bei žvaigždžių pažinimo mokymai, o tai galima pritaikyti ir Lietuvos rinkai. Taip pat vykdomos edukacijos ir natūralioje aplinkoje

apie interaktyvų gamtos pažinimą Donau-Auen nacionaliniame parke, medienos pažinimą Kalkalpen nacionaliniame parke, žuvis ir krabus Thayatal nacionaliniame parke, Alpių buveines bei klimatą Hohe Tauern nacionaliniame parke, gamtos pedagogų mokymai Gesäuse nacionaliniame parkebei daugelis kitų (Nationalparks Austria, 2021, p. 4-24).

Apibendrinat galima teigti, kad turimų edukacijų suaugusiems užtenka, tačiau verta atsižvelgti ir į mažesnę dalį prieštaraujančių pasisakymų, rodančių, kad edukacinis turizmas Lietuvos nacionaliniuose parkuose nėra pakankamai išvystytas. Siekiant gauti išsamius rezultatus šiuo klausimu būtina atlikti detalesnį tyrimą įtraukiant daugiau tyrimo dalyvių. Vienas iš nacionalinio parko atstovų atsakymo į šį klausimą nepateikė.

3.4.5. Vartotojų edukacinio turizmo produktų pasirinkimai

Interviu dalyviu teirautasi kas jų nuomone daro įtaką vartotojų edukacinio turizmo produktų pasirinkimui (žr. 16 lent.). Gauti atsakymai padalinti į 2 subkategorijas, rodančiomis, kad vartotojų edukacijų pasirinkimą veikią pasaulyje įsivyravusi pandemija bei tokie veiksniai kaip informacijos sklaida apie edukacijas, sezoniškumas turizme, edukacinių produktų pateikimas bei jų turinys. Vienas gamtos gidų teigė, jog dauguma žmonių atostogavo Lietuvoje dėl susiklosčiusios pandeminės situacijos, todėl rinkosi ir Lietuvos nacionalinių parkų siūlomus produktus, tarp jų ir edukacinius. Žmones domina nauja, dar nebandyta veikla.

16 lentelė. Įtaka vartotojų edukacinių produktų pasirinkimui

Kategorija	Subkategorija	Įrodantis teiginys
Vartotojų edukacinio turizmo produktų pasirinkimai.	Įtaką daro pandemija.	Labai daug žmonių pasirinko būtent atostogauti Lietuvoje, o ne kur nors kitur. Ir nugalėjo smalsumas, tai todėl ir pasirinko žmonės kas nauja, įdomu ir įtraukia. (G1)
	Įtaką daro informacijos sklaida/ sezoniškumas/ pateikimas/ turinys	Įtaką daro socialinė medija, saugomų teritorijų politika, rinkodara. (G2)
		Kitų lankytojų atsiliepimai, saugomų teritorijų teikiama informacija, edukacijų turinys. (L2)
		O tą tokį labiau apčiuopiamą, tai aišku – rekomendacijos, atsiliepimai. Iš viešinimo pusės – jeigu gerai išviešinam tarkim tam tikrą tą pasirinkimą, tai ir renkasi vartotojas. (A2)
		Sezoniškumas, informacijos sklaida. (A3)

lentelės tęsinys kitame puslapyje

lentelės tęsinys

Kategorija	Subkategorija	Įrodantis teiginys
Vartotojų edukacinio turizmo produktų pasirinkimai.	Įtaką daro informacijos sklaida/ sezoniškumas/ pateikimas/ turinys	Įtaką edukacinių produktų pasirinkimui daro produkto patrauklumas, turinys, pristatymas vartotojams ir, be abejo, sklaida informaciniuose kanaluose. (A3)
		Edukacinis produktas turi būti įdomiai pateiktas, suteikti žinių, veikti emocijas. (L1)
		Didžiausią įtaką pasirinkimui turi unikali tematika. (A1)

Tačiau atsižvelgiant į bendrą situaciją, kuri nulemia vartotojų edukacijų pasirinkimus ne pandeminiu laikotarpiu, daugumos nuomone, tam įtakos turi informacijos sklaida apie edukacijas, socialinė nacionalinių parkų medija, saugomų teritorijų politika, rinkodara. Taip pat rinkdamiesi edukacinius produktus žmonės atkreipia dėmesį į kitų lankytojų atsiliepimus, gautas rekomendacijos. Labai svarbus ir edukacijų pateikimas, jei jis yra patrauklus vartotojui, jį sudomina, įtraukia, didelė tikimybė, kad būtent jį ir pasirinks. Be abejo kiekvienas vartotojas atsižvelgia ir į savo poreikius – ko jie tikisi iš edukacijų susipažinti su nacionalinių parkų gamta ar kultūros vertybėmis bei kam šios edukacijos skirtos pagal lankytojų amžiau grupes.

Nemažiau svarbu paminėti ir sezoniškumą kaip vieną iš veiksnių vartotojų pasirinkimui. Ne viso edukacijos vykdomos visais metų laikai, todėl vartotojai rinkdamiesi taip pat yra apriboti laike. Dažnu atveju didesnis edukacijų pasirinkimas siūlomas vasaros laikotarpiu, nes jas galima vykdyti lauke, taip pat vedamos ekskursijos, žygiai. Žiemos laikotarpiu daugiau dėmesio skiriama kultūrinio tipo edukacijoms ar kitoms edukacijomis, kurios vykdomos uždarose patalpose.

3.4.6. Edukacinio turizmo produktų vartotojai

Vienu iš bendrų interviu klausimu apklaustųjų teirautasi kaip jie charakterizuoja edukacinio turizmo vartotojus. Gauti rezultatai priskirti ETP vartotojų kategorijai, ji padalinta į edukacinio turizmo vartotojų charakteristikos ir kitas subkategorijas (žr. 17 lent.). Gamtos gidų dažniausiai sulaukiami klientai – jaunos šeimos su vaikais. Žmonės atvyksta norėdami grįžti prie gamtos, pailsėti. Taip pat draugų grupės iki 10 asmenų švenčia neformalias šventes. Saugomų teritorijų lankytojų centro atstovai pasisakė, jog edukacinio turizmo paslaugomis dažniausiai pasinaudoja moksleiviai, šeimos, senjorai. Nacionalinių parkų atstovai taip pat pritarė, kad daugiausia sulaukiama moksleivių, šeimų. Kiti edukacinio turizmo vartotojai tai - organizacijų kolektyvai. Edukaciniai užsiėmimai dažnai naudojami siekiant suvienyti bendradarbius bendra

veikla. Nors apklaustieji nedetalizavo turisto su kuriuo tenka dirbti charakteristikos (amžiaus, išsilavinimo ir t.t.), tačiau gauti atsakymai leidžia susidaryti bendrą nuomonę kas yra edukacinio turizmo vartotojai Lietuvoje.

17 lentelė. Edukacinio turizmo produktų vartotojų charakteristika

Kategorija	Subkategorija	Įrodantis teiginys
ETP vartotojai	ETP vartotojų charakteristika	Tai dažniausiai jaunos šeimos su vaikais. Be abejo tai žmonės kurie pasiilgo gamtos gyvendami didmiesčiuose. (G1)
		Šeimos ir draugų grupės, nedidelės iki 10 asmenų. Dažniausiai švenčia gimtadienius, mergvakarius, neformalias šventes. (G2)
		Moksleiviai, šeimos, senjorai – kuriems rūpi gamta. (L1)
		Moksleiviai, šeimos. (L2)
		Didžioji „pyrago“ dalis atitenka moksleiviams. Antra pagal dydį edukacinių produktų vartotojų grupė yra organizacijų kolektyvai. Vis dažniau tokias paslaugas užsako šeimos ar giminaičių grupės, o taip pat draugų grupės. (A1)
		Pažintinis būtų tok pilietis. „Pagrindinai“ vat iki 18 metų. (A2)
		Moksleiviai, senjorai, kolektyvai. (A3)
		pagrinde yra šeimos su vaikais arba paaugliais (A4).

Dar vienas klausimas ta pačia tema buvo užduotas vien tik gamtos gidams, teiraujantis sus kokiomis tipinėmis ET turistų grupėmis jiems tenka dirbti (žr. 18 lent.). Kadangi gamtos gidai taip pat atsekinėjo į aukščiau nagrinėtą klausimą apie ET vartotojų charakteristikas, todėl atsakymai apie tipines turistų grupes pasikartojo. Gamtos gidai dažniausiai dirba su jaunomis šeimos su vaikais nuo 5-14 metų, dažniausiai lietuviais bei individualiomis grupėmis, šeimomis ir senjorais.

Apibendrinant galima teigti, jog sulaukiama įvairių amžiaus grupių vartotojų, tiek jaunų, tiek vyresnio amžiaus. Tačiau bene dažniausiai sulaukiami klientai tai moksleiviai bei šeimos su mažais vaikais. Platesnė ET vartotojo charakteristika lieka nežinoma ir reikalautų platesnio tyrimo.

18 lentelė. Edukacinio turizmo produktų tipinės turistų grupės

Kategorija	Subkategorija	Įrodantis teiginys
ETP vartotojai	Tipinės ET turistų grupės	Jaunos šeimos su vaikais nuo 5-14metų. Dauguma jų dabar Lietuviai. (G1)
		Nuo individualių grupių, šeimų iki senjorų. (G2)

ETP vartotojų grupei taip pat buvo priskirta kategorija vartotojų pasitenkinimo tyrimai nacionaliniuose parkuose. Visiems interviu dalyviams užduotai klausimai: Kokie tyrimai yra atliekami vartotojų

pasitinkinimo lygiui įvertinti? Kaip manote, ar vartotojai yra patenkinti edukacinio turizmo paslaugomis Lietuvos nacionaliniuose parkuose? Gauti atsakymai parodė, jog ne visuose Lietuvos nacionaliniuose parkuose atliekami vartotojų pasitenkinimo tyrimai arba apie juos nėra žinoma (žr. 19 lent.). ANP atstovas teigė, jog kas kas kelerius metus parke atliekamos lankytojų anketinės apklausas ir gauti rezultatai rodo, jog klientai yra patenkinti paslaugomis. Tuo tarpu ŽNP neatlieka oficialių tyrimų pasitenkinimo lygiui įvertinti, tačiau atkreipia dėmesį į emocinį pasitenkinimą. DNP atstovas atsakydamas į klausimą paminėjo svečių knygą, todėl šį atsakymą sunku vertinti. Galima daryti prielaidą, jog tyrimai nėra atliekami, tačiau vartotojai savo atsiliepimus palieka svečių knygoje. KNN parke panašiai kaip ir ŽNP vartotojai savo pasitenkinimą ar nepasitenkinimą išreiškia žodžiu, tačiau jis nėra dokumentuojamas. Anketos atsiliepimams pateikti duodamos tik mokykloms su moksleivių grupėmis.

DNP gamtos gidas teigė jog atsilepimų taip pat sulaukia bendraudamas su klientais, o pasitenkinimo lygį vertina pagal tai, kaip dažnai klientai sugrįžta pakartotinai. Kitas gamtos gidas dirbantis KNNP prisipažino, jog nesidomėjo parke atliekamais tyrimais. Saugomų teritorijų lankytojų centro atstovai taip pat negalėjo pakomentuoti šių klausimų, nes į juos gali atsakyti tik nacionalinių parkų direkcijos. (lentelė 4).

19 lentelė. Vartotojų pasitenkinimo tyrimai nacionaliniuose parkuose

Kategorija	Subkategorija	Įrodantis teiginys
ETP vartotojai	Vartotojų pasitenkinimo tyrimai NP.	Net nesidomėjau tiesiai pasakius. Negaliu atsakyti. (G1)
		Reiktų klausti nacionalinių parkų direkcijų. (L1)
		Tokią informaciją galėtų suteikti nacionalinių parkų direkcijos. Manau, kad vartotojai patenkinti. (L2)
		Daugiausia tai yra perduodami atsiliepimai iš lūpų į lūpas. Jei matai, kad žmonės sugrįžta 2-3 kartus, tai turbūt liko patenkinti. (G2)
		kas kelerius metus darome lankytojų anketines apklausas, kuriose įtraukti ir klausimai apie pasitenkinimą teikiamomis paslaugomis. Iš gaunamų atsakymų esame susidarę įspūdį, kad lankytojai yra dažniausiai patenkinti. (A1)
		Tokių oficialių mes parke neatliekam, bet po kiekvienos ekskursijos ar edukacijos, mes atkreipiam dėmesį į tą tokį emocinį pasitenkinimą. (A2)
		Svečių knyga (A3)
		Vartotojų pasitenkinimo lygį įvertiname pagal jų žodinius atsiliepimus po edukacijų, o mokykloms po edukacijos duodame užpildyti lapus ir nurodyti, kaip vertino vieną ar kitą edukaciją. (A4)

Apžvelgus gautus rezultatus, galima teigti, jog dėmesys vartotojų atsiliepimams nacionaliniuose parkuose nėra pakankamas. Nuoseklūs tyrimai (apklausa) atliekami vos viename nacionaliniame parke. O kitur dažniausiai dominuoja žodiniai atsiliepimai. Nors ir svarbu atkerpti dėmesį į klientų emocinį pasitenkinimą, tačiau tokio tipo atsiliepimai ne visada gali būti užfiksuoti, sudokumentuoti ir į juos atsižvelgta, ypač žvelgiant iš ilgalaikės perspektyvos. Taip pat klientai praranda galimybę pateikti pastabas ar pastebėjimus, kurių nenori išsakyti asmeniškai edukacijų darbuotojams.

3.4.7 Edukacinio turizmo sezoniškumas

Viena iš problemų su kuria susiduria turizmo paslaugų teikėjai daugelyje pasaulio šalių – sezoniškumas. Ne išimtis ir Lietuva. Čia sezoniškumas pasireiškia itin stipriai ir apriboja turizmo vystymąsi tam tikrais metų laikais. Tačiau, jis pražūtingas ne visoms turizmo paslaugoms ir dažniausiai pakenkia poilsiniam turizmui, tuo tarpu pažintinis turizmas gali vykti visus metus be didesnių trukdžių keičiant paslaugų teikimo formas. Pavyzdžiui nuo ekskursijų lauke į ekskursijas muziejuose. Tačiau svarbu atsižvelgti į turistų poreikius ir juos patenkinti, siekiant sudominti atvykti ir pasinaudoti siūlomomis paslaugomis.

Visiems tyrimo dalyviams buvo pateiktas klausimų siekiant išsiaiškinti kaip sezoniškumas veikia edukacinį turizmą Lietuvoje: Kaip vertinate sezoniškumo įtaką edukaciniam turizmui Lietuvos nacionaliniuose parkuose (pagal turistų skaičių)? Kuriuo laikotarpiu sulaukiate daugiausiai/mažiausiai edukacinio turizmo klientų? Gauti atsakymai vienareikšmiškai rodo, jog apklaustųjų nuomone sezoniškumas edukaciniame turizme egzistuoja (žr. 20 lent.).

Apklaustųjų nuomonės dėl didžiausio/mažiausio lankytojų skaičiaus neženkliai skyrėsi, tačiau vis sutiko, jog daugiausia turistų sulaukiama vasarą. KNNP gamtos gidas teigė, jog mažiausiai turistų sulaukia pavasarį, taip pat žiemą, rudenį. Tuo tarpu DNP gamtos gidas paminėjo, jog turistų ypač sumažėja lapkričio gale, vasarį, kovą. Daugiausia sulaukiama gegužę, birželį, liepą, rugpjūtį. Tuo tarpu lankytojų centro atstovė taip pat pritarė nuomonei, jog vasaros sezonu turistų daugiausia, tačiau kaip vasaros sezoną įvardijo ilgesnį laikotarpį nuo balandžio iki spalio. Mažiausiai – žiemą. ANP lankytojų skaičius taip pat drastiškai sumažėja žiemą išskyrus šventinį laikotarpį, tai galima paaiškinti tuo, jog žmonės švenčia ir dažnai atostogauja. Susidomėjimas edukacinėmis paslaugomis išauga birželį. Mokslo metų pabaigoje, moksleiviai dažnai turi užklasines veiklas, o tam dažnai pasitelkiami edukaciniai užsiėmimai gamtoje ir ne tik. Bendras turistų skaičius aukščiausią tašką pasiekia liepą. Panašiai apie turistų skaičių atsiliepė ir ŽNP atstovas, pridėdamas

tai, jog nemažai turistų atvyksta liepą ir rugpjūtį, o edukaciniai turistai atvyksta birželį, rugsėjį (vaikai grįžta į mokyklas). Dzūkijos nacionaliniame parke daugiausia turistų atvyksta nuo gegužės iki spalio, Lyginant su jau minėtais parkais turistų antplūdžio laikotarpis yra ilgesnis, tačiau Dzūkija garsėja savo miškais ir grybais. Todėl galima teigti, jog galbūt rudenį atvykstantys grybauti žmonės dažnai užsuka pasigrožėti ir nacionaliniu parku. Kada parkas sulaukia mažiausiai lankytojų atsakymas nebuvo pateiktas. KNNP atstovė pastebėjo, jog edukaciniam turizmui sezoniškumas yra jaučiamas kaip ir visam turizmo sektoriui. Daugiausia atvykstančiųjų edukacinio turizmo tikslais į KNNP šiltuoju metu laiku.

20 lentelė. Edukacinio turizmo sezoniškumas

Kategorija	Subkategorija	Įrodantis teiginys
ET sezoniškumas	ET Sezoniškumas egzistuoja	Bet aišku su turistais daugiausiai vasarą, o mažiausiai gal galima sakyti pavasarį, nes žiemą ir rudenį ten daug dar darbo reikia įdėti. (G1)
		Sezoniškumas jaučiasi. Lapkričio gale ir vasarį, kovą sulaukiame mažiausiai turistų – tuo metu ilsimės. Daugiausia būna gegužės, birželio mėnesiais. Dar liepa, rugpjūtis. (G2)
		Daugiausiai lankytojų vasaros sezonu – nuo balandžio iki spalio (L1)
		Daugiausia lankytojų sulaukiama vasaros mėnesiais. Mažiausiai – žiemą. (L2)
		žiemos sezono metu (išskyrus Kalėdinį šventinį laikotarpį) klientų skaičius beveik lygus nuliui. Lankytojų pikas būna liepos mėnesį. Tuo tarpu edukacinių paslaugų pikas būną birželį (mokslo metų pabaiga). (A1)
		Jei pagal turistų skaičių, tai „pagrindinai“ vasaros sezonas. Tai vat birželio pradžia, lapkričio pradžia dažniausiai pasibaigs. Žiemos sezonu labiau būna palei tarkim prieš atitinkamas šventes. Daugiausia liepą – rugpjūtį. Nu gal dar rugsėjį, kai į mokyklas grįžta vaikai. (A2)
		Daugiausiai lankytojų sulaukiame gegužės-spalio mėnesiais. (A3)
		Sezoniškumas edukaciniam turizmui be abejo turi nemažos įtakos. Daugiausia edukacinio turizmo klientų sulaukiame šiltojo sezono metu, kadangi tuo metu moksleiviams būna vasaros atostogos, be to laiką leisti gamtoje yra maloniau šiltuoju metų laiku. (A4)

Apklaustųjų nuomonės dėl didžiausio/mažiausio lankytojų skaičiaus neženkliai skyrėsi, tačiau vis sutiko, jog daugiausia turistų sulaukiama vasarą. KNNP gamtos gidas teigė, jog mažiausiai turistų sulaukia pavasarį, taip pat žiemą, rudenį. Tuo tarpu DNP gamtos gidas paminėjo, jog turistų ypač sumažėja lapkričio gale, vasarį, kovą. Daugiausia sulaukiama gegužę, birželį, liepą, rugpjūtį. Tuo tarpu lankytojų centro atstovė taip pat pritarė nuomonei, jog vasaros sezonu turistų daugiausia, tačiau kaip vasaros sezoną įvardijo ilgesnį laikotarpį nuo balandžio iki spalio. Mažiausiai – žiemą. ANP lankytojų skaičius taip pat drastiškai sumažėja žiemą išskyrus šventinį laikotarpį, tai galima paaiškinti tuo, jog žmonės švenčia ir dažnai atostogauja.

Susidomėjimas edukacinėmis paslaugomis išauga birželį. Mokslo metų pabaigoje, moksleiviai dažnai turi užklasines veiklas, o tam dažnai pasitelkiami edukaciniai užsiėmimai gamtoje ir ne tik. Bendras turistų skaičius aukščiausią tašką pasiekia liepą. Panašiai apie turistų skaičių atsiliepė ir ŽNP atstovas, pridėdamas tai, jog nemažai turistų atvyksta liepą ir rugpjūtį, o edukaciniai turistai atvyksta birželį, rugsėjį (vaikai grįžta į mokyklas). Dzūkijos nacionaliniame parke daugiausia turistų atvyksta nuo gegužės iki spalio, Lyginant su jau minėtais parkais turistų antplūdžio laikotarpis yra ilgesnis, tačiau Dzūkija garsėja savo miškais ir grybais. Todėl galima teigti, jog galbūt rudenį atvykstantys grybauti žmonės dažnai užsuka pasigrožėti ir nacionaliniu parku. Kada parkas sulaukia mažiausiai lankytojų atsakymas nebuvo pateiktas. KNNP atstovė pastebėjo, jog edukaciniam turizmui sezoniškumas yra jaučiamas kaip ir visam turizmo sektoriui. Daugiausia atvykstančiųjų edukacinio turizmo tikslais į KNNP šiltuoju metu laiku.

Apibendrinant galima teigti, jog sezoniškumas edukaciniame turizme Lietuvoje egzistuoja. Nepriklausomai nuo vietovės, daugiausia turistų sulaukiama vasarą kuomet dauguma žmonių atostogauja. Taip pat gegužės mėnesį. Edukacinių turistų padaugėja birželį, moksleiviai atvyksta dėk užklasinių veiklų, taip pat rudenį. Tai patvirtina faktą, jog pagrindiniai edukacinio turizmo vartotojai moksleiviai. Tuo tarpu mažiausiai atvykstančiųjų lapkritį, bei žiemą išskyrus šventinį laikotarpį. Atlikta edukacinio programų analizė rodo, jog gamtos edukacijas vasarą, dažnai pakeičia kultūrinės edukacijos žiemą, kuriomis ir naudojasi atvykstantys tarp šventiniu laikotarpiu.

3.4.8. Pandemijos įtaka edukaciniam turizmui

Vienas iš veiksnių turėjusių didelės įtakos turizmui pasaulyje 2020 – 2021 metais pasaulį užklupusi COVID19 pandemija. Dėl pandemijos sukeltų padarinių žmonėms buvo apribotas judėjimas tarp šalių, miestų ar net skirta izoliacija. Dėl prarastos galimybės keliauti pasaulyje žmonės rinkosi vietinį turizmą, todėl nagrinėjant edukacinio turizmo plėtros galimybes Lietuvoje nacionaliniame parke svarbu atsižvelgti kokį poveikį pandemija turėjo šiai turizmo rūšiai mūsų šalyje. Interviu dalyviams buvo pateiktas klausimas: Kaip pasireiškė pandemija edukacinio turizmo kontekste nacionaliniuose parkuose? Atsakiusiųjų nuomonės išsiskyrė į teigiamą ir neigiamą pandemijos įtaką edukaciniam turizmui (žr. 21 lent.).

Tačiau dauguma įžvelgė tik neigiamą COVID19 poveikį edukaciniam turizmui Lietuvoje. Tarp neigiamų aspektų minėjo sąstingį, darbo sumažėjimą, turistų skaičiaus kritimą (gamtos gidas, lankytojų centro atstovai).

ŽNP ir DNP parkų atstovai taip pat teigė jog sumažėjo turistų. ŽNP statistikos duomenimis lankytojų pernai buvo 2000 mažiau nei šiemet. Tačiau ANP nacionalinis parkas didelių pokyčių turistų srautuose nepastebėjo, tačiau sumažėjo užsisakančiųjų paslaugas uždarose patalpose (pvz. muziejuose), tai ne abejotinai lėmė pandemijos baimė visuomenėje.

21 lentelė. Pandemijos įtaka edukaciniam turizmui

Kategorija	Subkategorija	Įrodantis teiginys
Pandemijos įtaka edukaciniam turizmui	Neigiama įtaka ET	Kaip ir visur buvo sąstingis, darbo sumažėjo, bet dabar pradeda atsigauti ir nacionaliniai parkai. (G2).
		Neigiamai. (L1).
		Pandemija turėjo įtakos. Pastebimai sumažėjo turistų skaičius. (L2).
		Nors bendras lankytojų skaičius Aukštaitijos NP labai nepakito (labai tikėtina, kad net padidėjo), bet sumažėjo užsukančių į uždarose patalpose esančias ekspozicijas ar muziejus, užsisakančių vienokias ar kitokias paslaugas. (A1)
		Pasireiškė. pasižiūrėjus į statistiką, tai tarkim praeitais metais buvo netgi apie 2000 lankytojų mažiau negu šiais metais. Čia palyginimui. Jei žiūrint į šiuos metus, tai buvo apie 4500 tūkst. lankytojų, tarkim pernai buvo 2700. Kas liečia edukacijas, tai „pagrindinai“ lietuviai ir yra. Nėra užsieniečių. (A2)
		Sumažėjo lankytojų skaičius. (A3).
	Teigiama įtaka ET	Tikrai pozityviai vietiniam turistui, ir aišku praradom užsienio rinką. (G1).
		Pagrindinė naujovė, kurią įnešė pandemija edukacinio turizmo kontekste, buvo nuotolinių edukacijų atsiradimas ir pristatymas auditorijai, kuris sulaukė nemažo susidomėjimo. Taip išaugo prieinamumas ir pasiekiamumas, t.y. edukacijos tapo labiau pasiekiamos visai Lietuvai, t.y. mažoms mokykloms regionuose. (A4).

Tarp apklaustųjų išryškėjo ir teigiama nuomonė pandemijos atžvilgiu. KNNP gamtos gidas teigė, jog padaugėjo vietinių turistų, nors ir buvo prarasta užsienio rinka. Tai partvirtina faktą, jog pandemijos laikotarpiu žmonės rinkosi vietines turizmo paslaugas. KNNP parko atstovas taip pat įžvelgė teigiamų aspektų. Pandemijos metu KNNP pradėtos teigti nuotolinės edukacijos, kurios sulaukė didelio susidomėjimo bei padarė jas prieinamas net ir tolimiausiems Lietuvos kampeliams. Tai ypač pagelbėjo rajonų mokykloms, kurių moksleiviai ne visada gali atvykti į edukacijas dėl lėšų stygiaus.

Apibendrinant galima teigti, jog nors pandemija daugumai reiškė turistų sumažėjimą ir sąstingį, tačiau prisitaikymas prie esamos situacijos ir naujų paslaugų pasiūla klientui gali atnešti teigiamą poveikį. Įdomu tai jog tik vienas nacionalinis parkas Lietuvoje teigiamai atsilipė apie pandemijos poveikį

edukaciniam turizmui Lietuvoje. Dėl naujų paslaugų teikimo ir prisitaikymo pandemijos sąlygomis galimai išaugo ir vietinių turistų skaičius, kuris kompensavo prarastą užsienio rinką. Todėl kiti Lietuvos nacionaliniai parkai gali pasinaudoti puikiu KNNP pavyzdžiu kaip galima susidoroti su pandemijos neigiamomis pasekmėmis.

IŠVADOS

1. Mokslinės literatūros analizė parodė jog edukacinio turizmo sąvoka gana nauja ir ne visada aiškiai apibrėžta. Ji dažnai siejama su edukacinėmis ekskursijomis kaip vienu iš edukacinio turizmo produktų. Edukacinis turizmas apibrėžiamas kaip organizuota veikla apimanti teorinius ir praktinius mokymus neformalioje aplinkoje, siekiant įgyvendinti užsibrėžtus tikslus. Pagrindinis šios turizmo rūšies tikslas – švietimas, o parduodamas produktas – žinios. Edukacinis turizmas pasižymi savo pritaikomumu kombinuojant jį su kitomis turizmo paslaugomis, paslaugas teikiant įvairaus amžiaus lankytojams ir taip propaguojant mokymosi visą gyvenimą idėją.
2. Išanalizavus nacionalinių parkų galimybes teikti edukacines paslaugas paaiškėjo, jog parkai turi tinkamą infrastruktūrą edukacinei veiklai vykdyti, tačiau ji ne visada yra operatyviai tvarkoma, trūksta priežiūros. Taip pat plačias perspektyvas edukacijų plėtrai suteikia įsitraukimas į gamtos gidų tinklą. Prie galimybių teikti edukacines paslaugas prisideda ir edukacinio turizmo pritaikomumas įvairiais metų laikais mažinant jaučiamą sezoniškumą. Daugiausia lankytojų sulaukiama vasaros sezonu, mažiau žiemos laikotarpiu. Tačiau įvairesnė edukacijų pasiūla galimai padėtų jį sumažinti.
3. Nacionalinių parkų edukacinių produktų analizės rezultatai leidžia daryti išvadą, jog šios saugomos teritorijos daugiausia siūlo edukacijų moksleiviams, tuo tarpu pasiūlos dalis suaugusiems dažnai susideda iš kultūrinių edukacijų, neišnaudojant gamtinių edukacijų potencialo. Atsižvelgiant į lankomų objektų skaičių ir turimą edukacijų pasiūla didžiausią potencialą plėtoti edukacijas turi Kuršių nerijos nacionalinis parkas. Žemaitijos nacionaliniame parke labai plati kultūrinių edukacijų pasiūla, taip pat šis parkas neturi gamtos mokyklos. Tuo tarpu Aukštaitijos ir Dzūkijos nacionaliniai parkai labiau orientuojasi į gamtines edukacijas moksleivių poreikiams patenkinti.
4. Lietuvos nacionaliniai parkai turi galimybes teikti edukacinio turizmo produktus ir juos plėtoti. Interviu dalyvių nuomone edukacinis turizmas ateityje populiarės pasaulyje sklindant ekologinėms idėjoms. Susidomėjimas šio tipo paslaugomis pastebimas, tačiau didžiausia dalis lankytojų sudaro moksleiviai, šeimos su vaikais. Be jų edukacijomis taip pat domisi senjorai, bendradarbių kolektyvai. Daugumos nuomone pandemija neigiamai paveikė edukacinio turizmo vystymąsi. Nacionaliniuose parkuose pastebėta ir trūkumų, kuriuos būtina šalinti siekiant efektyvios edukacinio turizmo veiklos: darbuotojų kompetencijų, motyvacijos darbui trūkumas, informacijos sklaidos trūkumas apie siūlomas paslaugas, perteklinė kultūrinių edukacijų pasiūla, nepakankamas dėmesys esamos infrastruktūros priežiūrai, jaučiamas sezoniškumas, neatliekami tyrimai vartotojų pasitenkinimui įvertinti.

REKOMENDACIJOS

1. Siekiant plėtoti edukacinius produktus Lietuvos nacionaliniuose parkuose nacionalinių parkų direkcijoms (edukacijų atstovams) siūloma plėtoti gamtinių edukacijų pasiūlą suaugusiems pasitelkiant seminarus apie nacionalinio parko biologinę įvairovę, gamtos pažinimą naktį bei jos pokyčius šiuolaikiniame pasaulyje, klimato kaitos problemas; medienos pažinimo, interaktyvius gamtos pažinimo mokymus, žygius bei ekskursijas suaugusiems. Taip pat siūloma rengti žvaigždžių stebėjimo naktis, mokymus skirtus visoms amžiaus grupėms. Esamas moksleivių edukacijas sunku adaptuoti prie suaugusiųjų poreikių, o jau minėtos veiklos prisidėtų prie mokymosi visą gyvenimą idėjos bei ekologinio turizmo propagavimo. Prieš įgyvendinat nurodytas edukacijas siūloma atlikti tyrimą suaugusiųjų paklausos įvertinimui. Edukacijas įgyvendinti padėtų bendradarbiavimas su astronomijos mėgėjų klubu „Arcturus“, Molėtų observatorija, bei kitomis organizacijomis bei dalyvavimas projektinėje veikloje siekiant finansavimo.
2. Nacionalinių parkų direkcijoms rekomenduojama periodiškai atlikti tyrimus vartotojų pasitenkinimui įvertinti. Tyrimai galėtų būti atliekami kas metus pateikiant anketas siekiant įvertinti progresą. Taip pat siūloma vartotojams suteikti galimybę atsiliepimus apie edukacijas ar su jomis susijusią veiklą palikti parke naudojantis išmaniosiomis technologijomis (programinė įranga, apklausos programėlės). Toks būdas leistų nepasimesti informacijai, o lankytojams išsakyti pastebėjimus. Prie tyrimų atlikimo galėtų prisidėti ir universitetų bei kolegijų studentai rašantys bakalauro / magistro darbus taip užtikrindami aukštųjų mokyklų bendradarbiavimą su nacionaliniais parkai. Reikiamai infrastruktūrai (išmaniosioms technologijoms) įsigyti padėtų aktyvesnis dalyvavimas projektinėje veikloje.
3. Nacionalinių parkų direkcijoms vertėtų tobulinti paslaugų viešinimą. Rekomenduojama periodiškai pasirūpinti informacijos atnaujinimu ir papildymu. Didesnis informacijos pasiekiamumas ir pereinamumas vartotojams skatintu atvykti naujus lankytojus. Informaciją siūloma platinti ne tik nacionalinių parkų svetainėse, bet ir talpinti socialiniuose tinkluose, apie edukacines naujienas pranešti švietimo įstaigoms el. paštu išsiunčiant naujienlaiškį, teikti skrajutes apgyvendinimo įstaigoms, turizmo informacijos centrams, platinti informaciją tarp bendruomenės draugijų, organizacijų su potencialiais klientais (senjorų, jogos mylėtojų klubų ir t.t.). Didesnį žinomumą skatintų bendradarbiavimas su nevyriausybinėmis turizmo organizacijomis.
4. Svarbu atkreipti dėmesį į nacionalinių parkų edukacijų darbuotojų kvalifikacijos kėlimą. Nuoseklūs mokymai padėtų ne tik greičiau įsisavinti reikiamą medžiagą, bet ir tinkamai pasiruošti laukiantiems iššūkiams darbe, skatintu tobulėti bei didintu motyvaciją darbui. Kaip parodė interviu dalyvių atsakymai

dabartiniai mokymai nėra efektyvūs todėl būtina peržvelgti programą ir ją tobulinti į šią veiklą įtraukiant ir saugomų teritorijų tarnybą. Taip pat rekomenduojama bendradarbiauti su universitetais ir kolegijomis rengiant nacionalinių parkų darbuotojų mokymus bei mainais leidžiant studentams atlikti praktiką šiose saugomose teritorijose.

5. Edukacinio turizmo plėtrai būtina mažinti sezoniškumo įtaką pasitelkiant platesnę edukacijų įvairovę, kurios būtų galima vykdyti ir žiemos laikotarpiu. Tam pasitarnautų nuotolinės edukacijos – seminarai, konferencijos; virtualūs renginiai. Taip pat mokymai, kurie nereikalauja buvimo lauke. Atsisakius kultūrinių edukacijų pertekliaus būtų galima pateikti naujų gamtinių edukacinių produktų, kurie įsilietų į rinką ir išlaikytų pusiausvyrą edukacijų pasiūloje.

Malmigaitė A. (2022). *Edukacinio turizmo produktų plėtros galimybės Lietuvos nacionaliniuose parkuose* (magistro baigiamasis darbas). Vilnius: Mykolo Romerio universitetas.

ANOTACIJA

Magistro baigiamajame darbe išanalizuota edukacinio turizmo situaciją Lietuvos nacionaliniuose parkuose bei įvertintos galimybės teikti edukacinio turizmo produktus šiose saugomose teritorijose. Tam buvo pasitelkta mokslinės literatūros analizė bei kokybinis tyrimas, kurio metu ištirta ekspertų nuomonė. Pirmame skyriuje pateikiama edukacinio turizmo teorija. Aptariami edukacinio turizmo tikslai, produktai, vartotojai, tendencijos. Antrame darbo skyriuje nagrinėjamas edukacinio turizmo potencialas gamtiniuose ištekliuose. Atsižvelgiama į edukacinio turizmo infrastruktūrą, žmogiškuosius išteklius (gamtinį gidą), sezoniškumo įtaką. Trečiame skyriuje pateikiama tyrimo metodika, analizuojami turimi edukacinio turizmo produktai Lietuvos nacionaliniuose parkuose, pateikiami ekspertų interviu atsakymai apie esamą edukacinio turizmo situaciją nacionaliniuose parkuose remiantis turinio analizės metodu. Gauti duomenys analizuojami, pateikiamos išvados ir rekomendacijos numatant tolimesnes edukacinio turizmo plėtros galimybes nacionaliniuose parkuose, siekiant efektyvaus šios turizmo rūšies vystymo.

Raktiniai žodžiai: edukacinio turizmo produktų plėtros galimybės, edukacinio turizmo vystymas, edukacinis turizmas nacionaliniuose parkuose, edukacinio turizmo produktai.

Malmigaitė A. (2022). *Opportunities for the development of educational tourism products in Lithuanian national parks* (master thesis). Vilnius: Mykolas Romeris University.

ANOTATION

The master 's thesis analyzes the situation of educational tourism in Lithuanian national parks and evaluates the possibilities of providing educational tourism products in these protected areas. For this purpose, an analysis of the scientific literature and a qualitative study were used, during which the opinion of experts was examined. The first chapter presents the theory of educational tourism. The goals, products, consumers and tendencies of educational tourism are discussed. The second chapter examines the potential of educational tourism in natural resources. The infrastructure of educational tourism, human resources (natural guide), the influence of seasonality are taken into account. The third chapter presents the research methodology, analyzes the available educational tourism products in Lithuanian national parks, presents the answers of expert interviews about the current situation of educational tourism in national parks based on the content analysis method. The obtained data are analyzed, conclusions and recommendations are provided, envisaging further development opportunities of educational tourism in national parks, in order to achieve effective development of this type of tourism.

Keywords: educational tourism products development opportunities, educational tourism development, educational tourism in national parks, educational tourism products.

Malmigaitė A. (2022). *Edukacinio turizmo produktų plėtros galimybės Lietuvos nacionaliniuose parkuose* (magistro baigiamasis darbas). Vilnius: Mykolo Romerio universitetas.

SANTRAUKA

Šiuolaikinėje visuomenėje švietimas svarbus asmenybės vystymuisi. Tačiau naujų technologijų amžiuje formalus mokymasis klasėje ne visada veiksmingas, o ieškant alternatyvų tam puikiai tinka edukacijos saugomose teritorijose. Edukacijos gali būti pritaikomos įvairaus amžiaus žmonėms, todėl prisideda prie mokymosi visą gyvenimą idėjos propagavimo bei skatina pilietiškumo jausmą. Taip pat, tai puiki reprezentacinė priemonė, išlaikanti konkurencingumą tarp vietinio ir užsienio turizmo rinkų.

Edukacinis turizmas gamtiniuose objektuose, kaip parodė Covid 19 pandemija (mokantis atvirose erdvėse), puikiai pasitarnauja švietimui, o nauja mokymosi aplinka skatina edukacijų dalyvius domėtis dėstoma medžiaga bei geriau ją įsisavinti. Be visa ko edukacijos leidžia visuomenę šviesti aktualiomis darnaus turizmo, klimato kaitos temomis. Tačiau pastebima, kad edukacijos dažnai skirtos mokyklinukams, neįtraukiant suaugusiųjų kaip potencialių klientų.

Iškelta darbo problema: Kokios edukacinių produktų teikimo plėtros galimybės Lietuvos nacionaliniuose parkuose? Darbo tikslas: išanalizuoti Lietuvos nacionalinių parkų potencialą plėtoti edukacinio turizmo produktus. Darbo uždaviniai: pateikti edukacinio turizmo teorinius aspektus, atskleisti galimybes teikti edukacinio turizmo paslaugas gamtiniuose objektuose, aptarti edukacinio turizmo produktų galimybes ir perspektyvas gamtiniuose objektuose, ištirti edukacinio turizmo situaciją Lietuvos nacionaliniuose parkuose.

Darbe naudota mokslinės literatūros analizė (moksliniai straipsniai, knygos), rinkta informacija iš oficialių nacionalinių parkų svetainių, atliktas pusiau struktūrizuotas interviu bei analizuoti gauti duomenys naudojantis turinio analizės metodu.

Tyrimu siekta sužinoti bendrą edukacinio turizmo situaciją Lietuvos nacionaliniuose parkuose apklausiant ekspertus. Kaip parodė gautų rezultatų analizė, Lietuvos nacionaliniai parkai turi galimybes teikti edukacinio turizmo produktus ir juos plėtoti, tam pasitelkiama turima infrastruktūrą, teigiamos įtakos turi ir įsitraukimas į gamtos gidų tinklą. Manoma, jog edukacinis turizmas ateityje populiarės, tačiau pastebima trūkumų, kuriuos būtina eliminuoti siekiant edukacinio turizmo efektyvaus vystymo: darbuotojų kompetencijų, motyvacijos darbui trūkumas, informacijos sklaidos trūkumas apie siūlomas paslaugas,

perteklinė kultūrinių edukacijų pasiūla, nepakankamas dėmesys esamos infrastruktūros priežiūrai, jaučiamas sezoniškumas, neatliekami tyrimai vartotojų pasitenkinimui įvertinti.

Raktiniai žodžiai: edukacinio turizmo produktų plėtros galimybės, edukacinio turizmo vystymas, edukacinis turizmas nacionaliniuose parkuose, edukacinio turizmo produktai.

Malmigaitė A. (2022). *Opportunities for the development of educational tourism products in Lithuanian national parks* (master thesis). Vilnius: Mykolas Romeris University.

SUMMARY

In modern society, education is important for personal development. However, in the age of new technologies, formal classroom learning is not always effective, and in the search for alternatives, it is ideal for education in protected areas. Education can be adapted to people of all ages, thus contributing to the idea of lifelong learning and fostering a sense of citizenship. It is also an excellent representative tool for maintaining competitiveness between local and foreign tourism markets.

Educational tourism in natural objects, as demonstrated by the Covid 19 pandemic (learning in open spaces), is excellent for education, and the new learning environment encourages participants to take an interest in and better master the material being taught. In addition, education allows the public to be educated on relevant topics of sustainable tourism and climate change. However, it is observed that educations are often aimed at schoolchildren, excluding adults as potential clients.

The problem of the work is: What are the possibilities for the development of the provision of educational products in Lithuanian national parks? The aim of the work: to analyze the potential of Lithuanian national parks to develop educational tourism products. Tasks: to present the theoretical aspects of educational tourism, to reveal the possibilities of providing educational tourism services in natural objects, to discuss the possibilities and perspectives of educational tourism products in natural objects, to study the situation of educational tourism in Lithuanian national parks.

The analysis of scientific literature (scientific articles, books) was used in the work, information from the official websites of national parks was collected, a semi-structured interview was conducted and the obtained data were analyzed using the content analysis method.

The research sought to find out the general situation of educational tourism in Lithuanian national parks by interviewing experts. As the analysis of the obtained results has shown, Lithuanian national parks have opportunities to provide and develop educational tourism products, the available infrastructure is used for this purpose, and involvement in the network of nature guides has a positive impact. Educational tourism is expected to become popular in the future, but there are shortcomings that need to be eliminated in order to effectively develop educational tourism: lack of staff competencies, motivation to work, lack of

information about services, insufficient supply of cultural education, lack of attention to existing infrastructure, seasonality surveys to assess consumer satisfaction.

Keywords: educational tourism products development opportunities, educational tourism development, educational tourism in national parks, educational tourism products.

LITERATŪRA

1. AL-Shwayat, M. A. (2017). International Student's Perception toward Educational Tourism at Yarmouk University. *Journal of Tourism & Hospitality*, 6(1), 1-6. doi: 10.4172/2167-0269.1000266
2. Ap, J. ir Wong, K. K. F. (2001). Case study on tour guiding: professionalism, issues and problems. *Tourism Management*, 22(5), 551-563. Prieiga per internetą: https://doi.org/10.1016/S0261-5177(01)00013-9
3. Association of National Park Rangers, (2012). Ranger. Stewards for parks, visitors & each other. Technology in the National Parks. *The Journal of the Association of National Park Rangers*, 28(4), 1-21. Prieiga per internetą: http://npshistory.com/newsletters/ranger/ranger-v28n4.pdf
4. Attaalla, F. A. H. (2020). Educational Tourism as a Tool to Increase the Competitiveness of Education in Egypt: A Critical Study. *Journal of Travel, Tourism and Recreation*, 2(2), 34-41. Prieiga per internetą: https://www.sryahwapublications.com/journal-of-travel-tourism-and-recreation/pdf/v2-i2/4.pdf
5. Aukštaitijos nacionalinis parkas. Prieiga per internetą: https://www.aparkai.lt/lt
6. Baležentis, A. ir Žuromskaitė, B. (2012). *Turizmo vadyba, Tarptautinio turizmo administravimo įvadas*. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas.
7. Barros, C., Moya-Gómez, B. ir García-Palomare, J. C. (2019). Identifying Temporal Patterns of Visitors to National Parks through Geotagged Photographs. *Sustainability*, 11(24), 1-16 *(*6983). *Prieiga per internetą:* https://doi.org/10.3390/su11246983
8. Bazhenova, E., Benzoni, A., Botsch, K., Cervera, I., Chaminade, G., Dimitrakopoulos, P. G., Doerstel, J., Fuertes, R. F. A., García, C. J. F., Gkoumas, V., Holtvoeth, J. Jones, A., Jones, N., Kontoleon, A., Lammertz, M., Lotman, K., Martel, C.C., McGinlay, J., Odar, M., Pastor, T., Rico, F. S., Ritchie, C., Sánchez, C. C., Santi, S., Smolej, M., Zwijacz-Kozica, T., Waterman, H.. (2020). The Impact of COVID-19 on the Management of European Protected Areas and Policy Implications. *Forests*, 11(11), 1-15. doi: **10.3390/f11111214**
9. Beer, de J., Petersen N. ir Dunhar-Krige, H. (2012). An exploration of the value of an educational excursion for pre-service teachers. *Journal of Curriculum Studies*, 44 (1), 89-110. doi: 10.1080/00220272.2011.576771.

10. Bento-Silva, J. S., Martins de Andrade, W., Ramos, M. A., Nogueira Ferraz, E. M., Souto, W. de M., Paulino de Albuquerque, U. ir Araújo, E. de L. (2015). Students' perception of urban and rural environmental protection areas in Pernambuco, Brazil. *Tropical Conservation Science,* 8 (3), 813-827. doi: 10.1177/194008291500800316
11. Bhuiyana, Md. A. H., Islama, R., Siwara, C. ir Ismaila, C. M. (2010). Educational Tourism and Forest Conservation: Diversification for Child Education. *Procedia - Social and Behavioral Sciences,* 7, 19-23. doi: 10.1016/j.sbspro.2010.10.003.
12. Bitinas, B., Rupšienė, L. ir Žydžiūnaitė, V. (2008). Kokybinių tyrimų metodologija (p. 228). Vilnius: Socialinių mokslų kolegija.
13. Black, R., Ham, S. ir Weiler, B. (2001). Ecotour Guide Training in Less Developed Countries: Some Preliminary Research Findings. *Journal of Sustainable Tourism,* 9(2), 147-156. doi: 10.1080/09669580108667395
14. Blazeska, D, Strezovski Z. ir Klimoska, A. M. (2018). THE INFLUENCE OF TOURIST INFRASTRUCTURE ON THE TOURIST SATISFACTION IN OHRID. *UTMS Journal of Economics* 9 (1), 85–93. Prieiga per internetą: http://www.utmsjoe.mk/files/Vol.%209%20No.%201/UTMSJOE-2018-0901-08-Blazeska_Strezovski_Milenkovska_Kimoska.pdf
15. Butler, R. (1998). Seasonality in tourism: Issues and implications. *The Tourist* Review, 53(3), 18-24. Prieiga per internetą: https://doi.org/10.1108/eb058278.
16. Cohen, E. (1985). The tourist guide: The origins, structure and dynamics of a role. *Annals of Tourism Research,* 12(1), 5-29. Prieiga per internetą: https://doi.org/10.1016/0160-7383(85)90037-4
17. Cooper, C., Fletcher, J., Fyall, A., Gilbert, D. ir Wanhill, S. (2005). *Tourism– Principles and Practice*. Milan: Financial Times Management.
18. Čepkelių valstybinis gamtinis rezervatas. Prieiga per internetą: http://cepkeliai.cepkeliai-dzukija.lt/19180/lankytoju-centras/lankymo-taisykles.html
19. Dzūkijos nacionalinis parkas. Prieiga per internetą: http://www.cepkeliai-dzukija.lt/
20. Eagles, P. F. J., McCool, S. F. ir Haynes, C. D. (2002). *Sustainable Tourism in Protected Areas. Guidelines for Planning and Management.* IUCN Gland, Šveicarija ir Kambridžas, UK.
21. Fien, J., Scott, W. ir Tilbury, D. (2001). Education and Conservation: Lessons from an evaluation. *Environmental Education Research,* 7(4), 379-395. doi: 10.1080/13504620120081269

22. Garalis, A., Švagždienė, B. ir Liesionienė, O. (2008). Ekskursijos, kaip edukacinės paslaugos, samprata ir esmė. *Ekonomika ir vadyba: aktualijos ir perspektyvos*, 4(13), 123-134. Prieiga per internetą: https://etalpykla.lituanistikadb.lt/fedora/objects/LT-LDB-0001:J.04~2008~1367162931814/datastreams/DS.002.0.01.ARTIC/content
23. Gibson, H. (1998). The Educational Tourist. *Journal of Physical Education, Recreation & Dance*, 69(4), 32-34. doi: 10.1080/07303084.1998.10605533
24. Gibson, H. ir Yiannakis, A. (2002). Tourist roles: Needs and the Lifecourse. *Annals of Tourism Research*. 29(2), 358–383. doi: 10.1016/S0160-7383(01)00037-8
25. Guan, C.,Song, J., Keith, M., Zhang, B., Akiyama, Y., Da, L., Shibasaki, R. ir Sato, T. (2021). Seasonal variations of park visitor volume and park service area in Tokyo: A mixed-method approach combining big data and field observations. *Urban Forestry & Urban Greening*, **58**, 1-34. Prieiga per internetą: https://doi.org/10.1016/j.ufug.2020.126973
26. Gurskienė, V. ir Ivavičiūtė, G. (2008). Mokomoji knyga. Rekreacinė kraštotvarka. (p. 17). Kaunas: Ardiva. Prieiga per internetą: https://zua.vdu.lt/wp-content/uploads/2019/07/rekriacine_krastotvarka.pdf
27. Harvie, A. M. R. (2018, gegužės 11). New England District's Junior Ranger Programs Teach Environmental Stewardship and Protecting Natural Resources. US Army Corps of Engineers. Prieiga per internetą: https://www.nae.usace.army.mil/Media/Yankee-Engineer/Yankee-Engineer-News/News-Stories/Article/1518917/new-england-districts-junior-ranger-programs-teach-environmental-stewardship-an/
28. Jarockienė, N. (2010). Muziejų edukacijos samprata, muziejų edukacinės programos ir jų rengimo principai. Iš Bėkšta, A. *Mokomoji knyga. Muziejų edukacinės programos suaugusiesiems*. (p. 31-55). Vilnius: Gimtasis žodis. Prieiga per internetą: http://www.lssa.smm.lt/lt/wp-content/uploads/2014/06/Muzieju_edukacines_programos_suaugusiems.pdf
29. Jones, B. ir Scott, D. (2006). Climate Change, Seasonality and Visitation to Canada's National Parks. *Journal of park and recreation administration*, 24(2), 42-62. Prieiga per internetą: http://search.ebscohost.com.skaitykla.mruni.eu/login.aspx?direct=true&db=a9h&AN=21792416&site=ehost-live.
30. Keliaukime po Aukštaitijos nacionalinį parka. Prieiga per internetą: https://www.aparkai.lt/data/ckfinder/files/ANP-LT%20mazas.pdf
31. Kuršių nerrijos nacionalinis parkas. Prieiga per internetą: http://www.nerija.lt/

32. Lane, J. M. ir Stoltman, J. P. (2017). Guided Educational Tourism as Informal Physical Geography Education on St. Helena Island, Michigan. *Journal of Geography*, 116(3), 119-126. doi: 10.1080/00221341.2016.1206953.
33. Lee, C., Bergin-Seers, S., Galloway, G., O'Mahony, B. ir McMurray, A. (2008). *Seasonality in Tourism Industry: Impacts and Strategies.* Australia: CRC for Sustainable Tourism Pty Ltd.
34. Leung, Y-F., Spenceley, A., Hvenegaard, G. ir Buckley, R. (2018). *Tourism and visitor management in protected areas. Guidelines for sustainability.* Gland: IUCN.
35. Lietuvos Respublikos turizmo įstatymo Nr. VIII-667 pakeitimo įstatymas (2018). TAR, Nr. 11758.
36. Lietuvos Respublikos saugomų teritorijų įstatymas (2001). Valstybės žinios, 2001-12-04, Nr. 108-3902. Prieiga per internetą: https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.156931
37. Lietuvos Respublikos saugomų teritorijų įstatymo IX-628 pakeitimo įstatymas (2001). Valstybės žinios, 2001-12-28, Nr. 108-3902. Prieiga per internetą: https://e seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.156931
38. Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro įsakymas dėl profesijos mokytojų kvalifikacijos tobulinimo nuostatų. Valstybės žinios, 2007-04-07, Nr. 40-1523
39. Liu, J. ir Wang. Y. (2020). Research on experimental tourism teaching mode based on modern educational technology. *Microprocessors and Microsystems*, 2-6. doi: 10.1016/j.micpro.2020.103436
40. Making a European area of lifelong learning a reality. Communication from the Commission. COM (2001) 678 final, 21 November 2001. Archive of European Integration, p.1-40. Prieiga per internetą: http://aei.pitt.edu/id/eprint/42878
41. Makwaeba, I. M. (2004). The use of traditional knowledge in the South African National Parks Imbewu Youth Programme: planting a seed of environmental awareness. Iš IUCN's Commission on Education and Communication. *Communicating Protected Areas* (p. 115-123). Gland, Kembridžas: IUCN. Prieiga per internetą: https://portals.iucn.org/library/sites/library/files/documents/2004-057.pdf
42. Marion, J. L. ir Reid, S. E. (2007). Minimizing Recreation Impacts: The Efficacy of Visitor Education Programs. *Journal of Sustainable Tourism*, 15 (1), 5-27. doi: 10.2167/jost593.0
43. McGladdery, C. A. ir Lubbe, B. A. (2017). Rethinking educational tourism: proposing a new model and future directions. *Tourism Review*, 72(3), 319-329. doi: 10.1108/TR-03-2017-0055

44. Meiners, N. H. ir Seeberger, B. (2010). Marketing to senior citizens: Challenges and opportunities. *The Journal of Social, Political, and Economic Studies*, 35(3), 293 –313. Prieiga per internetą: http://citeseerx.ist.psu.edu/viewdoc/download?doi=10.1.1.675.2346&rep=rep1&type=pdf
45. Mukulys, Ž. (2019). *Dar daugiau rekreacines infrastruktūros Aukštaitijos nacionaliniame parke pritaikoma žmonėms su negalia*. Prieiga per internetą: https://anp.lrv.lt/lt/naujienos/dar-daugiau-rekreacines-infrastrukturos-aukstaitijos-nacionaliniame-parke-pritaikoma-zmonems-su-negalia
46. Nationalparks Austria. (2021). *Bildungsakademie Programm 2021*. Prieiga per internetą: https://www.nationalparksaustria.at/files/NPA_Bildungsakademie/NPA_Bildungsakademie_Programm_2021_Final.pdf
47. National Tropical Botanical Garden (NTBG). Education. Prieiga per internetą: https://ntbg.org/education/
48. Nature guide network. Gamtos gidai. Projektas. Prieiga per internetą: https://nature-guide-network.eu/nature-guides-lit/
49. Nikolaeva, A., Maslo, I. ir Pevzner, P. (2011). Educational Tourism as a Strategy to Professionalization of Lifelong Learning Research Proposal. (p. 1-19). Prieiga per internetą: http://asemlllhub.org/fileadmin/www.dpu.dk/ASEM/events/RN3/Nikolaeva_et_al_ASEM_LLL_Hub_RN3_Philippines_09_12_2011_1_.pdf
50. Nutarimas dėl Lietuvos turizmo plėtros 2014–2020 metų programos patvirtinimas (2014). TAR, Nr. 3262. Prieiga per interneta: https://eseimas.lrs.lt/portal/legalActPrint/lt?jfwid=-wd7z6cfpp&documentId=5802bae2a85411e3840c893be7eb3526&category=TAP
51. Panasiuk, A. (2008). The region's problems of tourism infrastructure management. *Scientific journal. Service management*, 499(3), 257-262. Prieiga per internetą: http://www.wzieu.pl/files/sm/SM3/29%20Panasiuk%20Aleksander.pdf
52. Petrevska, B. (2013). Empirical analysis of seasonality patterns in tourism. *Journal of Process Management, New Technologies, International*, 1(2), 87-95. Prieiga per internetą: https://core.ac.uk/download/pdf/35328851.pdf
53. Petronienė, O. ir Taljūnaitė, M. (2011). Neformaliojo vaikų švietimo prieinamumo geografinis veiksnys. *Filosofija, Sociologija*, 22 (4), 455–465. Prieiga per internetą: http://mokslozurnalai.lmaleidykla.lt/publ/0235-7186/2011/4/455-465.pdf

54. Pitman, T., Broomhall, S. ir Majocha, E. (2011). Teaching ethics beyond the Academy: educational tourism, lifelong learning and phronesis. *Studies in the Education of Adults*, 43(1), 4-17. doi: 10.1080/02660830.2011.11661600
55. Porges, E. (1981). The grand tour travel as an educational device 1600–1800. *Annals of Tourism Research* 8(2):171-186. doi: 10.1016/0160-7383(81)90081-5
56. Poria, Y. ir Timothy, D. J. (2014). Where are the children in tourism research? *Annals of Tourism Research*, t47, 77-95. doi: 10.1016/j.annals.2014.03.002
57. Prakapas, R. ir Prakapienė, D. (2016). Theoretical Assumptions Regarding a Tour as a Social Phenomenon. *Innovative Infotechnologies for Science, Business and Education*, 2(21), 20-23. Prieiga per internetą: http://journal.kolegija.lt/iitsbe/2016/Prakapas-Theoretical-IITSBE-2016-2(21)-20-23.pdf
58. Prakapienė, D. (2011). Edukologinio turizmo panaudojimo galimybės gamtamoksliniame ugdyme. *Gamtamokslinis ugdymas*, 1(30), 8-17. Prieiga per internetą: http://oaji.net/articles/2014/514-1400757051.pdf
59. Pridotkienė, L. ir Kinčius , T. (2015). Lietuviškos turistinės aplinkos ir rekreacinės veiklos rūšių patrauklumo jaunimui aspektai. *Miestų želdynų formavimas,* 1(12), 236-245. Prieiga per internetą: http://www.krastotvarka.vhost.lt/documents/2015_26.pdf
60. Quay, J., Gray, T., Thomas, G., Allen-Craig, S., Asfeldt, M., Andkjaer, S., Beames, S., Cosgriff, M., Dyment, J., Higgins, P., Ho, S., Leather, M., Mitten, D., Morse, M., Neill, J., North, C., Passy, R., Pedersen-Gurholt, K., Polley, S., Stewart, A., Takano, T., Waite, S. ir Foley, D. (2020). What future/s for outdoor and environmental education in a world that has contended with COVID-19? *Journal of Outdoor and Environmental Education,* t23, 93–117. doi: 10.1007/s42322-020-00059-2
61. Randall, C. ir Rollins, R. B. (2009). Visitor perceptions of the role of tour guides in natural areas. *Journal of Sustainable Tourism*, 17(3), 357-374, doi: 10.1080/09669580802159727.
62. Ritchie, B. W. (2003). *Managing Educational Tourism.* Jungtinė Karalystė: Channel View Publications Ltd.
63. Schaller, D. J. (2007). From the Editors: genocide tourism—educational value or voyeurism? *Journal of Genocide Research*, 9(4), 513-515. doi: 10.1080/14623520701643210

64. Sie, S., Patterson I. ir Pegg, S. (2016). Towards an understanding of older adult educational tourism through the development of a three-phase integrated framework. *Current Issues in Tourism*, 19(2), 100-136. doi: 10.1080/13683500.2015.1021303
65. Sotomayor, S. (2020). Long-term benefits of field trip participation: Young tourism management professionals share their stories. *Journal of Hospitality, Leisure, Sport & Tourism Education,* 1-9. doi: 10.1016/j.jhlste.2020.100285
66. Stevenson, R. B. (1997). Developing Habits of Environmental Thoughtfulness through the In-Depth Study of Select Environmental Issues. *Canadian Journal of Environmental Education*, t2, 183-201. Prieiga per internetą: https://files.eric.ed.gov/fulltext/EJ549740.pdf
67. Stulpinaitė, J. (2015). Ekskursijos apibrėžtis sąvokų „lankymas“ ir „speciali informacija“ esmė. *Profesinės studijos: teorija ir praktika,* 15, 131-141. Prieiga per internetą: https://etalpykla.lituanistikadb.lt/fedora/objects/LT-LDB-0001:J.04~2015~1517313629829/datastreams/DS.002.0.01.ARTIC/content
68. Tomasi, S., Paviotti G. ir Cavicchi A. (2020). Educational Tourism and Local Development: The Role of Universities. *Sustainability*, *12*(17), 1-15. doi: 10.3390/su12176766
69. UNESCO. (2020). Education for Sustainable Development: A Roadmap. Paris: United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization. Prieiga per internetą: https://www.gcedclearinghouse.org/sites/default/files/resources/200782eng.pdf
70. UNESCO. (2012). International Standard Classification of Education ISCED 2011. Canada: UNESCO Institute for Statistics. Prieiga per internetą: http://uis.unesco.org/sites/default/files/documents/international-standard-classification-of-education-isced-2011-en.pdf
71. Valstybinė saugomų teritorijų tarnyba (2019). *Lietuvos saugomos teritorijos. Informacinis leidinys.* Vilnius: „Lututė“.
72. Valstybinė saugomų teritorijų tarnyba prie Aplinkos ministerijos. (2020). Nauji gamtos gidai. Prieiga per internetą: https://vstt.lrv.lt/lt/naujienos/nauji-gamtos-gidai
73. Valstybinė saugomų teritorijų tarnyba prie Aplinkos ministerijos. (2021). Apie gamtos paveldo objektus. Prieiga per internetą: https://vstt.lrv.lt/lt/saugomu-teritoriju-sistema/gamtos-paveldo-objektai/apie-gamtos-paveldo-objektus
74. Valstybinė saugomų teritorijų tarnyba (2015). *Vadovas po Aukštaitijos nacionalinį parką.*

75. VšĮ „Turizmo plėtros institutas“ (2009). Lietuvos saugomų teritorijų direkcijų teikiamų paslaugų saugomų teritorijų lankytojams studija.
76. Yurt, Ö., Kandir, A., ir Cevher Kalburan, N. (2012). Comparison of Teachers and Teacher Candidates in terms of Their Environmental Attitudes. *Educational Sciences: Theory & Practice*, 12(1), 323-327. Prieiga per internetą: https://files.eric.ed.gov/fulltext/EJ978446.pdf
77. Žemaitijos nacionalinis parkas. Prieiga per internetą: http://zemaitijosnp.lt/
78. Žemaitijos nacionalinio parko direkcija. (2019). *Žemaitijos nacionalinio parko 2018 metų lankytojų monitoringo ataskaita.* Plateliai. Prieiga per internetą: https://docplayer.lt/163908530-%C5%BEemaitijos-nacionalinio-parko-direkcija-%C5%BEemaitijos-nacionalinio-parko-2018-met%C5%B3-lankytoj%C5%B3-monitoringo-ataskaita-plateliai-2019.html

PRIEDAI

1 PRIEDAS. EKSKURSIJŲ KLASIFIKACIJA

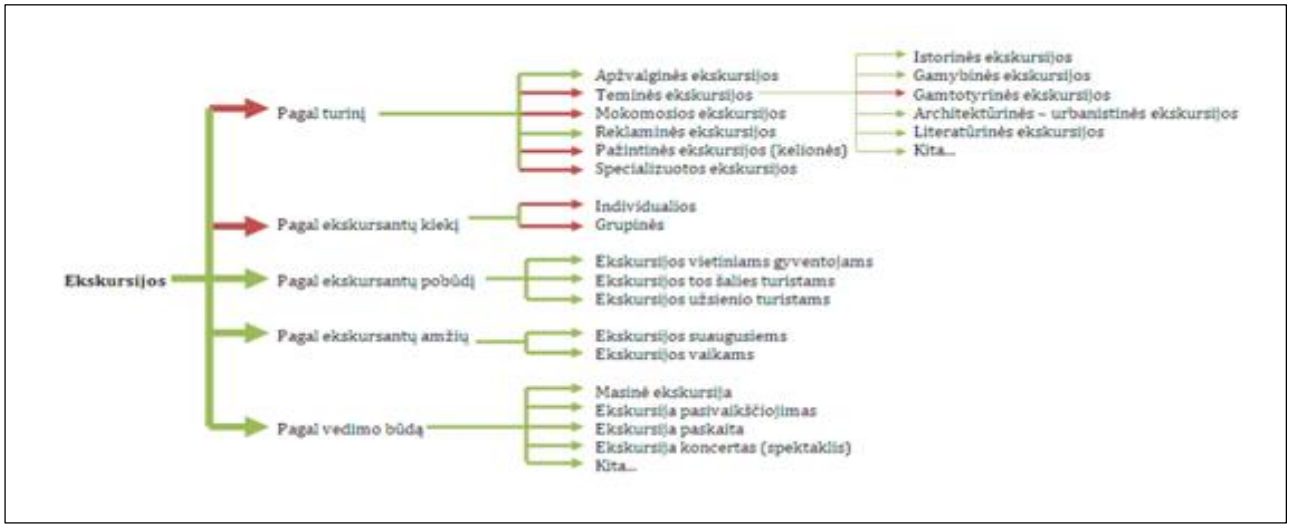

Cituota iš: Lietuvos saugomų teritorijų direkcijų teikiamų paslaugų saugomų teritorijų lankytojams studija. 2009, p. 47

2 PRIEDAS. PARKAI DALYVAVĘ SEMINARUOSE/TYRIME COVID19 POVEIKIUI SAUGOMOMS TERITORIJOMS IŠTIRTI.

Pavadinimas	Šalis ir regionas
Matsalu Nacionalinis Parkas	Estija
Eifel Nacionalinis Parkas	Vokietija (Nord-Rhein Westphalen)
Juodasis miškas (Black Forest)	Vokietija (Baden-Württemberg)
Prealpi Giulie Gamtos Parkas	Italija (Friuli Venezia Giulia)
Tatra Nacionalinis Parkas	Lenkija (Carpathians)
Triglav Nacionalinis Parkas	Slovėnia (aukštutinė Carniola)
Sierra Espuña Regioninis Parkas	Ispanija (Murcia)
Sierra Nevada Nacionalinis Parkas	Ispanija (Andalusia)
Las Batuecas-Sierra de Francia Gamtos Parkas	Ispanija (Castilla y León)
Garajonay Nacionalinis Parkas	Ispanija (Kanarų salos)
Kullaberg Gamtos Rezervatas	Švedija (Skåne provincija)
Söderåsen Nacionalinis Parkas	Švedija (Skåne provincija)
Peak District Nacionalinis Parkas	Jungtinė Karalystė (Anglija)
Snowdonia Nacionalinis Parkas	Jungtinė Karalystė (Velsas)

Cituota iš: Bazhenova ir kt. 2020, p. 4

3 PRIEDAS. LIETUVOS NACIONALINIŲ PARKŲ INFRASTRUKTŪRA.

	ANP (ir Labanoro regioninio parko)	ŽNP	KNNP	DNP
Takai	2 pažintiniai, 1 botaninis, 1 sveikatos, 1 skulptūrų	11 pažintinių takų ir trasų	3 pažintiniai, 1 mokomasis	1 istorinis, 1 mokomasis ir 6 pažintiniai
Maršrutai	7 dviračių ir vandens, 4 automobilių, 6 pėsčiųjų.	Iš jų 3 dviračių maršrutai	3 dviračių, 2 šiaurietiško ėjimo, 2 pėsčiųjų	10 dviračių, 4 vandens, 5 automobilių. 3 pėsčiųjų
Gamtos mokykla	X	Tradicinių amatų centras	Jaunojo gamtininko laboratorija (mokykla statoma)	X (ornitologinio turizmo centras)
Stovyklavietės	16	(Informacija nepateikiama)	(Informacija nepateikiama)	(Informacija nepateikiama)
Atokvėpio vietos	30	9 (tikslus skaičius nepateikiamas)	(Informacija nepateikiama)	(Informacija nepateikiama)
Pasiekiamumas (transportas)	Traukiniu, automobiliu autobusu	Traukiniu, automobiliu, dviračiu, autobusu	Traukiniu, automobiliu, keltu	Traukiniu, automobiliu autobusu
Paukščių stebėjimo vietos; apžvalgos bokštai	2; 2	7; 3	6; -	-; 3 (apžvalgos)
Apžvalgos aikštelės	2	1	4	-
Stendai	Tikslus skaičius nepateikiamas	Tikslus skaičius nepateikiamas	Tikslus skaičius nepateikiamas	Tikslus skaičius nepateikiamas
Lankytojų centrai (ekspozicijos)	X	X	X	X
Muziejai	7	3 muziejai, 4 ekspozicijos	6 muziejai, Vėtrungių galerija, 2 ekspozicijos	4 muziejai ir bitininkystės ekspozicija.
Amatai (kultūra)	Etnografiniai kaimai, 7 bažnyčios, 5 paminklai (memorialinės vietos), 2 dvarvietės (Pakiaunio, Kaltanėnų) ir 4 vandens malūnai,	Senosios šventvietės (alkakalniai), kapinynai, senųjų gyvenviečių vietos, Babrungėnų malūnas; Platelių dvaro sodybą, Platelių Šv. apaštalų Petro ir Pauliaus bažnyčią, energetiniai labirintai, geometrinių figūrų parkas, Kazio Striaupos klėtelė su medžio drožiniais, tautodailės ekspozicijos, meno galerija, Platelių dvaro parkas	Nidos žvejo etnografinė sodyba, Nidos, Žirgų rago švyturiai, Juodkrantės bažnyčia, Nidos evangelikų – liuteronų bažnyčia, Akmens skulptūrų parkas, Vilų kvartalas Juodkrantėje, Gintaro įlanka, Pajūrio žvejo etnografinės sodybos kompleksas, saulės laikrodis	Margionių etnografinė sodyba, akmens amžiaus titnago kasyklų vieta, Liškiavos mitologiniai akmenys, piliakalnis ir dvarvietė, Liškiavos bažnyčios ir vienuolyno ansamblis, šilinių dzūkų kaimai, akmens ir ankstyvųjų metalų laikotarpio stovyklavietės, Margionių klojimo teatras, bitynas.
Infrastruktūra neįgaliesiems	X	X	X	(Informacija nepateikiama)

Šaltinis: sudaryta autoriaus, pagal nacionalinių parkų oficialių svetainių pateiktus duomenis

4 PRIEDAS. INTERVIU KLAUSIMŲ KATEGORIJOS.

Klausimo kategorija	Tiriami aspektai
Edukacinio turizmo Lietuvos nacionaliniuose parkuose klausimai (bendri visoms apklaustųjų grupėms).	Lietuvos nacionalinių parkų galimybes teikti edukacinius produktus; susidomėjimas ir edukacinių produktų nauda vartotojams, įtaka vartotojų pasirinkimui, pasiūla suaugusiems; pandemijos įtaka edukaciniam turizmui; edukacinio turizmo vartotojo charakteristika, tyrimai vartotojų pasitenkinimui įvertinti, sezoniškumo įtaka.
Lietuvos nacionalinių parkų klausimai	Edukacinio turizmo infrastruktūra ir jos atnaujinimas, edukacinio turizmo perspektyvos / tendencijos, plėtros galimybės nacionaliniuose, parkuose, rekomendacijos plėtrai, edukacijų turinio ir veiklų parinkimas, TOP 3 edukaciniai produktai, nacionaliniuose parko privalumai / trūkumai, gerosios praktikos pavyzdžių įgyvendinimas.
Gamtos gidų klausimai	Edukacinio turizmo infrastruktūra nacionaliniuose parkuose, edukacinio turizmo perspektyvos / tendencijos, edukacinių programų kokybė, pasiūla, perspektyvos, rekomendacijos edukacinio turizmo plėtrai, tipinės turistų grupės su kuriomis dirbama.
Saugomų teritorijų lankytojų centro klausimai	Edukacinio turizmo perspektyvos / tendencijos, edukacinių programų kokybė, plėtros galimybės nacionaliniuose, parkuose, rekomendacijos edukacinio turizmo plėtrai

Šaltinis: sudaryta autoriaus pagal pateiktus klausimynus

5 PRIEDAS. LIETUVOS NACIONALINIŲ PARKŲ EDUKACIJOS IR EKSKURSIJOS.

Edukacinės programos Aukštaitijos nacionaliniame parke

Edukacinės programos	Sezoniškumas ir kaina	Ko išmokstama?	Dalyviai	Trukmė
1. „Iš kur tos spalvos“	Birželio – rugsėjo mėn. Kaina: 30 Eur.	Botanikos take sužinoma, kas augalų lapus nudažo žalia spalva, o žiedams ir vaisiams dovanoja daug spalvų. Kodėl atėjus rudeniui lapai ima gelsti ir rausti. Dailės studijoje, piešiama be teptuko ir dažų, daromi suvenyrai. Vaikai supažindinami su augaluose esančiomis medžiagomis, kurios augalijos pasauliui suteikia spalvinę įvairovę. Vystomi vaikų kūrybiniau gebėjimai ir estetikos jausmas, mokoma atrasti naujas meninės raiškos priemones ir technikas.	1 – 4 klasių moksleiviams.	2 val.
2. „Paukštis Rytų aukštaičių tautosakoje ir folklore“	Visus metus. Kaina: 30 Eur.	Užsiėmimų metu vaikai sužino, kokie paukščiai peri Aukštaitijos nacionalinio parko pievose ir miškuose, kokius paukščių balsus dažniausiai girdėdavo ir pamėgdžiodavo piemenukai. Klausosi ir bando atskirti paukščių balsus audio įrašuose. Išmoksta paukščių balsus pamėgdžioti švilpynėmis, skudučiais bei dainelėmis, žaidžiami tradiciniai žaidimai ir ratelius susijusius su paukšteliais. Ugdomas gamtos ir kultūros darnos suvokimas.	1 – 4 klasių moksleiviams.	1,5 val.
3. „Pasivaikščiojus po smaragdo karalystę“	Gegužės – spalio mėn. Kaina: 30 Eur.	Sužinoma, kaip kartu augdami medžiai, krūmai, žolės bei samanos suformuoja labai sudėtingą, ilgaamžę ir savitą miško augalų bendriją. Išmokstama atpažinti Lietuvos RK augalą – statųjį atgirį ir kitas augalų rūšis. Tyrinėjamos miško paklotėje žaliuojančias samanos. Žaidžiamas žaidimas „Seklys“. Supažindinama su miško augalų bendrija. Mokomasi juos	5 – 8 klasių moksleiviams	2 val.

		pažinti, stebėti ir tirti gyvąją gamtą. Lavinamas pastabumas. Ugdomas gamtosauginis požiūris į mus supančią aplinką.		
4. „Aš kraštovaizdžio architektas“	Gegužės – spalio mėn. Kaina: 30 Eur.	Analizuojama kraštovaizdžio sąvoką. Savarankiškai tiriami jį sudarantys elementai, nagrinėjama jų vaizdinė raiška, mokomasi įvardinti jų sukeliamas emocijas. Sužinoma, kas yra gamtinis kraštovaizdis ir kaip žmogaus veikla jį keičia. Diskutuojama apie teigiamas ir neigiamas šio proceso savybes. Aptariama kraštovaizdžio architekto profesija, braižomas/piešiamas svajonių sodybos planas. Supažindinama su kraštovaizdžio samprata. Ugdomas žmogaus ir gamtos darnos suvokimą. Lavinami estetiniai gebėjimai, emocinis ir intelektualinis patyrimai, vaizduotė.	5 – 8 klasių moksleiviams.	2 val.
5. „Pro kokį langą žiūri, taip ir matosi“	Visus metus. Kaina: 30 Eur.	Užsiėmimo metu mokiniai suvokia senųjų medinių langų išsaugojimo svarbą, perpranta, kuo išskirtinė Rytų Aukštaitijos langų puošyba. Sužinoma, kokia langų reikšmė senuosiuose papročiuose ir tautosakoje. Įgytos žinios praktiškai pritaikomos kuriant savo lango maketą.	5–8 klasių moksleiviams.	1,5 val.
6. ‚Aina žmonįs rugius pjovi, oi/Unt skudučių gražiai groja ojojoi“	Visus metus. Kaina: 30 Eur.	Sužinoma kuo ypatinga sutartinių muzika, jos atlikimas, kokiais instrumentais sutartinės atliekamos. Klausomasi senųjų instrumentinių sutartinių įrašų. Sužinoma iš kokių augalų buvo gaminami skudučiai. Mokomasi nepasiklysti skėtinių augalų įvairovėje. Išgirstama kaip skudučiai siejasi su paukščiais, gyvūnais, augalais. Mėginama pagroti skudučių sutartinę. Supažindinama su vienu archajiškiausiu lietuvių liaudies muzikos instrumentu – skudučiais. Atskleidžiamas šio paprasto muzikos instrumento unikalumas. Propaguojamas kultūrinis paveldas.	Visoms amžiaus grupėms	1,5 val.

7. „Senųjų gyventojų „kailyje“	Visus metus. Kaina: 30 Eur.	Sužinoma kokiu archeologiniu paveldu garsėja Aukštaitijos nacionalinis parkas; kuo piliakalnis skiriasi nuo pilkapio. Pamatoma, kas yra randama senovės gyvenvietėse. Galima paliesti senovės gyventojų medžiotų gyvūnų kailius, ragus bei kaulus. Susipažįstama su keramikos ornamentais, rastais parke esančiose senovės gyvenvietėse, bandoma įsikūnyti į prieš tūkstančius metų gyvenusių žmonių „kailį“ ir išpiešti savo pasirinktą indą. Supažįstama su senovės baltų genčių gyvensena ir archeologo profesija.	Visoms amžiaus grupėms.	1,5 val.
8. „Kvietkeliais išrašysiu“	Visus metus. Kaina: 30 Eur..	Supažįstama su skirtingų Lietuvos etnografinių regionų XIX a. pabaigos autentišku tautiniu kostiumu, vilkėjimo tradicijomis bei Vengrijos ir Vokietijos etnografiniais regionais ir jų tautinių kostiumų panašumais ir skirtumais.	Visoms amžiaus grupėms.	1,5 val.
9. „Paukščių kaime“	Visus metus. Suaugusiam kaina 3 eurai, vaikui – 2 euras. Vaikams iki 3 metų – nemokamai.	Susipažįstama su paukščiais, apžiūrima naujai parengtą naminių paukščių kiaušinių ekspoziciją. Svečiai čia šiltai priimami, gurmaniškais patiekalais bei kitais siurprizais nustebinami.	Programa skirta suaugusiems, šeimoms, vaikų grupėms ir mokiniams.	-
10. „Bitininkauti smagu“	Vasarą. Kaina – 6 Eur. asmeniui. Grupės dydis – nuo 10 iki 20 asmenų.	Edukacinės programos metu ne tik sužinoma, bet ir pamatoma, kokia įranga ir įrankiai reikalingi bitininkaujant. Praktiškai ieškoma geriausios vietos bitynui, užkursimas pagrindinis bitininkavimo įrenginys – dūminė, apžiūrėsimas muziejaus bitynas.	Visoms amžiaus grupėms.	2 val.
11. „Vaško laiškai“	Visus metus. Kaina – 13 Eur. asmeniui. Nuo 10 iki 30 asmenų	Edukacinės programos metu susipažįstama su bičių vašku kaip galima meninės kūrybos priemone. Kartu sužinoma, kad tai istoriškai reikšminga socialinius ryšius lydinti priemonė	1–6 klasių moksleiviams	1 val.

		(laiškų antspaudai). Programos metu gaminami vaško piešiniai, popieriniai vokai ir jų vaškiniai antspaudai.		
12. „Kvapų palėpė“	Visus metus. Kaina – 3 Eur. asmeniui.	Bičių produktų kvapų relaksacinė programa yra teikiama ypatingoje aplinkoje – ant namo aukšto, besisūpuojant hamakuose, klausant bičių dūzgesio įrašo ir kvėpuojant sveikatinančiais bičių produktų (vaško, pikio, žiedadulkių, medaus) kvapais. Harmonizuojasi mintys, nurimsta, atsipalaiduoja skubos išvargintas kūnas. Programa suteikia galimybę pasimėgauti ramybės terapija.	Visoms amžiaus grupėms.	Iki 40 minučių
13. „Radvilų desertas“	Visus metus. Kaina – 6 Eur. asmeniui. Nuo 10 iki 25 asmenų	Medaus degustacijos metu bus pasakojama apie medaus rūšis, jų skirtumus, vyks tuo metu esančių medaus rūšių degustacija. Ragaujant bus ugdomi gebėjimai pajusti skoninius skirtumus, kvapą, atskirti medaus rūšį pagal spalvą. Bus kalbama apie medaus mišinius, skirtus imunitetui stiprinti, nuovargiui šalinti. Programa atskleis medaus atsiradimo ypatumus, supažindins su skoninėmis medaus savybėmis, tautinio paveldo lobiais.	Visoms amžiaus grupėms.	2 val.
14. „Nuo žolyno iki korio“	Visus metus Kaina – 10 Eur. asmeniui. Nuo 12 iki 25 asmenų	Edukacijos metu pasakojama apie medaus rūšis, jų skirtumus. Vyksta medaus rūšių degustacija pajaučiant skoninius skirtumus. Mokoma atskirti medaus rūšį pagal spalvą, kvapą, kalbama apie medaus mišinius, skirtus imunitetui stiprinti, nuovargiui šalinti.	Visoms amžiaus grupėms.	2 val.
15. „Bičių kieme medum kvepia“	Visus metus Kaina – 10 Eur. asmeniui. Nuo 10 iki 24 asmenų.	Edukacijos metu dalyviai supažindinami su meduolių atsiradimo istorija, jų gaminimo tradicijomis, pateikiami pavyzdžiai, demonstruojamas meduolių formavimas ir puošimas. Dalyviams siūloma patiems išsikepti unikalių	Visoms amžiaus grupėms.	1,5 val.

		meduolių suteikiant jiems įvairiausias formas, papuošti juos glajumi.		
16. „Vilnonė bitelė“	Visus metus Kaina – 5 Eur. asmeniui. Nuo 10 iki 15 asmenų.	Supažįstama su viena seniausių neaustinių medžiagos formų – vilnos vėlimu, kuriai pasigaminti nereikia naudoti jokių rišamųjų elementų, tik mechaninio darbo, karščio ir vandens. Per patyriminę veiklą skatinamas domėjimąsis krašto istorija, patrauklia forma supažindinama su aplinka, kurioje gyveno seneliai ir proseneliai, atskleidžiamos praeities ir šiuolaikinio pasaulio sąsajos.	Visoms amžiaus grupėms.	2 val.
17. „Bitelės žvakelė“	Visus metus Kaina – 5 Eur. asmeniui. Nuo 10 iki 30 asmenų.	Supažindinama su senoviniu amatu – žvakių liejimu. Išmokstama lieti gryno vaško žvakę. Susipažįstama su šio amato reikšme žmonių dvasinei kultūrai.	Visoms amžiaus grupėms (vaikams nuo 8-erių metų).	2 val.
18. „Per barzdą varvėjo, burnoj turėjau“	Vasarą. Kaina – 7 Eur. asmeniui. Nuo 10 iki 25 asmenų	Edukacijos metu bus demonstruojama, kaip atakiuojamas korys, kaip korys dedamas į stiklinį medsukį, sukamas medsukiu. Susipažistama su medaus apdorojimo įrankiais. Į atakiavimo ir medaus išsukimo procesą bus įtraukiami ir lankytojai. Programos metu siūloma paskanauti šviežiai atakiuoto medaus. Sužinoma medaus ir vaško atsiradimo paslaptys bei jų naudą žmogaus sveikatai.	Visoms amžiaus grupėms.	2 val.
19. „Saldu gardu kaip du medu	Vasarą. Kaina – 5 Eur. asmeniui. Nuo 10 iki 25 asmenų.	Edukacijos metu bus demonstruojama, kaip „išleidžiamas“ medus iš korio, kokių priemonių, įrankių reikia šitam bitininko darbui atlikti. Į atakiavimo procesą bus įtraukiami ir lankytojai. Programos metu siūloma paskanauti šviežiai atakiuoto medaus ir medaus su koriu. Ragaudami pajusite skoninius skirtumus. Dalinamasi žiniomis apie medaus ir vaško ypatybes. Sužinoma, iš kur ir kaip atsiranda vaškas.	Visoms amžiaus grupėms.	2 val.

20. Edukacija – ekskursija „Pažink bites saldžiai“	Visus metus Kaina – 4 Eur. asmeniui. Nuo 10 iki 30 asmenų.	Edukacijos metu ne tik sužinoma, bet ir pamatoma, kaip atrodo įvairios bičių gyvenamosios erdvės. Kokie įrankiai ir kokia įranga reikalingi bitininkaujant. Kas buvo pirmasis bitininkystės mokytojas, koks darbas verda avilyje. Susipažįstama su sveikatinančiais bičių produktais.	Visoms amžiaus grupėms.	2 val.
21. Parodomasis žuvienės virimas	Visus metus Kaina: 1-15 asm. – 90 Eur..; 16-25 asm. – 150 Eur. 26-35 asm. – 210 Eur. 36-45 asm. – 270 Eur. 46-60 asm. – 360 Eur.	Programos metu sodybos šeimininkas verda tautinio paveldo žuvienę pagal šimtametes Rytų Aukštaitijos krašto žvejų tradicijas. Svečiai supažindinami su senovės rytų aukštaičių mitybos įpročiais, gyvenimo būdu ir tradicijomis nuo XIII a.	Visoms amžiaus grupėms.	-
22. Edukacinis stalo - grindų žaidimas „Aukštaitijos perliukai“	Visus metus. Kaina: 3 Eur. asmeniui..	Žaidimo metu apkeliaujamas visas Aukštaitijos nacionalinis parkas ir atskleidžiamos dauguma parko gamtos ir kultūros paslapčių.	Nuo 6 iki 99 erių metų amžiaus dalyviai.	1 val. iki 1,30 val.
23. Jaunieji reindžeriai – pirmieji gamtos saugotojai (neformali vaikų švietimo programa).	Laikino apgyvendinimo paslauga: Suaugusiems – 1 para – 10 Eur. Moksleiviams ir praktiką atliekantiems studentams – 1 para – 5 Eur.	Užsiėmimų metu dalyviai plečia akiratį žiniomis apie Lietuvos saugomas teritorijas bei jų gamtines ir kultūrines vertybes. Dalyvauja gamtosauginėje veikloje. Mokosi išgyvenimo gamtoje įgūdžių. Sužino, kas yra ekologinis/gamtinis turizmas. Dalyvauja pažintinėse ekskursijose ir žygiuose su praktiniais užsiėmimais, edukaciniais žaidimais ir rungtimis.	3–6 klasių mokiniams	-
24. Genialumo mokykla (neformali vaikų švietimo programa).	Laikino apgyvendinimo paslauga: Suaugusiems – 1 para – 10 Eur.	Užsiėmimų metu dalyviai susipažįsta su biologijos pagrindais, gyvybės žemėje atsiradimo teorijomis, biotos įvairovėmis, supranta gamtoje vykstančių procesų ir pokyčių priežastis ir pasekmes bei geba įvertinti gamtosaugos reikšmę nūdienos	2–7 klasių mokiniams	-

	Moksleiviams ir praktiką atliekantiems studentams – 1 para – 5 Eur.	pasaulyje. Įgaunamos teorinės/praktinės žinios: renkami ir stebimi empiriniai duomenys, atliekami eksperimentai. Moksleiviai dalyvauja gamtosauginėje veikloje, pažintinėse ekskursijose ir žygiuose ir formuoja atsakingą požiūrį į save, gamtą, mokslą bei istorinį paveldą.		

Šaltinis: sudaryta autoriaus, pagal nacionalinių parkų oficialių svetainių pateiktus duomenis

Mišrios edukacijos

Gamtinės edukacijos

Kultūrinės edukacijos

- Informacija nenurodyta oficialioje nacionalinio parko svetainėje

Edukacinės programos Žemaitijos nacionaliniame parke

Edukacinės programos	Sezoniškumas ir kaina	Ko išmokstama?	Dalyviai	Trukmė
1. Kvepianti bičių vaško žvakė	30,00 Eur. / 1 val. 10-25 asmenų grupei.	Dalyviai sužinos, kas yra žibinčius ir kodėl burokas kartais šviečia. Išgirs apie senovinius šviestuvus gyvenamiesiems ir ūkiniams pastatams bei daug kitų įdomių faktų kaip senovėje žmonės apsirūpindavo šviesa. Kiekvienas į namus išsiveš žvakę, kvepiančią bičių vašku ir vasara.	Užsiėmimas skirtas įvairaus amžiaus vaikų ir suaugusių grupėms..	1 val.
2. Blynų kepimas	4 Eur. / 1 asm. – 10-20 suaugusių asmenų grupei; 3 Eur. / 1 asm. – 10 – 25 vaikų grupei.	Edukacinio užsiėmimo metu kepami mieliniai arba čirviniai (širdelės) blynai. Dalyviai supažindinami su tešlos gaminimo procesu, patys gali juos išsikepti. Kartu dalyviai yra supažindinami su senolių žemaičių stalo tradicijomis, pristatomi įvairūs senoviniai maisto gaminimo įrankiai ir įrenginiai: „mėnturis“, girnos, grūstuvė, ližė, duonkepis ir kiti. Pasakojama apie Užgavėnes, tradicinius Užgavėnių šventės valgius, linksmybes ir papročius.	Užsiėmimas skirtas įvairaus amžiaus vaikų (iki 25 asmenų) bei suaugusių (iki 20 asmenų) grupėms.	-
3. Žemaičių mielinis pyragas	4 Eur. / 1 asm. – 10-20 suaugusių asmenų grupei; 3 Eur. / 1 asm. – 10 – 25 vaikų grupei.	Pasakojama apie senuosius valgymo prie stalo papročius. Kepamas kvapnaus mielinis pyragas.	Užsiėmimas skirtas įvairaus amžiaus vaikų (iki 25 asmenų) bei suaugusių (iki 20 asmenų) grupėms.	-
4. Pynimas iš popieriaus	2 Eur. / 1 asm. – 11-25 suaugusių asmenų grupei;	Šio užsiėmimo metu dalyviai susipažins su vienu iš senovinių amatų – pynimu.	Skirta 4-7, 8-12 klasių vaikų ir suaugusių grupėms iki 25 asmenų.	-

	1 Eur. / 1 asm. / – 11 – 25 vaikų grupei.			
Edukacinės programos "Užgavieniu špuosa": 5. Mieliniai Užgavėnių blynai 5.1. Užgavėnių kaukių gaminimas 5.2. Užgavėnių kaukių drožimas iš medžio 5.3. Šiupinys 5.4. Teatralizuota edukacinė programa "Užgavėnių špuosa" (1 val.).	5. 4 Eur. / 1 asm ./ 1 val. – 10 -20 suaugusių asmenų grupei; 3 Eur. 1 asm. / 1 val. – 10 – 25 vaikų grupei. 5.1. 2 Eur. / 1 asm. / 1 val. – 10-25 suaugusių asmenų grupei; 1 Eur. / 1 asm. / 1 val. – 10 – 25 vaikų grupei. 5.2. 2 Eur. / 1 asm. / 1 val. 1-15 moksleivių grupėms (skirta ne jaunesniems nei 5-12 klasių moksleiviams). 3 Eur. / 1 asm./1 val. – 1-10 suaugusių asmenų grupei. 5.3. 4 Eur. / 1 asm. / 1 val. – 10-25 suaugusių asmenų grupei; 3 Eur. / 1 asm. / 1 val. – 10 – 25 vaikų grupei.	• Edukacinio užsiėmimo metu kepami tradiciniai Žemaitijoje per Užgavėnes valgomi mieliniai blynai. Dalyviai supažindinami su tešlos gaminimo procesu, patys gali juos išsikepti. Kepant blynus pasakojama apie Užgavėnes, kitus tradicinius Užgavėnių šventės valgius, linksmybes ir papročius. • Užgavėnių kaukių gaminimas • Užgavėnių kaukių drožimas iš medžio • Dalyviai susipažįsta su tradicinio žemaitiško šiupinio virimo tradicijomis. • Susipažins su Užgavėnių šventės šventimu, kaukėmis, tradicijomis, papročiais ir kulinariniu paveldu šventės metu. Dalyvaujantys edukaciniame užsiėmime turės galimybę pajusti šios šventės ypatumus ir linksmybes. Susipažins su tradicinėmis Užgavėnių kaukėmis, jų autentiškumu, gamyba, reikšmėmis ir jų paskirtimi. Edukacinės programos metu bus atliekamos įvairios viena už kitą įdomesnės praktinės užduotys.	5. Užsiėmimai skirti 1-4 klasių mokiniams ir 5-12 klasių mokiniams, grupėms iki 25 mokinių. 5.1. Užsiėmimai įkimokyklinio ir mokyklinio amžiaus vaikams (užsiėmimai su tėveliais ar su vyresniais broliais, seserimis) ir 5-12 klasių mokiniams, grupėms iki 20 mokinių. 5.2. Užsiėmimai 5-12 klasių mokiniams ir suaugusiems, moksleivių grupei iki 15 žmonių, suaugusių – iki 10 žmonių. 5.3. Visoms amžiaus grupėms 5.4. Užsiėmimas skirtas 4- 12 klasių moksleiviams (iki 30 asmenų) ir suaugusių grupėms (iki 20 asmenų).	-

	5.4. 5 Eur. / 1 asm. – 10-20 suaugusių asmenų grupei; 4 Eur. / 1 asm. – 10 – 30 asmenų grupei.			
Edukacinės programos "Velykų rytą": 6. Žemaičių Velykos; Verbos; Sviesto avinėlis ir Velykų kiepis; Krienai; Kiaulės galva; Velykų boba; Aguonų pyragas; Meduolaičiai. 6.1 Velykinių kiaušinių skutinėjimas 6.2 Velykinių kiaušinių dažymas vašku	6. Kaina nenurodyta. 6.1. 2 Eur. / 1 asm ./ 1 val. – 10-25 suaugusių asmenų grupei; 1 Eur. / 1 asm. / 1 val. – 10 – 25 vaikų grupei. 6.2. 2 Eur. / 1 asm./1 val. – 10-25 suaugusių asmenų grupei; 1 Eur. / 1 asm. / 1 val. – 10- 25 vaikų grupei.	Veiklų ciklą „Velykų rytą“ sudaro edukacinės programos, kurias galima užsisakyti amatų centre ir papildoma informacija apie Velykų papročius	6. Visoms amžiaus grupėms. 6.1. Užsiėmimai 1-4 klasių mokiniams (užsiėmimai su tėveliais ar su vyresniais broliais, seserimis, savaitgaliais) ir 5-12 klasių mokiniams, grupėms iki 25 mokinių. 6.2. Užsiėmimai ikimokyklinio amžiaus vaikams, 1-4 klasių mokiniams (užsiėmimai su tėveliais ar su vyresniais broliais, seserimis, savaitgaliais) ir 5-12 klasių mokiniams, grupėms iki 25 mokinių.	-

Edukacinės programos „Kalėdų belaukiant“ 7. Kūčiukų kepimas 7.1 Advento ir Kalėdų papročiai 7.2 Platelių dvaro sviestinis ragelis 7.3 Kalėdiniai čirviniai blynai 7.4 Kvepianti bičių vaško žvakė	7. 4 Eur. / 1 asm. – 10-20 suaugusių asmenų grupei; 3 Eur. / 1 asm. / – 10 – 25 vaikų grupei. 7.1. 1 Eur. /1 asm. – 10 – 25 vaikų grupei. 7.2. 3 Eur. / 1 asm. – vaikai, moksleiviai; 5 Eur. / 1 asm. – suaugę asmenys. 7.3. 3 Eur. / asm. – 10-25 vaikų grupei. 7.4. 30,00 Eur. / 1 val. 10-25 asmenų grupei.	Pasirinktinai galima susipažinti su Advento ir Kalėdų papročiais bei tradicijomis, lieti bičių vašku kvepiančias žvakės, ragauti kalėdinių čirvinių blynų, sviestinių ragelių, ar kūčiukų	7. Užsiėmimai skirti įvairaus amžiaus vaikams, iki 25 asmenų. 7.1. Užsiėmimas skirtas ikimokyklinio amžiaus vaikams ir 1-4 klasių mokiniams, grupės iki 25 mokinių. 7.2. Užsiėmimas skirtas – įvairaus amžiaus vaikų (iki 25 asmenų) ir suaugusių (iki 20 asmenų) grupėms. 7.3. Užsiėmimas skirtas – ikimokyklinio amžiaus vaikams ir mokyklinio amžiaus moksleiviams iki 25 asmenų grupei. 7.4. Užsiėmimas skirtas įvairaus amžiaus vaikų ir suaugusių grupėms. Grupės dydis iki 25 žmonių. Galimi edukaciniai užsiėmimai ir šeimoms, ne mažesnėms kaip 10 žmonių.	-
8. Vėlimas iš vilnos	2 Eur. / 1 asm./1 val. – 10-25 suaugusių asmenų grupei; 1 Eur. / 1 asm./1 val. – 10 – 25 vaikų grupei.	Šio užsiėmimo metu pasakojama apie senąsias vėlimo tradicijas ir vėlimo proceso subtilybes.	Užsiėmimas skirtas mokyklinio amžiaus 1-12 klasių mokinių ir suaugusių grupėms iki 25 asmenų. Galimi edukaciniai užsiėmimai ir šeimoms iki 10 asmenų.	-

9. Kulinarinio paveldo degustavimo edukacinė programa	8-12 Eur. / 1 asm. už edukacinę programą.	Edukacinio užsiėmimo metu gaminami tradiciniai žemaitiški patiekalai: cibulynė, kanapynė, silkė su karštomis bulvėmis, kastinys. „Užsiskaninimui“ pateikiamas vietinės gamybos lietas varškės sūris su medumi ar žemaitiškas mielinis pyragas ir kvapni žolelių arbata. Edukatorės užsiėmimo metu žemaitiškai papasakoja apie senovės stalo tradicijas, žemaičių valgymo įpročius, pasidalina tradicinių valgių gaminimo paslaptimis.	Visoms amžiaus grupėms.	-
10. Jaunasis pėdsekys	20 Eur. / 1 val. nuo 1 iki 25 asmenų. Žiema.	Edukacinė išvyka į Šeirės pažintinį taką, pažintis su įprastomis, retomis gyvūnų rūšimis. Sužinosite apie pėdsekystę.	Edukacinė programa skirta įvairaus amžiaus moksleivių grupėms.	apie 1,5 val.
11. Bebro trobelė	20 Eur. / 1 val. nuo 1 iki 25 asmenų. Pavasaris, vasara, ruduo.	Edukacinio užsiėmimo metu Žemaitijos nacionalinio parko lankytojų centre susipažinsite su bebro ekspozicija, jo išvaizda, gyvensena.	Edukacinė programa skirta įvairaus amžiaus moksleiviams.	1 – 1.5 val.
12. Medžių pažinimas	20 Eur. / 1 val. nuo 1 iki 25 asmenų. Pavasaris, vasara, ruduo.	Edukacinė išvyka į Giliuko ir Kaštoniuko taką, esantį Platelių dvaro parke. Pažintis su Žemaitijos nacionalinio parke augančiais medžiais, botaniniais gamtos paminklais, storiausiu uosiu Lietuvoje – Raganos uosimi. Mokysimės technologijų pagalba nustatyti medžių amžių, aukštį, minsime mįsles bei žaisime įvairius komandinius žaidimus.	Edukacinė programa skirta įvairaus amžiaus moksleiviams.	apie 1 val.

13. Šikšnosparniai - nakties klajūnai	20 Eur. / 1 val. nuo 1 iki 25 asmenų. Visi metų laikai.	Edukacinio užsiėmimo metu Platelių lankytojų centro ekspozicijoje apžiūrėsime bei susipažinsime su vieninteliais skraidančiais žinduoliais – šikšnosparniais. Keliausime į Platelių dvaro parką, kuris yra didžiausia šikšnosparnių buveinė visoje Žemaitijos nacionalinio parko teritorijoje, apžiūrėsime čia esančius šikšnosparnių inkilus, atliksime įvairias komandines užduotis, kurių metu susipažinsime su šikšnosparnių gyvenimo būdu.	1-4 klasių moksleiviams.	Apie 1 val.
14. Pažintis su gyvūnais	20 Eur. / 1 val. nuo 1 iki 25 asmenų. Visi metų laikai.	Lankytojų centre susipažinsime su Žemaitijos nacionaliniame parke gyvenančiais gyvūnais: jų išvaizda, mityba, klausysimės jų skleidžiamų garsų. Taip pat laukia edukacinė išvyka į Platelių dvaro parką, kuriame žaisime aktyvius žaidimus, susijusius su gyvūnų gyvenimo būdu.	Edukacinė programa skirta ikimokyklinio amžiaus vaikams ir 1-4 klasės moksleiviams.	Iki 1 val.
15. Pažink Žemaitijos nacionalinį parką žaisdamas	20 Eur. / 1 val. nuo 1 iki 25 asmenų. Visi metų laikai.	Edukacinio užsiėmimo metu Platelių lankytojų centro interaktyvioje ekspozicijoje „Žemaitijos žemės slėpiniai“ susipažinsime su viena iš Lietuvos saugomų teritorijų – Žemaitijos nacionaliniu parku, jam būdinga gamta, gyvūnais. Taip pat laukia edukacinė išvyka į Platelių dvaro parką, kuriame ne tik aplankysime storiausią Lietuvos uosį – Raganos uosį, išgirsime legendą apie jį, bet ir žaisime įvairius komandinius žaidimus, kurių pagalba susipažinsime su Žemaitijos nacionaliniu parku.	Edukacinė programa skirta įvairaus amžiaus moksleivių grupėms.	1 – 1.5 val.

16. Atrask Žemaitijos žemės slėpinius	Kaina mokiniui: 2 Eur.. Visi metų laikai.	Edukacinio užsiėmimo metu Žemaitijos nacionalinio parko direkcijos lankytojų centro interaktyvioje ekspozicijoje „Žemaitijos žemės slėpiniai“ moksleiviai atlikdami įvairias komandines užduotis grupėse susipažins su viena iš Lietuvos saugomų teritorijų – Žemaitijos nacionaliniu parku, jo savitu kultūros paveldu, žemaičių tarme, išskirtinėmis gamtinėmis vertybėmis ir kt.	Edukacinė programa skirta 5 – 10 klasių moksleivių grupėms iki 30 asmenų.	Nuo 60 iki 90 min.
17. Kultūros paveldo ir gamtos takais Platelių dvaro parke	Kaina mokiniui: 1 Eur..	Edukacinio užsiėmimo metu moksleiviai keliaus į Platelių dvaro parką, kuris žymus kultūriniu bei gamtiniu paveldu. Čia pamatys esančius buvusių dvaro rūmų pamatus bei kitus išlikusius dvaro sodybos ūkinius pastatus, sužinos Platelių dvaro istoriją, susipažins su parke augančiais medžiais, storiausiu Lietuvos uosiu „Raganos“ uosiu. Moksleiviai mėgins atskleisti gamtos paslaptis per įvairias mįsles, legendas, žaidimus bei komandines užduotis.	Edukacinė programa skirta 1-6 klasių moksleivių grupėms iki 30 asmenų.	90 min.
18. Žemaičio buitis	Kaina mokiniui: 2 Eur.	Edukacijos metu sužinosite kokia buvo senovės valstiečio buitis, amatai, šventės.	Edukacinė programa skirta 4-12 klasių moksleivių grupėms iki 30 asmenų.	1 val.
19. Žaidimai ir atradimai raketinėje bazėje	Kaina mokiniui: 4 Eur. Nuo sausio 1 d. iki balandžio 30 d. ir nuo rugsėjo 1 d. iki gruodžio 31 d.	Siūlome susipažinti su Šaltojo karo istoriniu laikotarpiu bei vienintele Lietuvoje veikusia požeminių raketų paleidimo baze. Edukacijos metu grupėmis pasiskirstę dalyviai atlieka įvairiausias aktyvaus pažinimo, skatinimo užduotis: iššifruoja užkoduotą slaptą kovinį signalą, mokosi taisyklingai užsidėti dujokaukę, aplinkos pažinimas per pojūčius.	Edukacinė programa skirta 6-12 klasių moksleivių grupėms iki 30 asmenų.	1 val. 30 min.

20. Edukacinė programa „R12U“	Nuo spalio 1 d. iki balandžio 30 d. 5 Eur. / suaugusiam asmeniui, 4 Eur. / studentui, moksleiviui, senjorui, neįgaliajam, muziejininkui.	Edukacijos metu supažinsite su vienintele Lietuvoje veikusia sovietine požemine raketų paleidimo baze, bei Šaltojo karo istoriniu laikotarpiu. Jos metu spręsite įvairias matematines užduotis, kurios ne tik suteiks galimybę prisiminti ir pasitikrinti savo žinias, bet ir išbandys Jūsų gebėjimus orientuotis nežinomoje aplinkoje, priimti greitus sprendimus, dirbti komandoje..	9-12 klasių moksleiviams ir jų mokytojams, tėvams, studentams, senjorams, draugų kompanijoms, bendradarbiams ir visiems mėgstantiems istoriją ir skaičius.	-

Šaltinis: sudaryta autoriaus, pagal nacionalinių parkų oficialių svetainių pateiktus duomenis

Mišrios edukacijos

Gamtinės edukacijos

Kultūrinės edukacijos

- Informacija nenurodyta oficialioje nacionalinio parko svetainėje

Edukacinės programos Dzūkijos nacionaliniame parke

Edukacinės programos	Sezoniškumas ir kaina	Ko išmokstama?	Dalyviai	Trukmė
Miškai – žaliasis šalies rūbas	3 Eur. / asm. 1 val.	Sužinoma apie Lietuvos miškus. Ekskursija į mišką (apie 4 km), įjungiant visus pojūčius. Supažindinama su įvairiais miško tipais (eglynai, pušynai, juodalksnynai), aptariami miško struktūros ypatumai, negyvos medienos reikšmė biologinei miško įvairovei, miško šalutinės funkcijos. Viktorina – kas daugiau pažįsta medžių ir krūmų.	Įvairaus amžiaus moksleiviai	3 val.
Saugomos teritorijos ir gamtos paminklai.	3 Eur. / asm. 1 val.	Sužinoma apie Lietuvos saugomas teritorijas, jų svarbą, įvairovę, valdymą ir veiklas, gamtos paminklų sąvoką. Apsilankoma lankytojų centre, ekskursija Zackagirio (Dziackagirio) pažintiniu taku. Supažindinama su lankytojų centro veikla, informaciniais stendais, pažintiniais takais, kultūros ir gamtos paveldo objektais.	Įvairaus amžiaus moksleiviai	3 val.
Dzūkijos nacionalinis parkas.	3 Eur. / asm. 1 val.	Sužinoma apie Dzūkijos nacionalinio parko išskirtinumą, supažindinama su parko veikla. Apsilankyma lankytojų centro ekspozicijoje, Zackagirio (Dziackagirio) pažintiniu taku. Supažindinama su viena didžiausių Parko vertybių – tradiciniu kultūriniu kraštovaizdžiu, aptariamas gamtos poveikis tradicinei žmonių gyvensenai ir tradicinės veiklos svarba biologinei įvairovei.	Įvairaus amžiaus moksleiviai	3 val.
Dzūkijos pelkės.	3 Eur. / asm. 1 val.	Supažindinama su natūraliomis ir nusausintomis pelkėmis Marcinkonių kaimo apylinkėse, pelkės sandara. Stebima gamtinė aplinka, išskiriami hidrografiniai ir geomorfologiniai objektai. Atrandami jų tarpusavio ryšiai..	Įvairaus amžiaus moksleiviai	3 val.
Dzūkijos upės.	3 Eur. / asm. 1 val.	Supažindinama su Marcinkonių kaimo apylinkių upėmis ir reljefu. Išsiaiškinama Grūdos upės vagos sandara. Atliekami nesudėtingi Duodupio (Zackagirio) upelio vagos pločio ir gylio matavimai. Supažindinama su Grūdos slėnio žemyninėmis kopomis.	Įvairaus amžiaus moksleiviai	3 val.

Senoji drevinė bitininkystė.	3 Eur. / asm. 1 val.	Pasakojama apie senąjį amatą – drevinę bitininkystę, parodomi drevių skobimo įrankiai ir būdai. Parodomas kopimas į medį geiniu. Pasakojama apie bičių šeimos gyvenimą.	Įvairaus amžiaus moksleiviai	3 val.
Žmogaus ir gamtos santykių kaita.	3 Eur. / asm. 1 val.	Pasakojama apie Marcinkonių kaimo vietovardžius, žmogaus dirbtus darbus pagal metų laikus, tradicines šventes, uogavimo ir grybavimo ypatumus. Pasivaikščiojimas po Marcinkonių kaimo apylinkes.	Įvairaus amžiaus moksleiviai	3 val.
Ruduo gamtoje: derliaus metas ir pasiruošimas žiemai.	3 Eur. / asm. 1 val.	Susipažįstama su Marcinkonių kaimu ir siauru geležinkeliuku. Čepkelių valstybinio gamtinio rezervato ekspozicijoje susipažįstama su išskrendančiais ir liekančiais žiemoti paukščiais ir gyvūnais, pasiruošiama žygiui, einama link Mackelio drevės, išsiaiškinama kaip ruošiasi žiemai bitės. Stebime lauką, pievą, augalų dauginimąsį ir plitimą, Duodupio upelio ištakas-šaltinį ir kaip varlės ruošiasi žiemoti. Einama per mišką be tako, tyrinėjamos pušų šaknys, žaidžiama „Paslėpk ir atrask“. Tyrinėjami grybui, išdžiūvę medžiai, juose gyvenantys vabzdžiai ir „sudėliojama“, naudodami čia pat atrastus eksponatus, miško mitybos grandinė. Aiškinamasi ar šiukšlės patenka į ją. Aptariama kam reikia miškų ir surengiama viktorina su klausimais.	Įvairaus amžiaus moksleiviai	5 val.
Gyvūnų veiklos pėdsakai.	3 € / asm. 1 val.	Supažindinama su pėdsakų pavyzdžiais, aptariamos galimos „žymos“ gamtoje. Keliaujama Marcinkonių apylinkėmis. Ieškant kuo daugiau gyvūnų veiklos pėdsakų, stengiantis patiems juos įvardinti pagal turimus paveikslus. Arbatos gėrimas gamtos mokykloje. Rastų pėdsakų aptarimas ir piešimas.	Įvairaus amžiaus moksleiviai	3 val.
Vaistiniai, valgomi ir nuodingi augalai	3 Eur. / asm. 1 val.	Mokomasi gamtoje pažinti valgomus, vaistinius ir nuodingus augalus. Kalbama apie paprasčiausių vaistažolių arbatas, valgomus laukinius augalus, renkamos dilgėles sriubai. Atkreipiamas dėmesį į nuodingus augalus. Renkamas herbaras.	Įvairaus amžiaus moksleiviai	3 val.
Vandenyje ir prie vandens	3 Eur. / asm. 1 val.	Paveiksle tyrinėjama kūmutės išvaizda. Tyrinėjamas upelis: tekėjimo kryptis, temperatūros atviroje vietoje ir pavėsyje, susipažindinama su pakrantėje ir upelyje augančiais augalais, paimami jų pavyzdžiai herbarui. Keliaujama	Įvairaus amžiaus moksleiviai	3 val.

		pakrante, atkreipiant dėmesį į užtvanką ir už jos susidariusį tvenkinį. Stebimi paukščiai pakrantėje ir vandenyje, taip pat žuvys, varlės, vabzdžiai (čiuožikai) - 45 min. Tyrinėjami tvenkinio augalai ir gyvūnai (apsiuvos, moliuskai, varlės).		
Lietuvos miškai	3 Eur. / asm. 1 val.	Mokomasi pažinti spygliuočių ir lapuočių medžių rūšis. Aiškinamasi kokie gyvūnai gyvena miške, kuo jie minta. Stebimas skruzdėlynas, skruzdžių liūto lervos, ieškoma gyvūnų veiklos pėdsakų, bandoma juos įvardinti.	Įvairaus amžiaus moksleiviai	3 val.
Genys	Lietuvių kalba 3 Eur./ užsienio kalba 5 Eur. asm. Nuotolinės edukacijos - lietuvių kalba 2 Eur. / užsienio kalba 3 Eur. asm.	Dalyviai išmoksta pažinti genį, jo maitinimosi ir gyvenimo ypatumus, geriau susipažįsta su medžiais.	Ikimokyklinio ir mokyklinio (1 kl.) amžiaus vaikai.	2 val.
Visada žalia pušis	Lietuvių kalba 3 Eur. / užsienio kalba 5 Eur. asm. Nuotolinės edukacijos - lietuvių kalba 2 Eur. / užsienio kalba 3 Eur. asm.	Pamokos metu stebimi ir tiriami kankorėžiai, pušų sėklos. Gamtoje stebimos skirtingo amžiaus pušys, jų parametrai.	2-4 klasių moksleiviai	2 val.
Pelkė	Lietuvių kalba 3 Eur. / užsienio kalba 5 Eur. / asm. Nuotolinės edukacijos - lietuvių kalba 2 Eur. / užsienio kalba 3 Eur. / asm.	Pamokos metu supažindinama, kaip atsiranda ir vystosi pelkė, tiriamas pelkės durpių klodas, vanduo, augalų paplitimas pelkėje.	5-8 klasių moksleiviai.	2 val.
Upės ir šaltiniai	Lietuvių kalba 3 Eur. / užsienio kalba 5 Eur. /	Pamokos metu dalyviai įgyja žinių apie upes ir šaltinus. Mokosi matuoti upės nuotėkį (debetą).	9-10 klasių moksleiviai.	2 val.

	asm. Nuotolinės edukacijos - lietuvių kalba 2 Eur. / užsienio kalba 3 Eur. asm.			
Žoliavimas	1 - 2 valandos 5 Eur. asm.	Dalyviai mokomi pažinti augalus ir jų tradicinius panaudojimo būdus.		2 val.
Ugnies išgavimas titnago pagalba	1 - 2 valandos 5 Eur. asm.	Dalyviai mokomi susirasti ir pasiruošti titnagą, atpažinti medžio grybą – tikrąją pintį ir skeltuvo pagalba išgauti ugnį.		1 val.
Galkelių (kūčiukų) kepimas	Iki 3 valandų 8 Eur. asm.	Dalyviai mokomi pasigaminti galkelas – apeiginį Kūčių stalo patiekalą.		3 val.
Grikinės babkos kepimas	Iki 3 valandų 8 Eur. asm.	Dalyviai mokomi pasigaminti grikinę babką – tradicinį Dzūkijos regiono patiekalą.		3 val.
Bulvinės bandos kepimas	Iki 3 valandų 8 Eur. asm.	Dalyviai mokomi pasigaminti bulvinę bandą – tradicinį Dzūkijos regiono patiekalą.		3 val.
Žvakių liejimas su vaško paruošimu	Iki 3 valandų 7 Eur. asm.	Dalyviai supažindinami su tradiciniu amatu. Trumpai pristatoma drevinė bitininkystė. Kiekvienas mokymo dalyvis išsilieja po žvakę išsinešimui.		3 val.
Šiaudinių sodų rišimas	Iki 3 valandų 7 Eur. asm.	Pristatoma šiaudinių sodų simbolika, vaidmuo tradicinėje kultūroje, sodų paplitimas Dzūkijoje. Dalyviai riša šiaudinio sodo pagrindines figūras (girliandas, žvaigždutes ir kt.). Rišamas sodas.		3 val.

Šaltinis: sudaryta autoriaus, pagal nacionalinių parkų oficialių svetainių pateiktus duomenis

Mišrios edukacijos

Gamtinės edukacijos

Kultūrinės edukacijos

\- Informacija nenurodyta oficialioje nacionalinio parko svetainėje

Edukacinės programos Kuršių nerijos nacionaliniame parke

Edukacinės programos	Sezoniškumas ir kaina	Ko išmokstama?	Dalyviai	Trukmė
1. „Kuršių nerijos detektyvas“	1 asmeniui 5 Eur. (darbo dienomis), 6 Eur. (švenčių dienomis)	Mokomasi pėdsekystės pagrindų – stebimi gyvūnų pėdsakai bei nustatoma įspaudą palikusio gyvūno rūšis ir judėjimo pobūdis. Atpažįstamos ir tiriamos skirtingų gyvūnų paliktos veiklos žymės miške ir jaunojo gamtininko laboratorijoje. Sužinoma apie Kuršių nerijos žinduolius, jų gyvenimo būdą, vietas, o gal net jie pamatomi.	Ikimokyklinio ir mokyklinio amžiaus vaikams (4-14 m.), šeimoms, užsakomos vaikų grupėms.	1-1,5 val.
2. „Vandenų pasaulis“	1 asmeniui 5 Eur. (darbo dienomis), 6 Eur. (švenčių dienomis)	Stebimos ir tiriamos Kuršių marių ir Baltijos jūros ekosistemos. Nustatomos moliuskų, dumblių, žuvų, žinduolių ir paukščių rūšys, nagrinėjami jų panašumai ir skirtumai. Mokomasi atpažinti tikrąjį gintarą. Susipažįstama su jūros ir marių vandenų savybėmis jaunojo gamtininko laboratorijoje.	Ikimokyklinio ir mokyklinio amžiaus vaikams (4-14 m.), šeimoms, užsakomos vaikų grupėms.	1-1,5 val.
3. „Miško labirintuose“	1 asmeniui 5 Eur. (darbo dienomis), 6 Eur. (švenčių dienomis)	Stebimos ir tiriamos skirtingos medžių rūšys bei nustatomas medžių amžius ir aukštis gamtoje. Suvokiama medžių svarbą žmonėms. Tiriama kankorėžių ir medžių lapų sandarą ir jų ypatybes jaunojo gamtininko laboratorijoje.	Ikimokyklinio ir mokyklinio amžiaus vaikams (4-14 m.), šeimoms, užsakomos vaikų grupėms.	1-1,5 val.
4. „Kuršių nerijos kopos“	1 asmeniui 5 Eur. (darbo dienomis), 6 Eur. (švenčių dienomis)	Aptariamos Kuršių nerijos nacionalinio parko buvimo gamtoje taisykles. Kartu mokantis ir tyrinėjant, atsakoma į klausimus: „Kopa, kas tu esi?“, „Kopa, kaip tu gimsti?“, „Kopa, kokių įdomių formų tu esi?“. Žaidžiamas žaidimas „Akmenėlių Jenga“.	Ikimokyklinio ir mokyklinio amžiaus vaikams (4-14 m.), šeimoms, užsakomos vaikų grupėms.	1-1,5 val.
5. „Leiskime gamtai „kvėpuoti”	1 asmeniui 5 Eur. (darbo dienomis), 6 Eur. (švenčių dienomis)	Susipažįstama su paliktų šiukšlių gamtoje keliamomis problemomis, mokomasi taisyklingai rūšiuoti šiukšles, diskutuoti, kaip galime sumažinti jų kiekius, ir visa tai atliekama gamtoje.	Ikimokyklinio ir mokyklinio amžiaus vaikams (4-14 m.), šeimoms, užsakomos vaikų grupėms.	1-1,5 val.

6. „Skruzdžių takais“	1 asmeniui 5 Eur. (darbo dienomis), 6 Eur. (švenčių dienomis)	Keliaujama į gamtą ieškoti skruzdėlyno ir pakeliui atliekama daug smagių užduočių, supažindinančių su mažaisiais vabzdžiais.	Ikimokyklinio ir mokyklinio amžiaus vaikams (4-14 m.), šeimoms, užsakomos vaikų grupėms.	1-1,5 val.
7. „Moliuskų pasaulis“	1 asmeniui 5 € Eur. (darbo dienomis), 6 Eur. (švenčių dienomis)	Mokantis ir tyrinėjant keliaujama į gamtą, prie jūros arba marių, ieškoma moliuskų ir jų paliktų pėdsakų, atliekamos įdomias užduotys bei bandymai.	Ikimokyklinio ir mokyklinio amžiaus vaikams (4-14 m.), šeimoms, užsakomos vaikų grupėms.	1-1,5 val.
8. „Kaip kaukas žvejo name slėpėsi“	1 asmeniui 5 Eur.. (darbo dienomis), 6 Eur. (švenčių dienomis)	Susipažįstama su pamario žvejo sodybomis, unikaliais jų puošybos elementais – sužinoma jų atsiradimo istoriją bei pasineriama į nuostabų pasakų, legendų bei jose veikiančių mitinių būtybių pasaulį. Kūrybinėse dirbtuvėlėse sukuriamas ir nuspalvinamas savo lėkis bei dalyvaujama smagiuose komandiniuose žaidimuose.	Suaugusiems, šeimoms ir mokyklinio amžiaus vaikams.	1-1,5 val.
9. „Smiltynės vilos“	1 asmeniui 5 Eur.. (darbo dienomis), 6 Eur. (švenčių dienomis)	Pažindinamasi su Smiltynės vilomis, atspindinčiomis šveicariškojo, jugendo, modernizmo stilių madas, pasiekusias mūsų kraštą 19 a. pabaigoje - 20 a. pradžioje.	Suaugusiems, šeimoms ir mokyklinio amžiaus vaikams.	Iki 2 val.
10. „Pradingusi Nida“	1 asmeniui 5 Eur. (darbo dienomis), 6 Eur. (švenčių dienomis)	Edukacijos metu, vaikščiojama po Nidos senamiestį, pasijuntama tarsi atsukus laiką šimtmečiu atgal ir išvydus po senamiestį vaikštančias puošnias damas, žvejų žmonas gėlių darželiuose, Nidos dailininkus. Sužinoma apie „pradingusią" Nidą, istoriškai svarbius buvusius pastatus, tradicijas, apie jau pradingusį buvusios etninės kuršininkų bendruomenės Nidoje gyvenimo būdą.	Suaugusiems, šeimoms ir mokyklinio amžiaus vaikams.	Iki 2 val.

Šaltinis: sudaryta autoriaus, pagal nacionalinių parkų oficialių svetainių pateiktus duomenis

Gamtinės edukacijos

Kultūrinės edukacijos

Ekskursijos Aukštaitijos nacionaliniame parke

Ekskursijos	Lankomi objektai	Trukmė	Supažindinama	Sezoniškumas ir kaina
1. Pažintinė ekskursija po centrinę parko dalį.	Lankytojų centro ekspozicija, Palūšės Šv. Juozapo parapinę bažnyčia, archeologinė ekspozicija, Ladakalnis, Šiliniškių apžvalgos bokštas, Ginučių, Papiliakalnės piliakalnis, Ginučių vandens malūnas bei Stripeikių bitininkystės muziejus.	4 val.	Su pagrindiniais ir lankomiausiais nacionalinio parko objektais.	-
2. Teminė mokomoji ekskursija „Pilkapių keliais“	Lankytojų centras Palūšėje, archeologinė ekspozicija, Palūšės miško pilkapiai.	2 val.	Su žmonių gyvensena, jų kasdiene veikla ir kaip visa tai atsispindėjo laidosenos tradicijose.	-
3. Ekskursija po Palūšę (pėsčiomis).	Aukštaitijos nacionalinio parko lankytojų centras, Palūšės bažnyčia, archeologinė ekspozicija, akmens amžiaus būstas. (1 val.) Pasivaikščiojimas Lūšių ežero pakrante (16 medinių skulptūrų)	1 arba 2 val.	Su parko ir Palūšės kaimo istorija. Parke slypinčiomis archeologinėmis vertybėmis, bei šio krašto legendomis.	-
4. Edukacija – ekskursija „Pažink bites saldžiai“	-? Kodėl edukacija prie ekskursijų	2 val.	Edukacijos metu ne tik sužinoma, bet ir pamatoma, kaip atrodo įvairios bičių gyvenamosios erdvės. Kokie įrankiai ir kokia įranga reikalingi bitininkaujant. Kas buvo pirmasis bitininkystės mokytojas, koks darbas verda avilyje. Susipažįstama su sveikatinančiais bičių produktais.	Visus metus Kaina – 4 Eur. asmeniui. Nuo 10 iki 30 asmenų.
5. Ekologiniai žygiai	Antalksnė, Salos II, Ginučiai, Botanikos takas, Meironys, Ažušilės kraštovaizdžio	3 val.	Supažindinama su nacionalinio parko gamtos ir kultūros vertybėmis.	Minimalus dalyvių skaičius – 10 asmenų

• Ekskursijos po Aukštaitijos nacionalinį parką. • Ekologiniai žygiai po Ažušilės kraštovaizdžio draustinį. • Ekologinis žygis Antalksnė – Salos II – Ginučiai. Atstumas – 8 km. • Ekologinis žygis Palūšė – Botanikos takas – Meironys – Palūšė. Atstumas – 8 km.	draustinis, bei kiti nacionalinio parko lankytini objektai.			

Šaltinis: sudaryta autoriaus, pagal nacionalinių parkų oficialių svetainių pateiktus duomenis

Mišrios ekskursijos

Kultūrinės ekskursijos

\- Informacija nenurodyta oficialioje nacionalinio parko svetainėje

Ekskursijos Žemaitijos nacionaliniame parke

Ekskursijos	Lankomi objektai	Trukmė	Supažindinama	Sezoniškumas ir kaina
1. „Platelių ežero pakrante ir Plokštinės miškais"	Storiausia Žemaitijos nacionalinio parko eglė, Platelių ežero pakrantės, Plokštinės miškai.	Apie 4 val.	Supažindinama su storiausia Žemaitijos nacionalinio parko teritorijoje augančia egle, Platelių ežero pakrante, kerpėmis, grybais, augalais ir gyvūnų įvairove, pėdsakais.	50 Eur..
2. Ekskursija po Liepijų mišką	Liepijų miško medžiai, krūmai, Ubagų kalno akmuo.	3 val.	Supažindinama su Liepijų miško medžiais, krūmais, žvėrių pėdsakais žiemą.	38 Eur..
3. Šeirės takas	Šeirės takas, Šeirės miškas, Šeirės pelkė, Piktežeris.	2 val.	Supažindinama su parko kraštovaizdžiu.	Žemaičių tarme, lietuvių kalba – 25 Eur. už 1 val.; užsienio kalba – 30 Eur. už 1 val.
4. Platelių dvaro sodyba	Istoriniai Platelių dvaro sodybos pastatai, dvaro rūmų, ledainės, oranžerijos liekanos, Šuazelių kapavietė, Raganos uosis.	1 val.	Supažindinama su Platelių dvaro sodybos centrinia dalimi.	15 Eur..
5. „Mačiūkių, Mikytų archeologinis-mitologinis paveldas"	Mikytų piliakalnis, Mikytų alkakalnis, Mačiūkių senkapiai, Mačiūkių senosios kaimo kapinaitės; mitologiniai akmenys (Laumės, akmuo su Velnio pėda).	4-8 val. (priklausomai nuo transporto priemonės).	Supažindinama su Mačiūkių, Mikytų archeologiniu-mitologiniu paveldu.	15 Eur. už 1 val.
6. Gegrėnų, Pūčkorių, Jazdauskiškių archeologinis paveldas	Pūčkorių piliakalniai, Gegrėnų piliakalniai, Jazdauskiškių piliakalnis, senkapiai, senovės gyvenvietės.	4-8 val. (priklausomai nuo transporto priemonės).	Supažindinama su Gegrėnų, Pūčkorių, Jazdauskiškių archeologiniu-mitologiniu paveldu.	15 Eur. už 1 val.

7. Žemaitijos nacionalinio parko menininkai	ŽNPD Platelių lankytojų centro ekspozicija „Žemaitijos žemės slėpiniai“, L. Černiausko meno galerija-kūrybinės dirbtuvės Babrungėnų k., Vyto Jaugėlos tautodailės ekspozicija Gintališkėje, Kazio Striaupos klėtelė Dovainių k.	3,5 val.	Supažindinama su Žemaitijos nacionalinio parko menininkais.	Žemaičių tarme, lietuvių kalba – 15 Eur. už 1 val.; užsienio kalba – 20 Eur. už 1 val.
8. „Senieji Plateliai“	Platelių dvaro sodybos pastatai, sodas ir parkas, gamtos paminklai (Raganos uosis, Platelių liepa, Platelių vinkšna), Platelių dvaro buv. prieplaukos liekanos prie ežero, Šventorkalnis, apžvalgos aikštelė.	2,5 val.	Supažindinama su Senaisiais Plateliais.	30 Eur..
9. „Žemaitijos žemės slėpiniai“	ŽNPD Platelių lankytojų centro ekspozicija „Žemaitijos žemės slėpiniai“	0,5 val.	Pristatoma ekspozicija „Keliaukime aplink Platelių ežerą“, kurioje galima susipažinti su Platelių ežeru (jo susiformavimu, dugno reljefu, povandeniniu pasauliu), vandens pramogomis, lankomomis parko vietomis, pažintiniais takais. Lankant ekspoziciją „Pasėrokoukem žemaitėškā“, galima pasimokyti žemaitiškų žodžių ir posakių.	Žemaičių tarme, lietuvių kalba – 7,5 Eur.; užsienio kalba – 10 Eur..
10. Platelių žemės padavimai, sakmės, legendos.	Salos: Ubagsalė, Šončelis, Briedsalė, Veršių sala, Pliksalė, Gaidsalė, Pilies sala; pusiasaliai; Pilies karalienė, pilies turtai, Zifrina ir Gervazas; Raganos uosis; Šventorkalnis; Šeirės; Cidabro (Sidabro) kalnas ir kt.	1-2 val.	Padavimai, sakmės, legendos apie Platelių ežerą	Žemaičių tarme, lietuvių kalba – 15 Eur. už 1 val.; užsienio kalba – 20 Eur. už 1 val.

11. Katamaranu po Platelių ežerą	Platelių ežeras.	1-2 val.	Supažindinama su Platelių ežeru – didžiausiu (plotas – apie 1200 ha), giliausiu (giliausia vieta – 48,5 m) Žemaitijoje, papasakojama apie ežero salas bei pusiasalius, seklumas, ežero žuvis, paukščius ir kitus gyvūnus.	Žemaičių tarme, lietuvių kalba – 15 Eur. už 1 val. Už katamarano nuomą mokama atskirai. Dalyvių skaičius: 4-20.
12. Ekskursija po Platelių miestelį	ŽNPD Platelių lankytojų centro ekspozicija „Žemaitijos žemės slėpiniai“; apžvalgos aikštelė prie Platelių ežero; Platelių bažnyčia; Platelių dvaro parkas; storiausias Lietuvos uosis.	1,5 – 2,5 val.	Supažindinama su Platelių miesteliu, ŽNPD Platelių lankytojų centro ekspozicija.	Žemaičių tarme, lietuvių kalba – 15 Eur. už 1 val.; užsienio kalba – 20 Eur. už 1 val.
13. Plateliai – Siberijos bokštas	ŽNPD Platelių lankytojų centro ekspozicija „Žemaitijos žemės slėpiniai“; apžvalgos aikštelė prie Platelių ežero; Platelių bažnyčia; Platelių dvaro parkas; storiausias Lietuvos uosis; Siberijos apžvalgos bokštas.	2,5 – 3 val.	Supažindinama su Platelių miesteliu, ŽNPD Platelių lankytojų centro ekspozicija.	Žemaičių tarme, lietuvių kalba – 15 Eur. už 1 val.; užsienio kalba – 20 Eur. už 1 val.
14. Dviračiu aplink Platelių ežerą	Platelių miestelis, Siberijos apžvalgos bokštas, Beržoro bažnytkaimis, Babrungo ištakos, Plokščių miškas, Platelių ežero rytinė dalis (rekreacijos zona), Pakastuvos tvenkinys, Šeirės takas, Gaudupio pelkė, apžvalgos aikštelė prie Platelių ežero.	4,5 val.	Supažindinama su nacionalinio parko gamtos ir kultūros vertybėmis.	Žemaičių tarme, lietuvių kalba – 25 Eur. už 1 val.; užsienio kalba – 30 Eur. už 1 val.
15. Ekskursija po Platelių miestelį dviračiais (1,5 val.)	ŽNPD Platelių lankytojų centro ekspozicija, apžvalgos aikštelė prie Platelių ežero, Platelių bažnyčia, Platelių dvaro parkas, storiausias Lietuvos uosis	1,5 val.	Supažindinama su Platelių miesteliu.	Žemaičių tarme, lietuvių kalba – 25 Eur. už 1 val., užsienio (rusų) kalba – 30 Eur. už 1 val.;

16. Ekskursija dviračiais „Platelių lankytojų centras – apžvalgos aikštelė prie Platelių ežero – Šeirės takas – Užpelkių piliakalnis – Medsėdžiai – Plateliai“	ŽNPD Platelių lankytojų centro ekspozicija „Žemaitijos žemės slėpiniai“, apžvalgos aikštelė prie Platelių ežero, Kumelkaktė, Piktežeris, Užpelkių piliakalnis, arba Pilalė, Medsėdžių geomorfologinis draustinis	Apie 2,5 val.	Supažindinama su nacionalinio parko gamtos ir kultūros vertybėmis.	Žemaičių tarme, lietuvių kalba – 25 Eur. už 1 val., užsienio (rusų) kalba – 30 Eur. už 1 val.;

Šaltinis: sudaryta autoriaus, pagal nacionalinių parkų oficialių svetainių pateiktus duomenis

Mišrios ekskursijos

Gamtinės ekskursijos

Kultūrinės ekskursijos

- Informacija nenurodyta oficialioje nacionalinio parko svetainėje

Ekskursijos Dzūkijos nacionaliniame parke

Ekskursijos	Lankomi objektai	Trukmė	Supažindinama	Sezoniškumas ir kaina
1. Marcinkonys - Zervynos - šaltinis „Ūlos akis“- Marcinkonys.	Zervynų etnografinį kaimas, Ūlos „Akies“ šaltinis, etnografinė dzūkų sodybą Marcinkonyse.	3 val.	Supažindinama su Zervynų etnografiniu kaimu bei medine architektūra, Ūlos „Akies“ šaltinu, etnografine dzūkų sodybą Marcinkonyse.	Iki 10 asm. grupei 1 val. 10 Eur.. Virš 10 asm. grupei 1 val. vienam asm. 1 Eur..
2. „Oi, tu bituke, tu tu tu, aukštoj dravelėj, tu tu tu...“	Senovinės bitininkystės takas.	1,5 arba 4 val.	Supažindinama su Senovinės bitininkystės taku.	Iki 10 asm. grupei 1 val. 10 Eur.. Virš 10 asm. grupei 1 val. vienam asm. 1 Eur..
3. "Musteika - pasiklydusi miškuose"	Lankytojų centras Marcinkonyse, Musteikos kaimas, drevinės bitininkystės ekspozicija.	3 val.	Supažindinama su drevine bitininkyste, Musteikos kaimu.	Iki 10 asm. grupei 1 val. 10 Eur. Virš 10 asm. grupei 1 val. vienam asm. 1 Eur..
4. „Merkinės – karalių miestas “	Miesto ribas menantys stulpai, koplytstulpiai žymintys Merkinės miesto buvusios bažnyčios ir vienuolynai, piliakalniai, kryžių kalnelis, kraštotyros muziejus.	2,5 val.	Supažindinama su Merkine.	Iki 10 asm. grupei 1 val. 10 Eur. Virš 10 asm. grupei 1 val. vienam asm. 1 Eur..
5. „Juodosios keramikos paslaptys“	Juodosios keramikos dirbtuvės.	1,5 val.	Pasakojama apie juodosios keramikos tradicijas bei technologijos paslaptis, mokomasi puodų žiedimo ir lipdymo.	Iki 10 asm. grupei 1 val. 10 Eur. Virš 10 asm. grupei 1 val. vienam asm. 1 Eur.

Šaltinis: sudaryta autoriaus, pagal nacionalinių parkų oficialių svetainių pateiktus duomenis

Kultūrinės ekskursijos

Ekskursijos Kuršių nerijos nacionaliniame parke

Ekskursijos	Lankomi objektai	Trukmė	Supažindinama	Sezoniškumas ir kaina
1. Pažintinės ekskursijos po Kuršių neriją	Apsauginis kopagūbris, didžioji gaisravietė, Gintaro įlanką, Raganų kalnas ir jo sengirė, didžiųjų kormoranų ir pilkųjų garnių perimvietė, Naglių gamtinis rezervatas mokomasis takas su Natura 2000 buveinėmis, Parnidžio kopa, Grobšto gamtinis rezervatas.	3-6 val.	Supažindinama su geriausiai Kuršių nerijos gamtos ir kultūros paveldą atspindinčias vietomis.	1 val – 25 Eur, - iki 15 asmenų (darbo dienomis), 30 Eur .(švenčių dienomis, savaitgalį). 1 val - 40 € + 2 € už asmenį - iki 25 asmenų (darbo dienomis), 42 Eur. + 2 Eur. už asmenį (švenčių dienomis, savaitgalį). Moksleiviams, studentams, neįgaliesiems, senatvės pensininkams teikiamos su 50 % nuolaida;
2. Mokomosios ekskursijos gamtiniuose rezervatuose	Naglių ir Grobšto gamtiniai rezervatai.	2 val.	Susipažindinama su Naglių arba Grobšto gamtiniu rezervatu, jame vykstančiais procesais, baltosiomis ir pilkosiomis kopomis, kopų flora ir fauna.	1 val. žmogui 30 Eur. (darbo dienomis); 36 Eur. (švenčių dienomis, savaitgalį).
3. Gamtinės ekskursijos	Visa Kuršių nerija –konkrečios vietos priklauso nuo temos – botaninė, ornitologinė, dendrologinė ar kt.	Iki 3 val.	Supažindinama su kuršių nerijos gamtos specifika, kopų įvairove, smėlyje augančiais augalais, paukščiais ir kitais gyvūnais.	1 val – 25 Eur. - iki 15 asmenų (darbo dienomis), 30 Eur (švenčių dienomis, savaitgalį). 1 val - 40 Eur. + 2 Eur. už asmenį - iki 25 asmenų (darbo dienomis), 42 Eur. + 2 Eur. už asmenį (švenčių dienomis, savaitgalį). Moksleiviams, studentams, neįgaliesiems, senatvės pensininkams teikiamos su 50 % nuolaida.

4. Gamtos gidų paslaugos – žygiai. Pvz.: 4 – 5 km lėtas pasivaikščiojimas “Kuršių nerijos augalų paslaptys”.	Kuršių nerijos pamario palvė ir pievos.	3 val.	Supažindinama su augalais, vaistingomis savybėmis, iš surinktų augalų gaminama arbata, hidrolatas..	Ilgojo turo 50 – 80 Eur. (15 Eur. asmeniui); trumpųjų turų 10 Eur. asmeniui, Pavasario ir rudens sezono metu (suaugusieji, senjorai, šeimos). Nuo 2 iki 10 asmenų. (priklauso nuo gido).

Šaltinis: sudaryta autoriaus, pagal nacionalinių parkų oficialių svetainių pateiktus duomenis

Gamtinės ekskursijos